

**BIJLAGE 1 BIJ HET EINDRAPPORT VAN DE
PROJECTORGANISATIE KUNSTVAKONDERWIJS
SECTOR PROFIELEN BEROEPSPROFIELEN EN
STARTKWALIFICATIES
1B AUDIOVISUEEL**

PROFIEL VAN DE SECTOR AUDIOVISUEEL
BEROEPSPROFIELEN EN STARTKWALIFICATIES
PROJECT KUNSTVAKONDERWIJS
DRS GODELIEVE VAN DER HEYDEN
DRS LEO CAPEL E.A.

BOEKMAN*stichting*

Studiecentrum voor kunst, cultuur en beleid

Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
telefoon bibliotheek 020-624 37 39
fax 020 - 638 52 39
e-mail e.boekman@inter.nl.net

De uitleentermijn bedraagt 4 weken. Verlenging met 4 weken
is mogelijk, tenzij de publikatie inmiddels is gereserveerd.

De uitleentermijn is verstreken op:

12-5-03

Boekmanstichting · Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 8243739

Colofon

Het rapport 'Profiel van de sector audiovisueel' is in opdracht van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs door drs Godelieve van der Heyden en drs Leo Capel tot stand gebracht in de periode september 1998 – maart 1999.

Het fotografiedeel is tot stand gebracht door drs Josephine van Bennekom met medewerking van dr. Erik Viskil, projectleider beeldende kunst en vormgeving.

Het rapport heeft een zelfstandige functie maar vormt met de rapporten over muziek, theater/drama, beeldende kunst en vormgeving, dans en de docentenopleidingen in de kunstvakken, tevens de basis voor het eindrapport van het project kunstvakonderwijs.

Inhoudsopgave

Deel 1 Beroepsprofielen en startkwalificaties audiovisuele sector

1 Inleiding,7

1.1 DE OPDRACHT,7

1.2 DE AUDIOVISUELE SECTOR,7

1.3 DE OPDRACHT NADER BEKEKEN,8

1.4 LEESWIJZER RAPPORTAGE,9

1.5 FORMAT,9

1.6 AFBAKENING,10

1.7 DE BEPALENDE ROL VAN DE TECHNIEK IN DE ONTWIKKELING VAN BEROEPEN,12

1.8 HUIDIGE EN TOEKOMSTIGE ONTWIKKELINGEN,19

2 Beroepsprofielen en startkwalificaties audiovisuele sector,25

2.1 WETTELIJK KADER,25

2.2 INLEIDING BEROEPSPROFIELEN,25

2.3 GEMEENSCHAPPELIJKE PROFIELKENMERKEN,26

2.4 BEROEPSPROFIELEN SCENARIOSCHRIJVEN EN FORMATONTWIKKELAAR,30

2.4.1 Inleiding,30

2.4.2 Beroepsprofiel scenarioschrijver,31

2.4.3 Startkwalificaties scenarioschrijver,34

2.4.4 Beroepsprofiel formatontwikkelaar,36

2.4.5 Startkwalificaties formatontwikkelaar,38

2.5 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES REGISSEUR ÉÉN-CAMERA TECHNIEK,39

2.5.1 Beroepsprofiel regisseur één-camera techniek,39

2.5.2 Startkwalificaties regisseur één-camera techniek,41

2.6 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES REGISSEUR MEER-CAMERA TECHNIEK,43

2.6.1 Beroepsprofiel regisseur meer-camera techniek,43

2.6.2 Startkwalificaties regisseur meer-camera techniek,45

2.7 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES PRODUCENT,47

2.7.1 Beroepsprofiel producent,47

2.7.2 Startkwalificaties producent,52

2.8 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES CAMERAMAN ÉÉN-CAMERA PRODUCTIES,55

2.8.1 Beroepsprofiel cameraman één-camera producties,55

2.8.2 Startkwalificaties cameraman,57

2.9 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES LICHTONTWERPER,58

2.9.1 Beroepsprofiel lichtontwerper,58

2.9.2 Startkwalificaties lichtontwerper,61

2.10 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES EDITOR,62

2.10.1 Beroepsprofiel editor,62

2.10.2 Startkwalificaties editor,64

2.11 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES SOUNDIRECTOR,65

2.11.1 Beroepsprofiel sounddirector,65

2.11.2 Startkwalificaties sounddirector,69

2.12 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES ANIMATOR,70

2.12.1 Beroepsprofiel animator,70

2.12.2 Startkwalificaties animator,72

2.13 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES INTERACTION DESIGNER,74

2.13.1 Beroepsprofiel interaction designer,74

2.13.2 Startkwalificaties interaction designer,77

2.14 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES PRODUCTION DESIGNER,78

2.14.1 Beroepsprofiel production designer,78

2.14.2 Startkwalificaties production designer,81

2.15 BEROEPSPROFIEL EN STARTKWALIFICATIES DOCENT AUDIOVISUELE VORMGEVING,82

2.15.1 Beroepsprofiel docent audiovisuele vormgeving,82

2.15.2 Algemene startkwalificaties van een docent in een kunstvak,89

2.15.3 Startkwalificaties van de docent audiovisuele vormgeving,90

Bijlage 1: Beroepsprofiel en startkwalificaties grimeur; beroep casting director,96

1 Beroepsprofiel grimeur,96

1.1 INLEIDING,96

1.2 DEFINITIE,96

1.3 ACTIVITEITEN,97

1.4 ONTWIKKELINGEN,98

2 Startkwalificaties grimeur,98

3 Beroep casting director,100

Bijlage 2: Uitgangspunten en verantwoording m.b.t. beroepsprofielen en startkwalificaties van docenten in de kunstvakken,102

Bijlage 3: ontwikkelingen bij de docerende beroepen,104

Literatuuropgave,105

Referenten,105

Deel 2 Fotografie

1 Voorwoord fotografie,109

2	De sector fotografie,	110
3	Algemene profielkenmerken van fotografen,	114
4	Beroepsprofiel informatieve fotografen,	121
5	Beroepsprofiel functionele fotografen,	123
6	Startkwalificaties fotografen,	126
6.1	INLEIDING,	126
6.2	ALGEMENE KWALIFICATIES FOTOGRAFEN,	127
6.3	BASISKWALIFICATIES INFORMATIEVE FOTOGRAFEN,	129
6.3.1	<i>Artistiek fundament,</i>	129
6.3.2	<i>Theoretisch fundament,</i>	130
6.3.3	<i>Technische vaardigheden,</i>	131
6.3.4	<i>Maatschappelijke toerusting,</i>	132
6.4	BASISKWALIFICATIES 'FUNCTIONELE FOTOGRAFEN',	133
6.4.1	<i>Artistiek fundament,</i>	133
6.4.2	<i>Theoretisch fundament,</i>	135
6.4.3	<i>Technische vaardigheden,</i>	136
6.4.4	<i>Maatschappelijke toerusting,</i>	137
	Referenten,	138

Deel 1 Beroepsprofielen en startkwalificaties audiovisuele sector

1 Inleiding

1.1 DE OPDRACHT

In 1997 is de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs geïnstalleerd met als opdracht om te komen tot een herstructurering van het kunstvakonderwijs. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is geweest om te starten in de beroepspraktijk door het beschrijven van die beroepen waar het kunstvakonderwijs in principe voor zou moeten opleiden. Per discipline zijn daartoe de beroepsprofielen beschreven. Op grond van deze beschrijvingen kan worden bekeken hoe het huidige onderwijsaanbod zich verhoudt tot de ontwikkelingen in de praktijk; de beroepsprofielen vormen belangrijk basismateriaal om het toekomstig stelsel voor kunstvakonderwijs op te baseren. Voor de beschrijving van de beroepsprofielen in de audiovisuele sector heeft de projectorganisatie drs Godelieve van der Heyden en drs Leo Capel aangetrokken. Zij tekenen voor deze disciplinespecifieke rapportage. Ook fotografie is, als deel 2, in het profiel van de audiovisuele sector ondergebracht. Voor deze beroepsinformatie tekent drs Josephine van Bennekom.

1.2 DE AUDIOVISUELE SECTOR

De audiovisuele sector omvat die beroepsbeoefenaars, die met behulp van technische middelen beeld en/of geluid combineren tot een totaalproduct voor een al dan niet omschreven doelgroep. Audiovisuele producties kunnen aangeduid worden als 'Gesamtkunstwerke' bij uitstek: schrijvers, acteurs, kunstenaars, vormgevers en musici werken samen met av-specialisten om tot een gezamenlijke productie te komen. De audiovisuele sector is onder te verdelen in drie groepen, te weten film, omroep en nieuwe media.

Film valt uiteen in diverse soorten film: speelfilm, animatiefilm, documentaire, experimentele film, opdrachtfilm en reclamefilm. Speelfilms worden gemaakt voor de bioscoop, en dat geldt soms ook voor documentaires. Bij animatiefilm en de experimentele film zal het ervan afhangen op welke manier het publiek er kennis van neemt: via bioscoop, televisie, videotheek, festivals, tentoonstellingen etc.

Opdrachtfilms worden meestal niet voor een algemeen publiek gemaakt en reclamefilms worden het meest van alle films vertoond op plaatsen en momenten dat de kans groot, is dat het beoogde publiek ze ziet.

In principe kunnen alle hierboven genoemde films op televisie worden uitgezonden.

Televisie werkt dan als distributiekanaal.

Omroep valt uiteen in televisie en radio. Voor televisie worden veel verschillende programma's gemaakt, die in categorieën worden ingedeeld, bijvoorbeeld actualiteiten, sport of drama. Omroepproducties worden vaak gemaakt voor een zo groot mogelijk publiek, maar kunnen ook op specifieke doelgroepen gericht zijn. De variatie bij radio is in de praktijk minder groot. De meeste zendtijd wordt besteed aan muziekprogramma's, actualiteiten en informatieve programma's. Bewerkelijke programma's als het hoorspel of de radiodocumentaire dreigen te verdwijnen. De term nieuwe media wordt in verband gebracht met de 'nieuwe' mogelijkheden, die de computer meebrengt in het combineren van beeld, geluid en tekst, waarbij de interactie met de gebruiker over het algemeen een grote rol speelt. Vandaar dat ook vaak gesproken wordt van interactieve media of vanwege het combineren van verschillende media van multimedia. Hoewel de nieuwe media niet meer echt nieuw genoemd kunnen worden, zullen wij deze term hanteren voor allerlei (interactieve) programma's waarin de computer een rol speelt, bijvoorbeeld educatieve programma's, computerspellen en websites. Veel van deze programma's staan nu nog op CD-rom, in de toekomst is echter ook verspreiding via kabel of internet mogelijk. Dat zal het gebruik bevorderen en de mogelijkheden verder doen toenemen.

1.3 DE OPDRACHT NADER BEKEKEN

Het bleek niet eenvoudig om de relevante beroepsprofielen te beschrijven, waarbij relevant in dit geval betekent in relatie tot het kunstvakonderwijs. Een van de redenen is dat de audiovisuele sector een relatief jonge sector is. Vergeleken met de andere kunsten zijn de ontwikkelingen niet altijd uitgekristalliseerd. Zo vanzelfsprekend als het teamwork en de taakverdeling op een filmset is, zo nieuw en in ontwikkeling is deze op het terrein van de nieuwe media.

Een andere reden is dat er zoveel verschillende mensen met verschillende achtergronden en opleidingen betrokken zijn bij het productieproces. Een groot deel van het werk voor de omroep wordt bijvoorbeeld verricht door journalisten. Het journalistieke televisiewerk wordt niet geacht deel uit te maken van het domein van de kunsten, daar een journalist zich in de eerste plaats laat leiden door overwegingen van inhoudelijke aard; kunstzinnige overwegingen spelen geen doorslaggevende rol bij het journalistieke werk, waarmee niet gezegd is dat journalisten geen mooie programma's zouden kunnen maken.

Ook de benaming van functies is niet altijd eenduidig. Zo komen in de crew van een televisieprogramma dat in de studio wordt opgenomen, in naam grotendeels dezelfde

functies voor als in een crew op een filmset, maar deze ploegen zijn niet uitwisselbaar. Verder is een algemene tendens in de sector: hoe groter de productie, des te gespecialiseerder de crew. Hierdoor is het lastig te bepalen op welk specialisatieniveau beroepen beschreven moeten worden en welke vakmensen nog binnen het kunstvakonderwijs vallen en welke niet.

Tenslotte is er in de audiovisuele sector altijd sprake van het gebruik van technische apparatuur om tot beelden en geluiden te komen en ze te verwerken. De techniek is voortdurend in ontwikkeling en dit brengt steeds nieuwe mogelijkheden met zich mee, waardoor beroepsprofielen aan veranderingen onderhevig zijn.

1.4 LEESWIJZER RAPPORTAGE

Om te komen tot vergelijkbare sectorrapportages is in overleg met de andere disciplines bepaald op welke wijze de relevante beroepen beschreven moeten worden. De afspraken die in dit kader zijn gemaakt, zijn richtinggevend geweest bij de vaststelling welke beroepen wel en welke niet binnen het domein van het kunstvakonderwijs thuishoren. Dit wordt beschreven in *Format* (1.5).

In *Afbakening* (1.6) gaan we in op de afbakening naar het overige HBO, het MBO en het WO bij die beroepen waarbij dat relevant is.

In *De bepalende rol van de techniek in de ontwikkeling van beroepen* (1.7) hebben we op grond van een historische schets vastgesteld welke de sleutelfuncties zijn die wij in dit kader moeten beschrijven.

Het eerste hoofdstuk wordt afgerond met *Toekomstige ontwikkelingen* (1.8), belangrijk omdat de beschrijving van de beroepsprofielen gezien moet worden als een momentopname. De ontwikkelingen in de sector gaan snel en zullen vanzelfsprekend gevolgen hebben voor de beroepsbeoefenaren.

Het tweede hoofdstuk *Beroepsprofielen en startkwalificaties audiovisuele sector* vormt de kern van de rapportage.

Het sectorrapport wordt afgesloten met bijlagen met een lijst van referenten en een opgave van bronnen.

1.5 FORMAT

Om ervoor te zorgen dat elk beroep op een vergelijkbare wijze wordt beschreven hebben we gewerkt volgens een format. In het format wordt een onderscheid gemaakt tussen het beroepsprofiel en de startkwalificaties.

Het beroepsprofiel is een beschrijving van de activiteiten die een beroepsbeoefenaar ontplooit; niet direct als hij van de kunstacademie komt, maar na een aantal jaren praktijkervaring. De beroepsactiviteiten zijn onderverdeeld in *artistiek fundament*, *theoretisch fundament*, *technische vaardigheden* en *maatschappelijke toerusting*. Deze indeling is ontleend aan de vereisten voor professioneel kunstenaarschap, zoals weergegeven in het *Visitatierapport beeldende kunst en vormgeving*¹.

Bij de startkwalificaties wordt de jonge professional die net een kunstvakopleiding achter de rug heeft als uitgangspunt genomen. Hier is de gebruikelijke indeling gehanteerd: *kennis en inzicht*, *vaardigheden* en *attitude*. De startkwalificaties van een bepaald beroep geven richting aan de opleidingen; de eindtermen van een opleiding en het curriculum dat daaraan ten grondslag ligt zijn in feite een operationalisering van de startkwalificaties. De eindtermen en curricula zijn niet beschreven, dat is het werk van de opleidingen zelf.

1.6 AFBAKENING

Als hierboven aangegeven bij Format (1.5) zijn het vooral de activiteiten die onder het artistieke fundament geformuleerd zijn, die ons in staat gesteld hebben het terrein van het kunstvak af te bakenen. Het artistieke fundament is het initiëren, het ontwikkelen, het bedenken, het scheppen en het creëren, op een aanwijsbaar artistieke wijze. Bij elk beroep binnen de av-sector hebben we ons afgevraagd of er sprake was van een eigen artistieke bijdrage aan het eindproduct (zie ook 1.7). Anders dan bij een aantal andere sectoren is in de av-sector het scheppende en uitvoerende werk nauw met elkaar verbonden; in onze sectorrapportage komt het onderscheid scheppend-uitvoerend niet aan de orde.

Het artistiek fundament heeft ons eveneens in staat gesteld het onderscheid te maken tussen het HBO- en het MBO- niveau.

Een grote groep operationele medewerkers is niet betrokken bij de *inhoudelijke*, *artistieke* voorbereiding en uitvoering van een productie. De cameralieden meer-cameratechniek, belichters, geluidstechnici etc. in een studio of op locatie hebben een uitvoerende taak. In principe zijn alle ontwerpen gemaakt en worden de aanwijzingen van de regisseur, sounddirector, lichtontwerper en production designer

---

¹ HBO-Raad, *Differentiatie en Profileringsrapportage van de Visitatiecommissie beeldende kunst en vormgeving*, Den Haag, 1996.

uitgevoerd. Door het uitvoerende karakter zijn dit beroepen op MBO-niveau. Voor de audiovisuele sector is het belangrijk dat deze beroepen ook door het MBO ondersteund worden.

Er zijn beroepen die wel binnen het kunstvakonderwijs vallen, maar niet binnen de sector audiovisueel hun opleiding zouden moeten krijgen. Het gaat hierbij vooral om diverse vormgevers als webdesigners, grafische vormgevers, mediavormgevers en artdirectors. Dit zijn een paar voorbeelden van *vormgevers* die een belangrijke rol spelen in de audiovisuele sector en in de meeste gevallen ook een kunstvakopleiding hebben gedaan. De profielen voor deze beroepen worden beschreven in de rapportage van *Beeldende Kunst en Vormgeving*.

Er zijn een paar specifieke beroepen, die van groot belang zijn voor de av-sector, maar die niet gedetailleerd aan bod kunnen komen in de rapportage Beeldende Kunst en Vormgeving. Een van die beroepen hebben wij vanwege het grote belang voor de sector wel binnen de rapportage audiovisueel opgenomen en dat is het beroep *production designer* (2.13). Er zijn er meer, die wel belangrijk zijn voor de av-sector, maar die om verschillende redenen toch niet als apart profiel opgenomen zijn. Dit betreft *kap en grime* en *casting director*. Een beschrijving van de activiteiten van beide beroepsbeoefenaars is opgenomen als bijlage (bijlage 1).

De HBO-opleiding journalistiek valt niet binnen het kunstvakonderwijs, maar journalisten zijn van oudsher een zeer belangrijke groep medewerkers bij radio en televisie.

Mensen met een journalistieke achtergrond stromen in de av-sector ook door naar andere niet puur journalistieke functies als eindredactie, regie en management. Voor de journalistieke av-beroepen is de school voor journalistiek een geschikte vooropleiding, voor functies met een duidelijk artistieke component niet. Bijscholing is dan noodzakelijk.

Een andere groep HBO'ers zijn de technici die betrokken zijn bij de zeer geavanceerde techniek, die in de audiovisuele sector gebruikt wordt. Deze *ingenieurs* en *programmeurs* zijn belangrijk omdat ze door de toepassing van techniek invloed kunnen hebben op de vormgeving.

Academici vormen een aanzienlijke groep medewerkers die zich direct of indirect met het programma maken bezig houden. Ze stromen op allerlei plaatsen in: zowel leidinggevend in omroepmanagement, adviserend als dramaturgen, artistiek/scheppend en uitvoerend, als journalisten, researchers, regisseurs en formatontwikkelaars. Communicatiewetenschappen, Film en Televisiewetenschappen

en Theaterwetenschappen zijn studies die relatief veel mensen toeleveren aan de sector. Ook voor deze groep geldt dat ze veel in de praktijk en door bijscholing moeten leren, omdat hun wetenschappelijke opleiding niet gericht is op artistiek/scheppend en uitvoerend werk. Dat geldt ook voor het adviserende werk van bijvoorbeeld de dramaturg. Bij makers roepen dramaturgen, uitzonderingen daargelaten, grote irritaties op, omdat ze geen praktische ervaring hebben in scenario schrijven. Hun bijdrage aan scenario's wordt over het algemeen negatief beoordeeld. Wat betreft de afbakening tussen het MBO en HBO zijn er eigenlijk geen problemen. Niveau en taakverdeling zijn duidelijk. Ook de *vormgevers* zijn tot op heden een tamelijk duidelijk onderscheiden groep, die meestal een vrij specialistische bijdrage leveren aan een productie. Dat door het gebruik van hetzelfde gereedschap, de computer, in de toekomst de grenzen gaan vervagen en de vormgever ook met andere functies in aanraking komt is aannemelijk, en in de nieuwe media sector reeds aan de orde. Deze ontwikkeling zal door het onderwijs nauwlettend gevolgd moeten worden.

Bij journalisten en academici ligt de afbakening wat moeilijker. Het onderscheid tussen de betreffende opleidingen en het kunstvakonderwijs is op zichzelf wel duidelijk, de onduidelijkheid zit in het feit dat academici die in principe als wetenschapper zijn opgeleid bij de omroep in functies terechtkomen met een artistieke component. Het feit dat het kunstvakonderwijs zich nooit echt serieus heeft toegelegd op het opleiden voor functies in de televisiewereld, is daar natuurlijk mede de oorzaak van. Hier ligt een tweeledige taak voor het kunstvakonderwijs: enerzijds een aanbod ontwikkelen voor die functies die binnen het domein van de kunsten vallen, anderzijds de samenwerking zoeken met de scholen voor journalistiek en de universiteit om tot een heldere afbakening en taakverdeling te komen.

1.7 DE BEPALENDE ROL VAN DE TECHNIEK IN DE ONTWIKKELING VAN BEROEPEN

De audiovisuele branche kenmerkt zich door de bepalende rol van de techniek: zonder camera, licht en geluid is er niets, alleen met behulp van de techniek kan een idee worden vormgegeven. De technische mogelijkheden bepalen de manier waarop gewerkt wordt en wat voor soort programma's kunnen worden gemaakt. Alle technische vernieuwingen sinds de uitvinding van de film hebben voortdurend de werkwijze en taakverdeling gewijzigd en mogelijkheden voor nieuwe soorten producties gecreëerd. Hieruit volgt dat de beroepsprofielen ook in hoge mate bepaald

worden door de techniek en de ontwikkeling daarvan. Om tot een helder begrip te komen van de beroepsprofielen daarom eerst een korte historische schets

Film: één-camera techniek

De ontdekking van film was de ontdekking van de filmcamera, die filmgevoelig materiaal belicht in combinatie met de filmprojector die het ontwikkelde filmmateriaal kan afspelen. Opeens kon hetgeen zich voor de camera had afgespeeld natuurgetrouw worden weergegeven. Door de projectiesnelheid (24 beelden per seconde bij film, 25 bij televisie) ziet de mens geen afzonderlijke beelden meer, het oog kan dat niet bijhouden. Dat geeft de kijker de illusie van beweging.

Na de periode van de stomme film kwam het geluid erbij, na zwart-wit kwam kleur. Werd in eerste instantie met de camera geregistreerd als ware het een theatervoorstelling, later ontdekte men de specifieke filmische vormgeving door middel van de camera zelf (standpunt, kader etc.), van het licht, van het geluid en van de montage. In die jaren van ontwikkeling ontstond er een manier van werken in teamverband met een taakverdeling, die in grote lijnen nog steeds wordt gevolgd en gebaseerd is op het werken met één camera.

Op grond van een vooraf gemaakt plan voor het verloop van een verhaal, het scenario en het draaiboek, wordt elk shot, elke scène apart opgenomen. Dat gebeurt niet chronologisch.

Vooraf wordt nauwkeurig bepaald hoe elk shot er uit komt te zien zodat het verhaal blijft kloppen, wanneer in de montage alle losse stukjes in de juiste volgorde worden geplaatst. De camera, het geluid, de belichting, de acteurs, maar ook het production design is specialistenwerk geworden, dat wordt uitgevoerd in overleg met de producent en gestuurd door de regisseur, die een visie heeft op de wijze waarop hij al deze elementen wil combineren.

De gehele onderneming wordt geleid door een producent die vaak de initiatiefnemer van een productie is en tevens eindverantwoordelijke voor de financiering, organisatie en het eindresultaat als geheel.

De één-camera techniek is zowel voor het opnemen van een speelfilm als bij televisiedrama de gangbare werkwijze. Het gaat dan om een single play of een hoogwaardige serie. Het doel van deze werkwijze is een maximale greep op de vormgeving te hebben, zowel bij de opname als bij de montage. Dezelfde scène wordt een aantal malen opgenomen, waarna in de montage de beste wordt gekozen.

Als de voorbereiding goed is en de taakverdeling helder, kan de regisseur zich concentreren op wat zich voor de camera afspeelt.

Ook opdrachtfilms, voorlichtingsfilms en reclamefilms worden voor het overgrote deel op deze manier gerealiseerd. Hetzelfde geldt voor de documentaire: de mogelijkheid van de verschillende takes bestaat ook hier, maar zeker zo belangrijk is, dat de crew klein kan blijven om zo min mogelijk de soms broze werkelijkheid voor de camera te verstoren.

De één-camera techniek is de oudste en meest uitgekristalliseerde werkwijze in de av-sector. Het is teamwork waarbij allerlei disciplines een artistiek/scheppende bijdrage leveren aan het eindresultaat. Hier zijn ook de sleutelfuncties te onderscheiden: hoe groot een productie ook mag zijn, het gaat altijd om het samenwerken van scenario, regie, productie, production design, camera/licht, geluid en montage. Wanneer er bij een groot project allerlei camera-, licht- en grip-assistenten rondlopen, dan is de cameraman (director of photography) de sleutelfiguur die verantwoordelijk is voor de artistiek scheppende bijdrage, de assistenten hebben een uitvoerende rol. Bij een bescheiden productie, dus met een kleinere crew, heeft de cameraman zowel de scheppende als de uitvoerende rol.

Van alle disciplines die betrokken zijn bij het maken van een productie volgens de één-camera techniek, hebben wij de sleutelfuncties beschreven: de scenarioschrijver, de regisseur, de producent, de cameraman, de sounddirector, de editor en de production designer.

Animatie

Tegelijk met de speelfilm ontstond de animatiefilm. Het principe van een animatiefilm is dat deze beeld voor beeld wordt opgenomen. Net als bij gewone film of televisie is beweging essentieel. Maar waar bij film die beweging als beweging wordt opgenomen (uitgezonderd bij beeldmanipulatietechnieken), wordt bij animatie elk beeld apart geconstrueerd en opgenomen. De animator werkt met tekeningen, poppen, foto's, silhouetten, blokken en bolletjes, die bij elke opname een fractie worden veranderd. Bij projectie levert dat een beweging en een verhaal op, dat nooit vóór de camera kan bestaan: in een animatiefilm figureren meestal onbestaanbare figuren, die onbestaanbare vormen kunnen aannemen ontsproten aan de verbeelding van de maker.

Animatie kent vele verschijningsvormen. Het bekendst zijn natuurlijk de tekenfilms voor het grote publiek met vaak mensachtige dieren in de hoofdrol, maar hiernaast

bestaan zeer uiteenlopende vormen van animatie: in de 'leaders' van televisieprogramma's wordt veel animatie toegepast - Loeki de Leeuw van de Ster-reclame is een voorbeeld van gebruik van animatie - en animatie wordt vaak toegepast om bijvoorbeeld een technisch procédé te verduidelijken of een nieuw ontwerp te tonen.

Delen van de animatiesector kenmerken zich door een verregaande specialisatie, afhankelijk van de omvang van de productie. Een belangrijke ontwikkeling de laatste jaren is de computeraanimeatie; er verschijnt steeds meer animatie in televisieprogramma's, speelfilms en nieuwe media producties. Het belang van en de vraag naar animatoren zal naar verwachting gaan toenemen. Door beeld voor beeld te animeren is een manier van werken ontstaan die tot een zeer eigen niche in de av-industrie heeft geleid en waarvan de artistieke vaardigheden mede hun basis hebben in de beeldende kunst; animatie maakt eigenlijk deel uit van zowel het domein van de beeldende kunst als van de av-sector. Een aantal toonaangevende animatoren werkt naar de maatstaven van de av-sector relatief autonoom aan zijn producties. Ondanks de hoge mate van specialisatie bij grote producties hebben wij één sleutelprofiel, dat van de animator, beschreven.

Radio

Hoewel radio zich 'slechts' bedient van geluid wordt radio gerekend tot de audiovisuele sector. Radio wordt voornamelijk gebruikt als een journalistiek medium en als verspreider van muziek, maar radio heeft veel meer mogelijkheden. Met uitsluitend geluid kunnen verhalen verteld en klankervaringen worden opgeroepen. De verhalen kunnen net als met beeld en geluid fictieve verhalen zijn of verhalen die door de persoonlijke visie van de maker op artistieke wijze worden uitgewerkt: het radiodrama en de radiodocumentaire, die beide als artistieke programmacategorieën worden beschouwd. Bij het exploreren van de mogelijkheden van geluid als klankervaring wordt het terrein van de muziek genaderd, maar er is geen vanzelfsprekende overlap. Om de specifieke mogelijkheden van het medium tot hun recht te laten komen behoren de artistieke mogelijkheden van radiogeluid onderzocht te worden. Hoewel wij constateren dat dit tot dusver te weinig systematisch gedaan is hebben wij geen aparte beroepsprofielen voor radio opgesteld, omdat wij van mening zijn dat de hiervoor benodigde deskundigheid als specialisatie van sleutelberoepen in de av-sector verworven kan worden: radiodrama wordt door een scenarist geschreven, door een regisseur geregisseerd en een sounddirector kan

radioproducties met geluidsontwerpen ondersteunen of autonome klankervaringen scheppen.

Televisie: meer-camera techniek

Met de opkomst van televisie heeft zich naast de bestaande één-camera techniek ook een nieuwe manier van werken ontwikkeld: het werken met meerdere camera's tegelijk. Dat heeft in vergelijking met de één-camera techniek een andere werk- en taakverdeling met zich meegebracht. Daaraan gekoppeld zijn ook andersoortige programma's ontstaan.

De essentie van de meer-camera techniek is dat er met verschillende camera's verschillende beelden gemaakt worden: door te schakelen tussen de camera's ontstaat de beeldvoering van een televisieprogramma. Deze werkwijze houdt in dat de regisseur nooit het volledige overzicht van de set heeft. Bij een televisiestudio hoort een regiekamer, waar de regisseur de beelden van de diverse camera's op monitoren voor zich ziet. Er kan maar één beeld worden uitgezonden, dus de regisseur moet tijdens de opname voortdurend beslissen welk beeld dat wordt, in principe zonder de mogelijkheid om een verkeerde keuze te corrigeren. Via de koptelefoon kunnen alle technici op de studiovloer de regisseur verstaan: hij kan de cameramensen instrueren welk shot ze moeten maken. Via de intercom heeft de regisseur ook contact met de opnameleider, die de cues geeft en de instructies van de regisseur overbrengt aan de acteurs, de interviewer of de gasten. De opnameleider is op de vloer de enige die met de regisseur kan praten: alle vragen, suggesties en ideeën van de technici worden via hem met de regisseur besproken.

In de regiekamer wordt de regisseur bijgestaan door de regieassistent en de video-editor. De regieassistent heeft een belangrijke rol in de voorbereiding waaronder het maken van een draaiboek en tijdens de opname bij het aftellen en voorcuen, timen en de regisseur aan zijn tijdschema houden.

De video-editor bedient de schakeltafel en maakt op aanwijzing van de regisseur de gewenste overgangen tussen de verschillende camera's, start ingelaste items en gebruikt indien nodig digitale effecten. Naast de regiekamer heeft een studio ook een geluidsregiekamer waar een hoofdgeluidtechnicus het geluid van de opnamen mengt, muziek start en contact heeft met de technici op de vloer. In de camera-controlekamer wordt de technische kwaliteit van het beeld bewaakt. Als er geen lichtontwerper aanwezig is zorgt de hoofdbeeldtechnicus dat het lichtplan goed wordt uitgevoerd.

De bovenbeschreven manier van werken wordt toegepast in allerlei informatieve programma's, talkshows, spelletjes, actualiteitenrubrieken, grote TV-shows, evenementen, sport en muziekconcerten. Wanneer op locatie wordt gewerkt, zal de regisseur in de als regiekamer ingerichte vrachtwagen zijn werk doen. Aan het principe van de werkwijze verandert op zichzelf niets. Deze manier van werken is ook de manier waarop 'live' verslag wordt gedaan van gebeurtenissen.

Vergeleken met de één-camera techniek is de meer-camera techniek een ander vak. Ze is erop gericht om in principe alles in één keer op te nemen. Door met een bepaalde cameravoering te werken kan dat ook. Wat betreft de filmische vormgeving (cameravoering, decoupage, geluid en mise-en-scène) zijn er voor de regisseur vergeleken met de één-camera techniek minder mogelijkheden, maar door de manier van werken drukt met name de regisseur zijn stempel op het programma.

Een opvallend aspect van de meer-camera techniek is de herhaalbaarheid van de vorm: dezelfde regisseur met hetzelfde decor, hetzelfde lichtplan en dezelfde cameraopstelling kan een bepaald programma in principe eindeloos herhalen. De één-camera techniek is niet gericht op herhaling; bijna elk shot is uniek.

Tot op heden heeft het kunstvakonderwijs geen grote rol gespeeld in de ontwikkeling naar televisieproducties die met de meer-camera techniek worden opgenomen. Dat heeft verschillende redenen. Bij een studio-opname is het merendeel van de medewerkers vrijwel geheel uitvoerend aan het werk: cameramensen hebben binnen bepaalde marges de kans iets aan te bieden aan de regisseur, maar de situatie waarin ze dat doen is van tevoren in hoge mate bepaald. Hetzelfde geldt voor licht, geluid en de video-editor. Doordat de werkwijze zo efficiënt en ingeslepen is kunnen studioploegen moeiteloos van het ene naar het andere programma switchen. Een van de belangrijkste criteria om te bepalen voor welke beroepen het kunstvakonderwijs in principe zou moeten opleiden is of het beroep in kwestie een artistieke bijdrage levert aan het eindproduct. Voor alle studioteknici tijdens de opname is dat niet het geval met uitzondering van één sleutelfiguur: de lichtontwerper. Daarbij gaat het niet alleen om het lichtontwerp, maar ook om de combinatie met de apparatuur (camera's en lenzen e.d.) en de mogelijkheden in de studio of op locatie. Een lichtontwerper levert soms een ontwerp, dat in hetzelfde decor eindeloos kan worden herhaald, of soms maatwerk is voor specifieke eenmalige programma's.

De regieassistent werkt, hoe belangrijk ook, in principe niet scheppend maar ondersteunend in de uitvoering. Hetzelfde geldt voor de opnameleider. Uiteindelijk

blijven de meer-camera regisseur en de lichtontwerper over, die een belangrijke scheppende artistieke bijdrage leveren. Deze beroepen worden beschreven. Tijdens de opname is het karakter van het werk voor de meeste disciplines uitvoerend, maar bij de voorbereiding ligt dat anders. Zo neemt de formatontwikkelaar voor televisieprogramma's een vergelijkbare positie in als de scenarioschrijver voor een speelfilm en hetzelfde geldt voor de producent en de production designer. Ook dit zijn belangrijke sleutelfuncties met een vergelijkbare positie en verantwoordelijkheid als in de crew van een één-cameraproductie. De beschrijving van de producent en de production designer is naar aanleiding van de één-camera techniek gemaakt; ondanks overeenkomsten met de scenarioschrijver is voor de formatontwikkelaar een apart profiel opgesteld.

Nieuwe Media

Aan de komst van wat de 'nieuwe media' worden genoemd lag opnieuw een belangrijke technische innovatie ten grondslag: de steeds krachtiger wordende computer en daaraan gekoppeld software die media-integratie mogelijk maakt. Rond 1990 verschijnen hypermedia en multimedia authoring software en producten op de markt. Ze bieden de gebruiker de mogelijkheid om op niet-lineaire manieren door een informatie-aanbod te navigeren. Interactiviteit wordt kenmerkend voor deze media. Digitale techniek maakt het mogelijk om op een andere manier gebruik te maken van beeld, geluid en tekst. Er ontstaan nieuwe producten zoals CD-ROMs en CDI, de dragers van de multimedia producten voor educatie, informatie en vermaak.² Door de komst van de 'nieuwe media' wordt de beschrijving van de sector ten behoeve van het kunstvakonderwijs ingewikkeld. Wat boven is beschreven onder het kopje 'rol van de techniek' bereikt hier zijn hoogtepunt: nieuwe technische ontwikkelingen bepalen welk soort producties gemaakt kunnen worden en wat voor soort mensen nodig zijn om deze te realiseren. De technische ontwikkelingen lijken echter zo ingrijpend en zo veelomvattend dat het op dit moment niet makkelijk is te overzien wat de mogelijkheden zijn. De techniek loopt voor op de mensen die er gebruik van moeten gaan maken; een beschrijving van de bestaande situatie en voorzichtige conclusies over toekomstige ontwikkelingen lijkt het hoogst haalbare.

---

² Uit: Vijver, Jules H.J.M. van de, *Emergent Media en het Beeldende Kunstonderwijs*, presentatie t.b.v. het minisymposium van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs, 18 februari 1999.

De invloed van de nieuwe technieken op de reguliere film- en omroeppraktijk is op dit moment nog redelijk overzichtelijk: de computer vereenvoudigt en versnelt technische handelingen en de sector maakt daar dankbaar gebruik van. Hij brengt ook mogelijkheden met zich mee, die voorheen niet bestonden; dit stelt eisen aan de gebruikers, voor wie het vak ingewikkelder wordt dan het voorheen was.

In de nieuwemedia- of multimediasector vormt de computer de basis van de nieuwe ontwikkelingen.

Grafici en vormgevers zijn als eerste met de nieuwe technische apparatuur aan het werk gegaan en hebben daarop producties vormgegeven, die enerzijds als audiovisuele producties te omschrijven zijn, maar zich daarvan onderscheiden door de mogelijkheid van interactie met de gebruiker. Het is met name het ontwerpen van interactie dat zorgt voor een wezenlijk onderscheid met werken voor de 'traditionele media'; om de kern van de vernieuwing aan te geven hebben we in deze rapportage het beroepsprofiel opgenomen van de interaction designer.

1.8 HUIDIGE EN TOEKOMSTIGE ONTWIKKELINGEN

De film- en omroepsector hebben elk hun eigen geschiedenis, maar door de hoge kosten van de producties hebben ze een afhankelijkheid van marktontwikkelingen gemeen: hieronder worden de voornaamste ontwikkelingen beschreven en de gevolgen voor de werkgelegenheid.

Vervolgens zal bekeken worden hoe de ontwikkeling van de nieuwe techniek, de digitalisering, de sector zou kunnen beïnvloeden.

De av-sector als groeisector

Op politiek gebied bestaat veel belangstelling voor de av-sector; enerzijds worden de media gezien als krachtige dragers van de nationale en de Europese cultuur, anderzijds wordt de sector gezien als groeimarkt, die veel nieuwe banen zal creëren ter vervanging van verdwijnende banen in de zware industrie³. In dit kader wordt gesproken van film, omroep en nieuwe media als *content*-industrie. De term content, letterlijk inhoud, wordt gebruikt om die sectoren aan te duiden die zich bezighouden

---

³ Een goed voorbeeld van deze herorientatie is te zien in NordrheinWestfalen in Duitsland, waar de landsregering zich de laatste 10 jaar met succes heeft ingespannen om een media-industrie te vestigen. In navolging van NRW ontwikkelt Rotterdam eveneens een regionaal av-beleid.

met het verzamelen van informatie en deze informatie door bewerkingen opwaarderen.⁴

De groei in de markt is de afgelopen tien jaar het gevolg geweest van de liberalisering van de ether en daarmee samenhangend een toename van het aantal televisiekanalen en radiostations: de grootste groei heeft plaatsgevonden in de omroepwereld⁵. Met de toegenomen concurrentie moeten de reclame-inkomsten onder steeds meer partijen verdeeld worden en het is met name in de omroepsector dat de budgetten het zwaarst onder vuur zijn komen te liggen. Voor zover de filmsector afhankelijk is van de omroepsector voor zijn financiering heeft deze sector eveneens te leiden onder de financieringsproblemen.

Terwijl de groei van het aantal kanalen tot op heden doorgaat wordt eveneens veel verwacht van de gevolgen van de digitalisering van de media. De Europese media-industrie is de snelst groeiende ter wereld, met name in de andere sectoren dan de 'free-to-air-television': film, video en pay-tv, maar vooral internet, interactieve televisie en multimedia toepassingen.⁶ Verwacht wordt dat het aantal banen van 1 miljoen naar 2 miljoen zal oplopen in 2005; ten gevolge hiervan wordt de av-sector niet langer alleen op zijn cultuurpolitieke waarde beoordeeld, maar in toenemende mate ook op het economische belang.

Financiering en werkgelegenheid

In Europa bestaat een dominantie van de *publieke omroepen*, die onder invloed van de concurrentie en de daarmee samenhangende krimpende budgetten de neiging vertonen steeds meer met freelancers te werken. Daar toegang tot de sector traditioneel veelvoudig en complex is, vaak indirect en informeel, en voor banen in de media - anders dan voor film - tot dusverre geen duidelijke beroepsopleidingen geformuleerd zijn, speelt training on the job een essentiële rol. Door de wisselende werkgevers komt deze training on the job onder druk te staan: een werknemer moet zelf zorgen dat hij up-to-date en inzetbaar is voor een werkgever. Zonder duidelijkheid over beroepsprofielen en kwalificaties en eenduidige namen voor bepaalde functies is

---

⁴ In deze visie hoort software niet tot de content omdat dit als faciliteit wordt gezien.

⁵ Het aantal nationale omroepen is gestegen van 40 in 1981 naar 205 in 1995. Het aantal digitale stations is opgelopen van 303 in 1996 naar 400 in 1997; uit: European Commission Staff Working Paper, 1998, *Culture and Cultural Industries and Employment*, Directorate General, sec (98) 837.

⁶ High Level Group on Audiovisual Policy, *The Digital Age: European Audiovisual Policy*, European Commission, 29 oktober 1998, Audiovisual Policy Homepage

het lastig een werkgever duidelijk te maken wat een werknemer kan en is het lastig voor een werknemer te weten waar zijn curriculum tekort schiet om tijdig in de juiste bijscholing te voorzien. De werkgever is afhankelijk van de bereidheid van werknemers zich in eigen tijd en op eigen kosten te laten bijscholen. Zo ligt er voor beide partijen een risico in het verschiet dat opgelost dient te worden als de av-sector wil kunnen beschikken over voldoende geschoold personeel, noodzakelijk om de mondiale concurrentieslag te overleven. De *commerciële omroepen* zijn vanaf hun start uiterst terughoudend geweest met het in dienst nemen van programmamakers; zij nemen hun programma's af van onafhankelijke televisieproducenten, die in Nederland nu al moeite hebben voldoende geschoold personeel te vinden. In Europa tekent zich af dat ook als bedrijven fors groeien dit niet leidt tot het vast in dienst nemen van personeel⁷.

In Nederland doet zich op dit moment een andere trend voor: na 1990 gingen er steeds meer freelancers voor de omroep werken, maar uit vrees voor de toekomst zijn alle omroepverenigingen de laatste twee, drie jaar toenemend mensen in dienst gaan nemen om hun positie als productiehuis te beveiligen. Aangenomen mag worden dat dit een tijdelijke tegenbeweging is.

In Nederland is in 1999 de Flex-wet ingevoerd om de freelancer meer bestaanszekerheid te bieden. Of dit ook het resultaat zal zijn is nog niet zeker; voor de av-sector zijn er signalen van verslechtering voor de freelancers, omdat werkgevers ze geen nieuw contract hebben aangeboden om aan een dienstverband te ontkomen.

De druk op de budgetten heeft niet alleen gevolgen voor het dienstverband van werknemers bij de omroep, maar ook op de eisen die aan hen gesteld worden. Terwijl het bij speelfilm en reclamefilm nog steeds gebruikelijk is met topmensen te werken, die over een hoge mate van artistieke en technische deskundigheid beschikken, komt vakmanschap en meesterschap bij omroepwerk steeds verder onder druk te staan. Het wordt steeds gewoner dat van een cameraman bijvoorbeeld wordt verwacht licht en geluid meteen even 'mee te nemen'. Een stap verder in deze ontwikkeling is de regisseur, die als 'multiskiller' zelf alles erbij doet: camera, licht, geluid, montage, interview en redactie. Dit kan soms tot interessante resultaten leiden, maar over het algemeen wordt het als een verarming van het vak beschouwd als het ingegeven

---

⁷ Lange, Prof. Dr. BerndPeter, *New Technologies and Developments in Broadcasting and their impact on Personnel Planning and future training strategies*, Dusseldorf European Institute of the Media, 1998.

wordt door bezuinigingen. Deze ontwikkeling staat aan de andere kant weer onder druk doordat nieuwe digitale apparatuur zoveel mogelijkheden heeft dat weer een aanzienlijke deskundigheid vereist is om deze te bedienen. Aangenomen mag worden dat zowel de verrijking door alle nieuwe mogelijkheden als de verarming door de bezuinigingen op zullen treden⁸.

In de *filmsector* zal de werkgelegenheid naar verwachting een bescheiden toename vertonen als gevolg van het politieke belang dat aan deze sector wordt toegekend. Om tegenwicht te bieden tegen de dominantie van de Amerikaanse beeldcultuur zijn er in het kader van de Europese integratie film-stimuleringsprogramma's in het leven geroepen, die in elk geval de aandacht op het belang van de film hebben gevestigd. Hoewel de filmsector in Nederland minder overheidssteun krijgt dan traditionele kunstsectoren toont de overheid zich toenemend bereid mee te werken aan programma's die een economisch gezonder filmklimaat stimuleren. Met ingang van 1999 heeft het Ministerie van Economische Zaken een bureau opgericht -FINE BV-, dat zich zal inspannen om private investeerders te zoeken voor speelfilms; een belastingfaciliteit moet dit aantrekkelijk maken. Tegelijkertijd heeft het Ministerie van OCenW een financiële injectie gegeven aan een structurele samenwerking tussen de publieke omroep en de filmsector om meer continuïteit voor productiehuzen te creëren⁹.

Al deze maatregelen zijn van belang voor de Nederlandse av-sector, die als gevolg van het slechte filmklimaat reeds veel talent naar het buitenland heeft zien vertrekken.

De invloed van de nieuwe techniek: de digitalisering

Zoals dat steeds gebeurd is heeft een nieuwe techniek haar invloed op bestaande media en scheidt ook nieuwe mogelijkheden. Achtereenvolgens zal gekeken worden welke invloed de digitalisering op film en omroep zou kunnen hebben en welke nieuwe mogelijkheden voorzien worden.

Film profiteert al enige tijd van alle digitale vernieuwingen: technische bewerkingen kunnen sneller en beter gedaan worden en de computer biedt ongeken- de mogelijkheden bij het in beeld brengen van moeilijke of zelfs onbestaanbare scènes.

---

⁸ Audiovisueel Platform, *Herstructurering Kunstvakonderwijs Film, Omroep en Nieuwe Media in Nederland*, rapportage deelproject 2 en 3, 1998.

Verschuivingen in de uitoefening van specifieke beroepen is bij de beroepsprofielen gegeven.

Over de invloed van digitale media op de bioscoopvertoning wordt gespeculeerd: de beeldkwaliteit van digitaal opgeslagen beelden is dusdanig hoog, dat deze concurreert met de beeldkwaliteit van 35 mm film. De digitale verspreiding is flexibeler in de vertoning; een scherm ter grote van een redelijk projectiescherm behoort tot de thuismogelijkheden, waardoor de bioscoop een deel van zijn waarde zou kunnen verliezen.

De mogelijkheid om filmbeelden van bijvoorbeeld Internet te halen biedt geen wezenlijk kijkverschil ten opzichte van een film thuis op video bekijken. De filmbeleving verandert pas als mensen interactieve films gaan sturen naar keuze, maar verwacht mag worden dat dit een nieuw gebruik wordt naast het oude. Er zijn geen aanwijzingen dat de mens in de toekomst geen behoefte heeft om op te gaan in een goed verteld verhaal.

Dankzij digitale transmissie kan een tot dusver niet vertoonde hoeveelheid gegevens verspreid worden door verschillende netwerken. Schaarste in de *omroep* wordt vervangen door overvloed; uiteenlopende mediaproducties komen via één en hetzelfde kanaal bij de kijker binnen. De kijkgewoontes veranderen, het kijkerspubliek zal versnipperen waardoor de advertentie-inkomsten niet meer voldoende zullen zijn om producties te financieren: pay-per-view en pay-tv zullen dit gat moeten opvullen. Naast vrij beschikbaar materiaal zullen nieuwe diensten en keuzemogelijkheden ontstaan voor wie wil betalen, mediabestedingen zullen toenemen per huishouden. Als kijkers kunnen kiezen voor onderdelen uit het media-aanbod kan verwacht worden dat zij hogere eisen zullen stellen aan het gebodene en dat aanbieders met kwaliteit, creativiteit en interessante inhoud zullen dingen om de gunst van de kiezende kijker/gebruiker. Onder druk van adverteerders wordt nog harder gezocht naar een verdeling van de markt in niches, duidelijk onderscheiden groepen die door een bepaald aanbod te bereiken zijn. Verwacht mag worden dat dit leidt tot specialisaties en deskundigheid inzake doelgroepen, zowel qua programmering als qua samenstelling van programma's. Deze ontwikkeling kan aangeduid worden als een toenemende professionalisering van het beroepsveld.¹⁰

---

⁹ Het zgn. Telefilmproject. In 1998-1999 zijn 6 televisiefilms gemaakt in dit kader, voor 1999-2000 worden tussen de 6 en 13 films voorzien.

¹⁰ High Level Group on Audiovisual Policy, 1998, *The Digital Age: European Audiovisual Policy*, European Commission, 29 oktober 1998, Audiovisual Policy Homepage.

Het is duidelijk dat de Europese politiek vasthoudt aan het bestaan van een voor ieder vrij toegankelijke publieke omroep, die een functie heeft als maatschappelijk bindmiddel. Reguliere uitzendingen zullen in dit scenario vooralsnog blijven bestaan, maar aangenomen mag worden dat ook publieke omroepen hun programmamateriaal ter beschikking zullen stellen van pay-per-view gebruik. Als hergebruik van traditioneel vluchtige omroepproducties regel wordt is de verwachting gerechtvaardigd, dat dit een positieve uitwerking zal hebben op de kwaliteit. Veel aandacht wordt geschonken aan de vraag of Internet het televisiekijken substantieel zal verminderen. Onderzoekers zijn niet eensluidend in hun conclusies, maar algemeen wordt aangenomen dat Internet-tijd ook van televisietijd zal afgaan. Omroepen zullen proberen middels nieuwe diensten hun verder afkalvende inkomsten aan te vullen. Verwacht wordt dat de kiezende kijker de aanbieders dwingt om de concurrentieslag aan te gaan met interessante inhoud, goede kwaliteit en veel artistiekeit.

De hoge kosten verbonden aan de digitale technologie zorgen voor concentratie in de audiovisuele markt; dezelfde content kan op verschillende wijze gebruikt worden en opent daarmee een bredere markt voor het in wezen zelfde product. Dit leidt tot samengaan van bedrijven die voordien in verschillende sectoren opereerden.

Digitalisering en werkgelegenheid

De computers en de software in de *nieuwe media* sector bieden dusdanig veel mogelijkheden, dat op dit moment vooral behoefte is aan mensen die deze mogelijkheden verkennen en omzetten in toepassingen. De techniek kan bijna alles; nu de mensen nog om er boeiende interessante en artistieke toepassingen voor te ontwerpen. In dit pioniersstadium komen ze uit allerlei hoeken: zolderkamerfreaks, hackers, ICT'ers, grafici, beeldend kunstenaars, vormgevers, en mensen uit de av-sector: in de praktijk wordt uitgezocht wat voor soort specialisten er nodig zijn om tot toepassingen te komen.

Verwacht wordt dat de digitale mogelijkheden zullen zorgen voor een communicatie-industrie die nog verder zal ingrijpen in ons bestaan dan de audiovisuele media dit hebben gedaan. Deze communicatie moet vormgegeven worden, enerzijds om gebruik überhaupt mogelijk te maken, anderzijds om de gebruiker te verleiden de ene toepassing te prefereren voor de andere. Hoewel net als bij de televisie een deel van het feitelijk werk in handen van 'uitvoerders' zal komen te liggen, mag er voorlopig

van uitgegaan worden dat het vormgeven van de communicatie-industrie als geheel in dit stadium veel creativiteit en artistieke zal vereisen.

De digitale technologie zal aanleiding geven tot nieuwe werkwijzen: de 'lineaire' methode van eerst een project uitwerken alvorens de benodigde staf in te huren lijkt te zullen verdwijnen. Projecten worden tegelijk met het zoeken naar en afhankelijk van de benodigde staf gedefinieerd. In deze context wordt beroepsuitoefening project-gerelateerd: zonder gekwalificeerde staf geen project. De trend dwingt ertoe voortdurend de eigen kwalificaties af te stemmen op de vraag. De bestaande ontwikkeling naar parttime werk, freelancen en onafhankelijk werknemer zijn, lijkt zich te zullen versterken¹¹.

2 Beroepsprofielen en startkwalificaties audiovisuele sector

2.1 WETTELIJK KADER

Voor de beroepen binnen de av-sector bestaat geen wettelijk kader. Wie in belastingtechnische zin ondernemer is, wordt geacht aan de wettelijke verplichtingen van het ondernemerschap te voldoen. Wie als zelfstandig ondernemer voor derden werkt dient in bezit te zijn van een OVAV-verklaring.¹²

AV-makers vallen verder onder de milieuwetgeving en de wetgeving in verband met aansprakelijkheid. Wie werkzaam is voor de publieke omroep dient zich te houden aan de Mediawet, maar heeft daarin in principe geen persoonlijke aansprakelijkheid. Bij de openbaarmaking van av-producties dient men zich te houden aan het auteursrecht en aan de grondwettelijke verplichtingen die voor iedere staatsburger gelden.

2.2 INLEIDING BEROEPSPROFIELEN

Om ervoor te zorgen dat elk beroep op een vergelijkbare wijze wordt beschreven hebben we gewerkt volgens een format, ons aangereikt door Float, het onderwijskundige bureau dat de projectorganisatie ondersteunt. In het format wordt een onderscheid gemaakt tussen het beroepsprofiel en de startkwalificaties. Het beroepsprofiel is een beschrijving van de activiteiten die een beroepsbeoefenaar ontplooit; niet direct als hij van de kunstacademie komt, maar na een aantal jaren

---

¹¹ Lange, Prof. Dr. BerndPeter, 1998, *New Technologies and Developments in Broadcasting and their impact on Personnel Planning and future training strategies*, Dusseldorf European Institute of the Media

¹² Een OVAV-verklaring geeft aan dat een freelancer gerechtigd is als zelfstandige werkzaamheden te verrichten.

praktijkervaring. De beroepsactiviteiten zijn onderverdeeld in *artistiek fundament*, *theoretisch fundament*, *technische vaardigheden* en *maatschappelijke toerusting*. Bij de startkwalificaties wordt de jonge professional als uitgangspunt genomen, die net een kunstvakopleiding achter de rug heeft. Hier is de gebruikelijke indeling gehanteerd: *kennis en inzicht*, *vaardigheden* en *attitude*. De startkwalificaties van een bepaald beroep geven richting aan de opleidingen; de eindtermen van een opleiding en het curriculum dat daaraan ten grondslag ligt zijn in feite een operationalisering van de startkwalificaties. De eindtermen en curricula zijn niet beschreven, dat is het werk van de opleidingen zelf.

In het beroepsprofiel gaat het er dus om wat iemand concreet doet: bij *artistiek fundament* zijn dit de handelingen die te maken hebben met het scheppende en artistieke proces. Bij *theoretisch fundament* gaat het er niet om wat iemand aan kennis bezit (dat wordt namelijk beschreven bij de startkwalificaties), maar wat hij ermee doet: het volgen van ontwikkelingen in de sector, het analyseren van werk, het zich snel kunnen verdiepen in nieuwe onderwerpen.

Bij de *technische vaardigheden* zijn handelingen en activiteiten beschreven die tamelijk specifiek zijn voor de uitvoerende kant van het beroep. Bij de technische beroepen is dat onder andere de bediening van apparatuur, voor een regisseur is een van die vaardigheden leiding geven. De term technisch heeft in dit verband dus niet uitsluitend met techniek of apparatuur te maken.

Bij *maatschappelijke toerusting* staan die activiteiten omschreven die een bepaalde beroepsbeoefenaar ontplooit, die te maken hebben de continuïteit van zijn werk en de verhouding tot de maatschappij. Het gaat hier om het leggen van contacten en het opbouwen van een goede naam, het bijhouden van het vak door scholing, het maken van duidelijke afspraken over inzet, duur en beloning van de werkzaamheden en dergelijke.

2.3 GEMEENSCHAPPELIJKE PROFIELKENMERKEN

Inleiding

Het is niet mogelijk de beroepsbeoefenaars binnen de av-sector te definiëren als av-kunstenaars. Wat onder av-kunstenaars verstaan kan worden zijn over het algemeen beeldend kunstenaars die gekozen hebben voor av-middelen om zich uit te drukken. Dit is niet de beroepsgroep die wij binnen de av-sector hebben beschreven.

Ook de term av-maker is geen adequate term omdat deze veel meer omvat dan wij binnen het domein van het kunstvakonderwijs kunnen plaatsen. Het is dus niet mogelijk om algemene profielkenmerken te geven van av-makers.

Gemeenschappelijke profielkenmerken voor die beroepen, die tot het domein van het kunstvakonderwijs behoren, kunnen wel onderscheiden worden. De onderstaande profielkenmerken kunnen dus niet als algemene profielkenmerken beschouwd worden; het zijn gemeenschappelijke profielkenmerken van een specifiek deel van de av-sector, namelijk van die av-makers die een bepalende artistieke werkwijze hanteren bij de vervaardiging van audiovisuele producties.

Kern van het av-beroep in deze context is de integratie van de artistieke en technische dimensie ter verrijking en verdieping van het beroep aangevuld met een theoretische en maatschappelijke.

De av-sector kenmerkt zich door specialisatie en teamwerk; de leden van het team beschikken over uiteenlopende kennis en vaardigheden.

Om als specialisten in teamverband intensief te kunnen samenwerken is - om elkaar te verstaan - een gemeenschappelijke taal vereist. Die gemeenschappelijke taal wordt gevormd door kennis van de geschiedenis, codes, wetten en normen van het metier, geleerd in de opleiding en uitgebouwd in de praktijk.

Ook moeten de teamleden inzicht hebben in elkaars vakgebied om effectief te kunnen communiceren en samenwerken. Ook deze kennis moet in de opleiding worden meegegeven; op de vloer is hiervoor geen tijd en geld meer.

Met alle verschillen en nuanceringen die er bestaan kan in hoofdlijnen het werk in de av-sector worden aangeduid als veeleisend, vol spanningen en onzekerheden, maar voor wie ervan houdt het allerleukste werk wat er te bedenken is; passie houdt de bedrijfstak in stand.

De werkwijze vraagt veel van mensen; als je lange dagen maakt doe je dat samen met vijf of dertig of tweehonderd anderen. Sommigen moeten een artistieke prestatie leveren, voor anderen tikt de meter, de een moet een fysieke prestatie leveren en de ander is verantwoordelijk voor alles! Soms zit men weken of maanden met elkaar op locatie zonder de normale rustpunten van het privé-leven. Bij de opnames doen zich vaak onvoorziene omstandigheden voor zodat er geïmproviseerd moet worden. Wie freelancer is weet van tevoren vaak niet of er na de actuele productie weer nieuw werk wacht. Het vraagt een speciale maatschappelijke toerusting om in deze sector goed te functioneren.

Gemeenschappelijke profielkenmerken

Activiteiten

Artistiek fundament

- Geeft een persoonlijke artistieke invulling aan zijn bijdrage in het team

Theoretisch fundament

- houdt vakkennis bij
- volgt de ontwikkelingen in de av-sector, met name de technologische, inhoudelijke en artistieke
- werkt vanuit brede maatschappelijke en culturele belangstelling
- bouwt voort op bestaande beeld en dramacultuur door feitelijke kennis toe te passen

Technische vaardigheden

- zorgt voor een maximale veiligheid voor zichzelf en zijn werkomgeving
- denkt in doelgroepen, houdt rekening met de kijker
- incorporeert technologische vernieuwingen in zijn vakmanschap
- begroot zijn werkzaamheden en past dit in in het totale budget
- werkt binnen gestelde productionele randvoorwaarden

Maatschappelijke toerusting

- gaat professioneel om met verschillende partijen en belangen in het productieproces
- opereert als teamwerker
- onderhoudt goede contacten in de sector, ook buiten de landsgrenzen
- zorgt voor vernieuwing van vakmanschap door scholing
- zet alles in om tot een optimaal eindresultaat te komen
- werkt indien nodig voor verschillende opdrachtgevers en geheel verschillende producties
- maakt zakelijke afspraken omtrent de aard, de duur en de beloning van de werkzaamheden
- ziet zijn werk ook in internationaal verband

Gemeenschappelijke Startkwalificaties

Kennis en inzicht

Een beginnend artistiek geschoolde av-medewerker heeft

- kennis van de filmgeschiedenis, televisiegeschiedenis en kunstgeschiedenis
- een brede algemene ontwikkeling
- kennis van de filmische vormgeving
- kennis van de kenmerken van en vereisten voor de verschillende soorten av-producties
- kennis van de andere disciplines waarmee tijdens de productie wordt samengewerkt
- kennis van de mogelijkheden van de digitale media
- kennis van productionele en budgettaire zaken
- kennis van de audiovisuele branche
- goede beheersing van tenminste Engels, maar bij voorkeur van meer Europese talen

Vaardigheden

Een beginnend av-medewerker

- kan goed communiceren met alle betrokken vakdisciplines vanuit een helder beeld van zijn eigen plaats en rol in het team
- kan onder druk werken en waar nodig improviseren
- is sociaal vaardig en communicatief in de omgang met crew, cast en publiek

Attitude

Een beginnend av-medewerker heeft op grond van de opgedane kennis en vaardigheden een houding ten aanzien van de professionele beroepsbeoefening ontwikkeld, die zich kenmerkt door

- een open onderzoekende houding gericht op ervaring opdoen en kennis verdiepen
- flexibiliteit, kan onder zeer verschillende omstandigheden zijn werk doen
- een helder inzicht in de eigen mogelijkheden, kan omgaan met kritiek
- het vermogen het productionele belang en een optimaal eindresultaat prioriteit te geven
- opstelling als teamwerker
- zakelijke voorbereiding op een bestaan als freelancer

2.4 BEROEPSPROFIELEN SCENARIOSCHRIJVEN EN FORMATONTWIKKELAAR

2.4.1 Inleiding

Het is wonderlijk dat in het kunstvakonderwijs het schrijven van literatuur (poëzie of proza) en toneelteksten een zeer ondergeschikte plaats inneemt, terwijl niemand zal ontkennen dat we literatuur ook tot de kunsten rekenen. Als het vak schrijven wel tot het kunstvakonderwijs had behoord, zou bijvoorbeeld het schrijven van een filmscenario of een toneelstuk kunnen worden opgevat als specialisme van het beroep schrijver.

Binnen de audiovisuele sector is het schrijven van een verhaal wél een apart en volwassen vak geworden. Het gaat dan met name om fictie: speelfilm en televisiedrama schrijven is een vak dat te leren valt. Wie geen verhalen kan vertellen moet er niet voor kiezen, maar wie dat wel kan heeft de mogelijkheid om het schrijven zo toe te passen dat de producent en de regisseur er een film of televisieserie van kunnen maken. Dat is het werk van de scenarioschrijver.

Binnen de televisiewereld en de overige sectoren van de audiovisuele branche worden voortdurend programma-ideeën geformuleerd, concepten bedacht en besproken en, indien veelbelovend, uitgewerkt tot een programma-format. Het gaat dan juist niet om fictie, maar om hele andere programmasoorten zoals amusement, talkshows en informatieve programma's. Al die programma's worden zodanig uitgewerkt dat de regisseur, de lichtontwerper en de decorontwerper ermee aan de slag kunnen. Bij omroepen en vrije producenten werken mensen die zich bezig houden met formatontwikkeling. En ook in de sector van de nieuwe media wordt vaker een format voor een multimediaal programma ontwikkeld dan een scenario geschreven.

Het Groenboek Convergentie¹³ geeft aan dat content het succes van een productie bepaalt. Aan het ontwikkelen van die content voor de av-sector wordt in het kunstvakonderwijs relatief weinig aandacht besteed, terwijl hier wel de kiem en de kern van het artistieke en scheppende proces ligt. Scenarioschrijvers en formatontwikkelaars zijn content-ontwikkelaars bij uitstek.

Het schrijven van een scenario of format is allereerst het uitwerken van een idee. Door het schrijven komt de conceptontwikkeling op gang. Het dient dus in eerste instantie om de gedachten van de schrijver te ordenen. In tweede instantie maakt het

---

¹³ European Commission, *Green Paper on the Convergence of the Telecommunications, Media and Information Technology sectors, and the Implications for Regulations*, Brussels, 1997, p.15.

schrijven reflectie op de vorm en inhoud mogelijk, zodat ook opdrachtgevers en fondsen het project kunnen beoordelen: scenario's en formats worden gemaakt om te kunnen communiceren over een idee en de uitwerking daarvan. Voor de speelfilm is deze werkwijze al lange tijd gebruikelijk, ook voor andere media en programmasoorten wordt deze aanpak steeds belangrijker.

Voordat fondsen belangrijk waren voor de financiering van documentaires, was het schrijven van een scenario bijvoorbeeld geen regel. Nu de bijdrage van fondsen beslissend is voor het al dan niet maken van een documentaire wordt er geen documentaire meer zonder scenario gemaakt. Deze zelfde ontwikkeling dient zich ook aan bij de animatiefilm: voorheen werkte de animator/regisseur op zijn manier aan een project, tegenwoordig blijkt er een toenemende behoefte te zijn aan een scenarist, juist om de financiering rond te krijgen.

Nederlandse producties worden niet vaak verkocht aan buitenlandse omroepen.

Nederlandse formats daarentegen wel omdat buitenlandse zenders liever formats kopen, die zij in een eigen versie op de markt kunnen brengen. Het belang van deze formathandel is groot voor de onafhankelijke productiesector in ons land. Gezien het scheppende karakter van bovengenoemde beroepen, gezien de groei van de av-branche en daarmee samenhangend een toenemende behoefte om te kunnen communiceren over ideeën, is een verdere professionalisering van deze beroepen op zijn plaats. De beroepen zijn uitgewerkt in twee verschillende beroepsprofielen, omdat daardoor de bestaande praktijk het best wordt weergegeven. Ze zijn hier wel gekoppeld omdat er in de kern veel gemeenschappelijks te onderkennen valt.

Hieronder staat als eerste het profiel van de scenarioschrijver, algemeen bekend en geaccepteerd, redelijk goed te beschrijven en sedert een aantal jaren ook ondersteund door een opleiding in het kunstvakonderwijs. Het tweede is van de formatontwikkelaar, minder bekend en uitgekristalliseerd en nog niet ondersteund door een (kunstvak)opleiding.

2.4.2 Beroepsprofiel scenarioschrijver

2.4.2.1 Definitie

Scenarioschrijven is het uitwerken van een idee voor een productie door het verhaal op schrift te zetten in de vorm van een scenario. Het specifieke aan een scenario is, dat het in woorden op papier een beeld moet geven van wat de kijker uiteindelijk te zien en te horen krijgt. Het is dus geen literaire verhandeling. Het is een

chronologische beschrijving van een beeldverhaal waarin de handelingen van personages en alle andere dramatische elementen worden beschreven, al dan niet onderbroken door dialogen.

Het oorspronkelijke idee kan van de schrijver zelf zijn, het kan een bewerking van een boek zijn en het idee kan afkomstig zijn van de opdrachtgever. De opdrachtgever is in deze heel ruim geformuleerd. Dit kan bijvoorbeeld een omroep, een vrije producent, een regisseur, een reclamebureau, een bedrijf of instelling zijn.

Het doel van een scenario is de verfilming ervan. Het scenario moet zo zijn geschreven dat financiers er ja tegen zeggen, dat een producent en een regisseur ermee aan de slag kunnen.

Tussen het eerste idee en de laatste versie maakt een scenario altijd verschillende fasen door. Belangrijk bij drama zijn de synopsis¹⁴ en het treatment¹⁵, omdat deze zowel voor de schrijver als voor de opdrachtgever de mogelijkheid bieden om over de productie te kunnen communiceren: de opdrachtgever krijgt inzicht in waar de film over gaat, hoe het idee is uitgewerkt en hoe het verhaal zich zal voltrekken, de schrijver krijgt commentaar en kan controleren of hij op het goede spoor zit.

Een scenario is een verhaal dat in lengte en naar programmacategorie kan variëren: de korte film, een soapserie, een comedy, een single play, een serie, animatiefilm, opdrachtfilm, commercial of speelfilm.

In geval van een documentaire zal het scenario een aangepaste vorm aannemen, omdat niet alles van tevoren kan worden vastgelegd. Wat er precies gedraaid gaat worden en wat mensen gaan zeggen ligt niet altijd vast en daar is in de beschrijving rekening mee gehouden. In het schrijven van een docudrama worden documentaire en fictie gecombineerd.

2.4.2.2 Activiteiten

Artistiek fundament

De scenarioschrijver

– staat aan de basis van bijna elke productie waarin een (fictief) verhaal verteld wordt

---

¹⁴ Een synopsis is een korte omschrijving van de inhoud en het verloop van een film of videoproductie in grote lijnen met daarin de belangrijkste ontwikkelingen en een schets van de belangrijkste karakters.

¹⁵ Een treatment is een gedetailleerde omschrijving van de inhoud en het verloop van een film of videoproductie, opgedeeld in scènes maar nog zonder dialogen.

- gebruikt zijn fantasie en verbeelding om tot een verrassend verhaal te komen
- past dramaturgische principes van het ‘verhalen vertellen’ toe
- beschrijft het verhaal in de vorm van een scenario
- zoekt bij de inhoud een passende vorm

Theoretisch fundament

- verplaatst zich in wat de mens beweegt
- combineert maatschappelijke belangstelling met dramaturgisch inzicht om het drama dat altijd en overal aanwezig is te onderzoeken, te analyseren en eventueel te gebruiken
- is voortdurend op zoek naar nieuwe verhalen en inspiratiebronnen
- draagt zorg voor de research en verwerkt dit
- volgt de ontwikkelingen in de maatschappij nauwgezet

Technische vaardigheden

- schrijft een scenario volgens de regels die daaraan worden gesteld
- werkt toe naar de verschillende fasen in het schrijfproces
- presenteert op overtuigende wijze het scenario aan de opdrachtgever (pitchen)

Maatschappelijke toerusting

- werkt regelmatig aan verschillende projecten tegelijk

2.4.2.3 Ontwikkelingen

In de laatste jaren tekent zich een opwaardering van het belang van de scenarist af. Waar het gaat om het belangrijke ontwikkelingstraject wordt tegenwoordig als optimale werkwijze uitgegaan van een hecht driemanschap producent-scenarist-regisseur. Deze trend wijst op de verdere professionalisering van de scenarist. Een andere trend is om een aantal scenarioschrijvers samen aan een productie te laten werken, omdat de wederzijdse beïnvloeding en feedback stimulerend werkt en sneller tot de gewenste resultaten kan leiden.

In de animatiesector bestaat toenemend behoefte aan scenarioschrijvers: ook voor deze sector wordt de noodzaak om ideeën op papier uit te werken en aan mogelijke opdrachtgevers (fondsen) te presenteren steeds belangrijker.

In hoeverre scenarist en formatontwikkelaar in de toekomst zullen convergeren zal van het medium afhangen. Als ontwikkelaar van content zal de rol van de scenarist in elk geval een belangrijke zijn.

Tenslotte zal de scenarist zich goed op de hoogte moeten stellen van alle mogelijkheden die nieuwe digitale technieken bieden, om dit eventueel in zijn scenario te kunnen verwerken.

2.4.3 Startkwalificaties scenarioschrijver

Kennis en inzicht

Een beginnend scenarioschrijver heeft

- kennis van de literatuurgeschiedenis, theatergeschiedenis en dramaturgie
- kennis van de specifieke kenmerken van verschillende categorieën: speelfilm, televisiefilm, korte speelfilm, dramaserie, soap, comedy, documentaire
- inzicht in de belangrijkste dramaturgische principes: onder andere plot en subplot, tekst en subtekst, onderverdeling in scènes, spanningsopbouw, karakters en rolverdeling
- heeft zicht op trends en ontwikkelingen in de maatschappij
- inzicht in de artistieke processen die zich afspelen bij ideeënvorming, conceptontwikkeling en de uitwerking ervan door middel van schrijven
- inzicht in productionele consequenties van het scenario
- kennis van de mogelijkheden van de filmische vormgeving om een verhaal te kunnen verbeelden
- kennis van het auteursrecht
- kennis van de vereisten en werkwijze van zowel nationale als Europese opdrachtgevers en fondsen

Vaardigheden

Een beginnend scenarioschrijver

- kan in alle fasen van het schrijfproces het verhaal in de geëigende vorm presenteren: synopsis, treatment en scenario met de daaraan gestelde eisen wat betreft lay-out en inhoud
- kan zowel een eigen idee ontwikkelen, als in opdracht van anderen schrijven of meeschrijven
- kan karakters beschrijven
- kan situaties en handelingen adequaat beschrijven

- kan dialogen schrijven
- kan ideeën overtuigend mondeling toelichten
- kan aan meerdere projecten tegelijk werken, aandacht verdelen en deadlines halen

Attitude

Een beginnend scenarioschrijver heeft op grond van de opgedane kennis, inzicht en vaardigheden een houding ten aanzien van de professionele beroepsuitoefening ontwikkeld die zich kenmerkt door

- voldoende zelfvertrouwen ten aanzien van het immer kwetsbare eigen werk
- het kunnen omgaan met kritiek en deze verwerken in een volgende fase van het scenario
- de instelling om op een creatieve manier samen te werken, in het bijzonder met de producent en regisseur; coöperatief maar ook vasthoudend
- de instelling om ook in teamverband te werken met andere schrijvers
- de discipline om te schrijven, vaak aan meerdere projecten tegelijk
- een productioneel bewustzijn, dat na de oplevering van een scenario nog allerlei factoren van invloed zullen zijn op de uitwerking van het oorspronkelijke idee

Specialisatie scenarioschrijver

Bij de beschrijving van het beroepsprofiel is uitgegaan van de scenarist voor *dramaproducties*: bioscoopfilm, televisiefilm en dramaserie televisie. *Riodrama* heeft als specifieke eigenheid dat het gewenste verhaal alleen met geluid opgeroepen moet worden. Dit vereist inzicht in en vaardigheid met de mogelijkheden van geluid. Hoewel een *commercial/reclamefilm* een verhaal vertelt in een maximaal gecomprimeerde vorm zijn het zelden scenaristen die hiervoor schrijven. Voor het beroep van scenarist is het zeer leerzaam om ook films in een notendop te leren schrijven en om die reden nemen we het hier op als specialisatie.

Documentairescenario's voor *film* zijn soms wel en soms niet zo nauwkeurig uitgewerkt als filmscenario's dat zijn. Een documentaire gaat over een bestaande werkelijkheid, een scenarist kan situaties minder naar zijn hand zetten en houdt meer vast aan researchresultaten. Ook bij documentaires is rekening houden met sturen van de aandacht van de kijker belangrijk. Als een documentairescenario niet nauwkeurig is uitgewerkt zal de regisseur én de werkelijkheid voor de camera een grotere rol spelen in het eindproduct.

Docusoap en *docudrama* dienen als mengvormen van drama en documentaire tevens genoemd te worden in dit verband.

Documentairescenario's voor *radio* hebben als specifieke eigenheid dat het – zoals gezegd - inzicht in en vaardigheid met de mogelijkheden van geluid vereist.

Animatiefilm is een dusdanig gespecialiseerde categorie dat een scenarist niet kan functioneren zonder een specialistische kennis van dit vak: er is speciale gevoeligheid vereist voor de uitdrukkingmiddelen van de animator om dit soort werk adequaat op papier te zetten.

2.4.4 Beroepsprofiel formatontwikkelaar

2.4.4.1 Definitie

De formatontwikkelaar ontwerpt programmaformules voor televisieprogramma's en series, opdrachtfilms, computerspelletjes en diverse interactieve producties. Hij genereert zelf nieuwe ideeën, maar weet ook in brainstormsessies anderen zo te sturen dat de creativiteit van de groep optimaal wordt vrijgemaakt. Na de ideeënfase weet de formatontwikkelaar de ideeën om te zetten in een bruikbaar en uitvoerbaar concept. De formatontwikkelaar kan zo schrijven dat de beschrijving het gewenste beeld van het programma oproept bij de lezer; het concept moet helder zijn en het moet duidelijk zijn dat waargemaakt kan worden wat wordt voorgespiegeld.

De vormgeving en de presentatie zijn van groot belang; de stijl hiervan is onlosmakelijk verbonden met het idee. Een format moet ook voldoende flexibiliteit in zich hebben om ook op de ideeën van de klant te kunnen inhaken.

2.4.4.2 Activiteiten

Artistiek fundament

- ontwikkelt een idee
- gebruikt zijn fantasie en verbeelding om tot een verrassende uitwerking te komen
- zoekt bij het idee een passende vorm
- past belangrijke dramaturgische principes toe
- gaat speels om met de technische en artistieke mogelijkheden van het medium
- beschrijft het programmavoorstel in de vorm van een format

Theoretisch fundament

- gebruikt kennis van en ervaring met formats en programma's gecombineerd met inzichten in ontwikkelingen in de audiovisuele sector en de maatschappij om tot nieuwe ideeën te komen
- stemt format en doelgroep op elkaar af
- draagt zorg voor de research, verwerkt dit
- volgt trends en ontwikkelingen in de maatschappij

Technische Vaardigheden

- werkt een idee uit tot een format voor een voor het medium geëigend programma
- werkt regelmatig in teamverband om idee, format of onderdelen ervan uit te werken
- stimuleert anderen en gebruikt bepaalde technieken voor gezamenlijke conceptontwikkeling
- presenteert op overtuigende wijze het format aan de opdrachtgever (pitchen)

Maatschappelijke toerusting

- werkt regelmatig aan verschillende projecten tegelijk

2.4.4.3 Ontwikkelingen

Net als bij het filmscenario bestaat ook bij de televisie de neiging om formats niet alleen, maar bijvoorbeeld met twee of meer personen te ontwikkelen.

Goede formats worden tot op heden altijd ontwikkeld door mensen die het medium door en door kennen; buitenstaanders verzinnen onderdelen van formats. Dit wijst op de professionalisering, maar ook op de leerbaarheid van het vak.

Formatontwikkelen wordt tot dusver vooral voor televisie en opdrachtfilms toegepast en daarmee is de formatontwikkelaar voor de audiovisuele sector een centrale en bepalende figuur ten aanzien van het ontwikkelen van nieuwe content. Op het terrein van de nieuwe media is formatontwikkeling eveneens de basis van de conceptfase. De werkwijze van deze sector maakt aannemelijk dat formatontwikkelen meer binnen het gehele projectteam aan de orde komt en een aparte rol van formatontwikkelaar niet als zodanig benoemd zal worden.

2.4.5 Startkwalificaties formatontwikkelaar

Kennis en inzicht

Een beginnend formatontwikkelaar heeft

- kennis van dramaturgie en de wereld van theater en kleinkunst
- kennis van de specifieke kenmerken van verschillende televisieprogramma-soorten
- heeft zicht op trends en ontwikkelingen in de maatschappij
- inzicht in de artistieke processen die zich afspelen bij ideeënvorming, conceptontwikkeling en de uitwerking ervan
- inzicht in productionele consequenties van het format
- kennis van de mogelijkheden van de televisievormgeving om een format te kunnen uitwerken
- kennis van de entertainmentbranche

Vaardigheden

Een beginnend formatontwikkelaar

- kan in alle fasen van het ontwikkelproces het verhaal in de geëigende vorm presenteren
- kan zowel een eigen idee ontwikkelen, als in opdracht van anderen werken of meewerken
- kan in de beschrijving alle benodigde informatie verwerken tot een aantrekkelijk geheel
- kan ideeën overtuigend mondeling toelichten
- kan aan meerdere projecten tegelijk werken, aandacht verdelen en deadlines halen

Attitudes

Een beginnend formatontwikkelaar heeft op grond van de opgedane kennis, inzicht en vaardigheden een houding ten aanzien van de professionele beroepsuitoefening ontwikkeld die zich kenmerkt door

- voldoende zelfvertrouwen ten aanzien van het immer kwetsbare eigen werk
- het kunnen omgaan met kritiek en deze verwerken in een volgende fase van het format
- de instelling om op een creatieve manier samen te werken met collega-ontwikkelaars, met de producent en de regisseur; coöperatief maar ook vasthoudend
- het productionele bewustzijn, dat na de oplevering van een format nog allerlei factoren van invloed zullen zijn op het oorspronkelijke idee

Specialisatie formatontwikkelaar

Gezien het nieuwe van dit beroepsprofiel is het niet mogelijk en wenselijk hoofdrichtingen en specialisaties te onderscheiden. Verwacht mag worden dat dit zal uitkristalliseren als er mee gewerkt gaat worden.

Sectoren waarvoor formats worden ontwikkeld zijn: infotainment, entertainment en spelletjes voor televisie, radio- en multimediatoepassingen. Gezien de ontwikkelingen bij Endemol is te verwachten dat de formats die voor televisie zijn ontwikkeld ook buiten de av-sector in de entertainmentbranche gebruikt gaan worden.

Of en in hoeverre het ontwikkelen van soapseries en docusoaps een samenwerking wordt tussen formatontwikkelaar én scenarist zal moeten blijken.

2.5 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES REGISSEUR ÉÉN-CAMERA TECHNIEK¹⁶

2.5.1 Beroepsprofiel regisseur één-camera techniek

2.5.1.1 Definitie

De regisseur één-camera techniek is verantwoordelijk voor de vormgeving en de artistieke uitvoering van producties die met één camera zijn opgenomen. Zoals in de beschrijving van de sector duidelijk geworden is, is de opnamesituatie waarin met één camera wordt gewerkt voortgekomen uit de traditie van de speelfilmindustrie. Over het algemeen wordt aan elk shot veel aandacht besteed. De regisseur is op de set aanwezig en geeft leiding aan alle betrokkenen, zowel aan de crew als aan de acteurs of gasten. Het is gebruikelijk om een aantal opnames ('takes') te maken, waarna in de montage de beste wordt gekozen.

2.5.1.2 Activiteiten

Artistiek fundament

– interpreteert het scenario, overlegt met schrijver en producent en werkt ideeën voor de vormgeving verder uit in een regieconcept waaruit blijkt hoe de regisseur alle middelen die hem ten dienste staan wil gaan inzetten

---

¹⁶ Omwille van het onderscheid tussen de één-camera techniek en de meer-camera techniek zijn in de benaming van de profielen van deze regisseurs deze omschrijvingen toegevoegd. Dat men in de praktijk deze personen als regisseur zal aanspreken is evident en geen probleem.

- ontwikkelt aldus een visie op de vorm en inhoud van het scenario dat hij gaat verfilmen
- werkt op grond van die visie en het regieconcept de (onder)delen verder uit met de verschillende vakmensen die bij de productie betrokken zijn, binnen het concept, maar met ruimte voor eigen inbreng
- is actief betrokken bij de casting van acteurs, de keuze van op te nemen mensen, situaties, voorwerpen en locaties, de decoupage, de cameravoering en lichtontwerp, het production design, geluid, muziek en nabewerking, eventueel special of after effects
- regisseert tijdens repetities en opname
- streeft naar de perfecte opname en bepaalt in overleg met de crew of een opname goed is
- geeft leiding aan het montageproces, met respect voor de eigen inbreng van de editor
- geeft leiding tijdens de geluidsnabewerking, met respect voor de eigen inbreng van de sounddirector

Theoretisch fundament

- is altijd op zoek naar nieuwe onderwerpen en scenario's
- volgt de ontwikkelingen in de maatschappij nauwgezet, verdiept zich in nieuwe onderwerpen
- ziet, hoort en analyseert voortdurend beeld en geluid op televisie, bioscoop, radio, theater etc.
- is altijd op zoek naar nieuwe vormgevende mogelijkheden

Technische vaardigheden

- werkt vanuit een regieconcept systematisch aan de uitvoering ervan
- maakt als artistiek leider medewerkers duidelijk welk artistiek en inhoudelijk einddoel wordt gediend
- geeft leiding aan een veelomvattend proces

Maatschappelijke toerusting

- werkt regelmatig aan verschillende projecten tegelijk
- werkt op actieve wijze mee aan de promotie van zijn of haar producties; presenteert en profileert zich

2.5.1.3 Ontwikkelingen

Ook de regisseur één-camera techniek moet rekening houden met het zoeken naar een eigen positie binnen het trio producent-regisseur-scenarist.

De regisseur moet op de hoogte zijn van de mogelijkheden die de nieuwe media bieden.

In de documentairesector bestaat de mogelijkheid dat de regisseur toenemend zelf apparatuur zal bedienen zowel in de fase van de opname als van de montage.

De druk op de budgetten zal veel inventiviteit vereisen van regisseurs om tot interessante producties te komen.

2.5.2 Startkwalificaties regisseur één-camera techniek

Kennis en inzicht

Een beginnend regisseur heeft

- kennis van literatuurgeschiedenis, theatergeschiedenis, dramaturgie en muziekgeschiedenis
- kennis van de specifieke kenmerken van categorieën die over het algemeen met één camera worden opgenomen: speelfilm, televisiefilm, korte speelfilm, dramaserie, soap, documentaire
- basiskennis van production design, camera, licht, geluid en montage
- kennis van nieuwste technologische ontwikkelingen op het gebied van de computervormgeving (virtual reality, special effects, after effects) en nieuwe media
- inzicht in hoe het publiek zal reageren (het constructieproces van de toeschouwer)
- sociologisch inzicht, met name ook de rol van de massamedia in de samenleving
- inzicht in de artistieke processen die zich afspelen wanneer in de ontwikkeling van een regieconcept naar de juiste vormgeving wordt gezocht
- kennis van alle facetten van het productieproces, met name ook de budgettaire kant
- kennis van auteursrecht
- basiskennis van marketing, sales, distributie en dergelijke; zaken die van groot belang zijn na de afronding van de productie

Vaardigheden

Een beginnend regisseur

- kan een scenario analyseren op dramatische zeggingskracht
- kan in samenwerking met scenarist en producent een scenario bespreken en uitwerken
- heeft een groot visueel voorstellingsvermogen om in shots en scènes te denken
- geeft een interpretatie aan het scenario door een regieconcept te ontwikkelen waaruit blijkt dat op een bewuste manier allerlei vormgevende elementen in samenhang worden toegepast
- kan acteurs regisseren
- kan goed communiceren met betrokken vakdisciplines over de vormgeving van de productie
- kan in samenwerking met de cameraman een draaiboek maken
- kan in samenwerking met regieassistent en productie leider een realistische planning en draaischema maken
- kan zich helder uitdrukken, zowel mondeling als schriftelijk
- kan gedurende het hele productieproces het regieconcept bewaken, staat echter ook open voor suggesties voor verbetering
- kan leiding geven aan de crew en cast in voorbereiding op de opname en tijdens de opnames
- kan een korte film regisseren op professioneel niveau

Attitude

Een beginnend regisseur heeft een goed besef van het omvangrijke en brede werkkterrein van een regisseur. En van het feit dat veel kennis, inzicht en vaardigheden in de praktijk verder zullen moeten groeien.

De beginnend regisseur

- is zich bewust van de centrale positie die hij inneemt
- zorgt altijd voor een gedegen voorbereiding
- heeft een helder inzicht in de verantwoordelijkheid die hij kan dragen
- heeft de wil om te vertellen, om een publiek te bereiken

Specialisatie regisseur

Speelfilms

Gezien het feit dat een speelfilm in de regel een miljoenenbudget vereist worden extra zware eisen gesteld aan de regisseur. Enerzijds is dit een kwestie van werkervaring opdoen, anderzijds moet ook uitgegaan worden van postacademische bijscholing, met

name waar het gaat om samenwerken in het driemanschap scenarist-producent-regisseur.

Opdrachtfilm/commercial

Hoewel rekening houden met kijkers en doelgroepen voor de gehele av-sector van belang is speelt dit aspect een bepalende rol bij deze deelsector. Naast het vermogen om av-producties te kunnen maken kan een commercialregisseur samenwerken met de reclamewereld, waar kennis en vaardigheden over het actief bewerken van de doelgroep gemeengoed is.

Experimentele film

De maker van experimentele films zal meestal gezien worden als de regisseur van de experimentele film. Daar wij in deze rapportage ervan uitgaan dat een autonome of vrije av-kunstenaar het beroepsprofiel heeft van een beeldend kunstenaar, gaan wij daar op deze plek niet verder op in.

Animatie

In deze rapportage gaan wij ervan uit dat de animator tevens de regisseur is van de animatiefilm. Voor het profiel verwijzen we naar het profiel van de animator.

2.6 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES REGISSEUR MEER-CAMERA TECHNIEK

2.6.1 Beroepsprofiel regisseur meer-camera techniek

2.6.1.1 Definitie

De regisseur meer-camera techniek is verantwoordelijk voor de opzet, de vormgeving en de artistieke uitvoering van een televisieprogramma dat met meer dan één camera wordt opgenomen.

De meer-camera opnametechniek is zeer verweven met het maken van specifieke televisieprogramma's, zoals praatprogramma's, actualiteitenprogramma's, entertainment, evenementen en magazines. De meer-camera techniek brengt een bepaalde taakverdeling in de studio of op locatie met zich mee. De regisseur is bij deze vorm van programma maken een centrale en bepalende figuur. De regisseur meer-camera techniek, die hier wordt beschreven, heeft invloed op het te maken programma van de conceptfase tot en met de uitzending. In hoeverre alle taken ook altijd zullen worden vervuld hangt af van het soort productie, het budget, de programmacategorie, de taakverdeling etc. In veel gevallen is bij een televisieprogramma een redactie onder leiding van een eindredacteur verantwoordelijk voor de inhoud; de laatste jaren heeft de regisseur bij sommige

programmacategorieën zeggenschap moeten afstaan aan de eindredacteur en/of uitvoerend producent.

2.6.1.2 Activiteiten

Artistiek fundament

- ontwikkelt zelfstandig of in teamverband een programma-format
- ontwikkelt een visie op de vorm en inhoud van het programma-format
- ontwikkelt een regieconcept
- werkt op grond van die visie en het regieconcept de onderdelen verder uit met de verschillende vakmensen die bij de productie betrokken zijn; binnen het concept, maar met ruimte voor eigen inbreng
- bepaalt mede de keuze van de production design en lichtontwerp
- bepaalt mede de keuze van artiesten, musici, acteurs en gasten
- bepaalt mede de cameravoering, belichting en geluid
- regisseert de opname met tenminste twee, maar meestal meer camera's
- bepaalt mede de eindmontage en nabewerking¹⁷

Theoretisch fundament

- is altijd op zoek naar nieuwe onderwerpen en programma-formats
- volgt de ontwikkelingen in de maatschappij nauwgezet, verdiept zich in nieuwe onderwerpen
- ziet, hoort en analyseert voortdurend beeld en geluid op televisie, bioscoop, radio, theater etc.
- is altijd op zoek naar nieuwe vormgevende mogelijkheden

Technische vaardigheden

- toetst het programma-format op artistieke en facilitaire haalbaarheid in samenspraak met de uitvoerend producent
- werkt vanuit een regieconcept systematisch aan de uitvoering ervan
- leidt in de voorbereiding besprekingen met alle sleutelfiguren in de crew en kan duidelijk maken welk doel wordt nagestreefd

---

¹⁷ Bij live-uitzendingen is er geen montage of enige vorm van nabewerking.

- geeft tijdens repetities en opnamen via de opnameleider regieaanwijzingen aan zowel de crew als aan de mensen die aan het programma meewerken zoals de gast, acteur of artiest
- geeft vanuit de regiekamer op heldere manier instructies; beheerst de taal van de meer-camera regie
- geeft leiding aan de regieassistent
- voert meerdere handelingen tegelijk uit: volgt draaiboek, houdt opnames bij via monitoren, anticipeert steeds op het beste vervolg, geeft heldere instructies aan de crew op de vloer, geeft beeldwisselingen aan aan de video-editor (schakeltechnicus)
- werkt binnen de gestelde productionele randvoorwaarden

Maatschappelijke toerusting

- werkt regelmatig aan uiteenlopende projecten
- werkt op actieve wijze mee aan de promotie van zijn of haar producties; presenteert en profileert zich

2.6.2 Startkwalificaties regisseur meer-camera techniek

Kennis en inzicht

Een beginnend meer-camera regisseur neemt een centrale plaats in bij het voorbereiden en uitvoeren van televisie programma's. Vanwege die positie heeft de meer-camera regisseur

- kennis van dramaturgie en muziekgeschiedenis
- kennis van specifieke programmasoorten die over het algemeen verbonden zijn met het regisseren met meer camera's, zoals informatiemagazines, actualiteitenrubrieken, talkshows; amusementprogramma's als spelprogramma's en grote shows, evenementen waarvoor geen specialistische kennis vereist is
- kennis van de journalistiek
- kennis van amusement, kleinkunst en muziek
- inzicht in hoe publiek zal reageren en inzicht in de impact van televisie
- sociologisch inzicht, met name in de rol van de massamedia in de samenleving
- inzicht in de artistieke processen die een rol spelen wanneer een programma-format wordt ontwikkeld en wordt vertaald naar een regieconcept
- goed inzicht in de relatie tussen de cameraposities en het schakelen

- kennis van de verschillende onderdelen van het productieproces en de onderlinge taakverdeling van alle productiemedewerkers, zowel op de 'vloer', 'achter de schermen' als in de 'regie'
- kennis van de productionele kanten van televisie maken

Vaardigheden

Een beginnend regisseur meer-camera techniek moet vanwege zijn positie alle aspecten van het vak in redelijk mate beheersen, omdat hij als het ware de spin in het web is. Als beginnend regisseur is het van groot belang om direct te zorgen voor goed contact met alle betrokkenen medewerkers: communiceren is een essentiële vaardigheid.

Een beginnend meer-camera regisseur

- heeft een groot visueel voorstellingsvermogen
- kan op grond daarvan een format voor een televisie programma analyseren, interpreteren en bespreken met de producent en degene die het format heeft ontwikkeld
- kan systematisch werken aan het omzetten van het format naar een programma
- kan met redactiemedewerkers communiceren over inhoud en vorm van het programma
- kan communiceren met vakdisciplines over de vormgeving, in het bijzonder over production design en het lichtontwerp
- kan vaststellen welke faciliteiten nodig zijn
- kan cameraposities, bewegingen en shots bepalen
- overlegt met de regieassistent over het draaiboek
- probeert alle technische en organisatorische valkuilen in te schatten
- houdt tijdens repetities en opname het overzicht
- kan medewerkers motiveren
- kan presentatoren, gasten, artiesten motiveren en inspireren
- ontwikkelt een duidelijke manier van regisseren, tijdens de opnames door eenduidige instructies via de intercom
- zorgt voor een goed contact met de video-editor (schakeltechnicus)
- kan naar meerdere beelden tegelijk kijken en op goede moment beslissen welke wordt geschakeld
- kan met stress omgaan door een goede voorbereiding en door een grote concentratie en alertheid tijdens het werken

- kan improviseren
- kan leidinggeven en beslissingen nemen
- kan live of semi-live een meer-camera regie doen van een televisieprogramma met vier camera's, met daarin presentatie, interview, schakelingen naar externe bronnen, starten van items, muziekoptreden, optreden van artiesten, talkshow met publieke tribune

Attitude

Een beginnend regisseur heeft een goed besef van het omvangrijke werkkterrein van de televisie. Veel van de bovenbeschreven vaardigheden zullen in de praktijk verder worden ontwikkeld.

Een beginnend regisseur

- is zich bewust van de centrale positie die hij inneemt
- zorgt altijd voor een gedegen voorbereiding
- heeft een helder inzicht in de verantwoordelijkheid die hij kan dragen
- heeft de wil om te vertellen, om een publiek te bereiken

Specialisatie regisseur meer-camera techniek

Hoewel een regisseur meer-cameratechniek in principe breed inzetbaar is moet voor de registratie van culturele evenementen een uitzondering gemaakt worden. Voor *theater-* en *muziekregistraties* moet een regisseur beschikken over inhoudelijke kennis van en artistieke affiniteit met het culturele evenement dat geregistreerd wordt. Specifiek bij muziekregistraties hoort het lezen en begrijpen van partituren bij de vaardigheden.

2.7 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES PRODUCENT

2.7.1 Beroepsprofiel producent

2.7.1.1 Inleiding

De producent is verantwoordelijk voor de organisatie van de realisatie van een audiovisuele productie.

De term producent wordt gebruikt in de onafhankelijke productiesector; bij de omroepen wordt deze term als zodanig niet gebruikt.

In de *filmproductie* staat de producent bovenaan in de hiërarchie. De producent draagt inhoudelijk, artistiek, organisatorisch en financieel de eindverantwoordelijkheid

voor de gehele productie; de combinatie van het herkennen van artistieke kwaliteit en het vermogen om de benodigde financiering rond te krijgen zijn kernkwalificaties van de producent.

Onder de filmproducent staan diverse productiemedewerkers met afnemende verantwoordelijkheden. De uitvoerend producent en de productie leider hebben geen inhoudelijke en artistieke eindverantwoordelijkheid. Wel worden ze geacht met kennis van zaken over inhoud en artistieke kwaliteit te kunnen oordelen, maar zij zijn niet degenen die vooraf samen met scenarist, regisseur en financiers bepalen hoe de film moet gaan worden. Uitvoerend producent en productie leider fungeren als de vertegenwoordiger van de producent en voeren als zodanig de beslissingen van de producent uit. Tussen de uitvoerend producent en de productie leider bestaat ook een hiërarchisch onderscheid. De uitvoerend producent is de eerste plaatsvervanger van de producent met verantwoordelijkheden voor de gehele productie; de productie leider geeft leiding aan het team op de set en valt onder de uitvoerend producent. Onder de productie leider kunnen op diverse niveaus productie-assistenten werkzaam zijn.

Hoewel er in Nederland succesvolle speelfilms worden geproduceerd zijn hier geen echte grote filmproducenten werkzaam. De laatste jaren spant de Stichting ter Bevordering van de Nederlandse Speelfilmindustrie zich in voor de verbetering van de slechte productiesituatie waarin te weinig continuïteit bestaat voor de producenten in ons land. Een van de gewenste maatregelen is het versterken van de positie van de producent, ook in de inhoudelijk/artistieke zeggenschap over de film; in het trio scenarist-regisseur-producent eist de producent een belangrijke rol voor zichzelf op.

De onafhankelijke *televisieproductie* lijkt op de filmsector, maar bij televisieproducenten speelt het trio producent-scenarist-regisseur minder een rol. De producent zal overleggen met de ontwikkelaar van het format en zal de uitwerking overlaten aan de uitvoerend producent en de regisseur. Ook hier is het tot stand brengen van de financiering van de producties het grote probleem.

Aan het hoofd van een onafhankelijk televisieproductiebedrijf staat een producent, net als bij een filmproductiebedrijf. De omvang van de televisieproductiebedrijven in Nederland loopt sterk uiteen: er bestaan een paar zeer grote televisieproducenten, ongeveer vijftien middelgrote en een groot aantal zeer kleine productiebedrijven. Net als de filmproducenten hebben ook de onafhankelijke televisieproducenten grote binding met de inhoudelijke en artistieke aspecten van hun producties, omdat dit de basis van hun succes is. Sommige bedrijven zijn zo groot dat alleen al het vinden van de juiste balans tussen management en het contact met de 'vloer' een hele kunst is.

Afhankelijk van de omvang van het bedrijf kan onder een producent een gedelegeerd producent werken, die de producent op elk niveau kan vertegenwoordigen. De gedelegeerd producent delegeert op zijn beurt naar de uitvoerend producent, die een aantal producties aanstuurt. Daaronder valt ook weer de productie leider, die over productie-assistentie kan beschikken.

Bij de *publieke omroep* ligt de zaak anders. Omroepen zijn in principe relatief grote bedrijven met een duidelijke hiërarchische structuur; de feitelijke verantwoordelijkheid die een onafhankelijk producent binnen zijn eigen bedrijf draagt is bij de publieke omroep gespreid over diverse functionarissen.

Een omroep heeft in principe een budget beschikbaar om te programmeren, maar dat is bij de duurere programmacategorieën meestal niet toereikend. Een omroep hoeft weliswaar niet te zoeken naar opdrachtgevers, maar wel naar aanvullende financiering. Soms zal een omroep daar zelf naar zoeken, als er samengewerkt wordt met een onafhankelijke producent zal deze dit vaak op zich nemen. In tegenstelling tot de onafhankelijke productiesector hoeft het geld dat een publieke omroep in een productie steekt niet te worden terugverdiend.

Bij de omroep ligt de nadruk op een mix van activiteiten waarbij kant en klare programma's worden ingekocht, aan onafhankelijke producenten opdrachten worden geven om formats of scenario's in productie te nemen, en eigen producties gemaakt of gecoproduceerd worden ten behoeve van een programmabeleid waarmee de omroep uitdrukking geeft aan zijn identiteit.

Bij de publieke omroep bestaat geen functie die zowel artistieke, inhoudelijke, financiële en organisatorische eindverantwoordelijkheid inhoudt. Een directeur is verantwoordelijk voor het gehele beleid en overziet de programmering als geheel. Vaak wordt hij ondersteund door respectievelijk een financieel en productioneel manager. Op programma-inhoudelijk gebied heeft hij de verantwoordelijkheid gedelegeerd aan afdelingshoofden of eindredacteuren, die naar de onafhankelijke producenten toe optreden als commissioning editors: eindredacteuren die rekening houden met het beschikbare budget, maar geen eindverantwoordelijkheid dragen, die wel de productie inhoudelijk en artistiek kunnen beoordelen en begeleiden zodat deze voldoet. Voor de artistieke beoordeling en begeleiding van dramaproducties laten eindredacteuren zich ook bijstaan door dramaturgen. Als een publieke omroep een eigen productie maakt is voor de organisatie vaak een 'producer' verantwoordelijk. Een producer bij de publieke omroep is in principe iemand met organisatorische verantwoordelijkheden, maar zonder eindverantwoordelijkheid op inhoudelijk, artistiek

of financieel terrein. Geleidelijk aan doet het begrip uitvoerend producent zijn intree bij de publieke omroep, maar in principe wordt deze term gebruikt voor omroepproducers, die in een seniorpositie zijn terechtgekomen. Dit wil zeggen dat ze zwaardere financiële verantwoordelijkheden hebben dan de producer, maar in principe geen artistieke en inhoudelijke verantwoordelijkheden.

Het productievak leidt meer dan enige andere beroepsgroep onder begripsverwarring en begripsvervaging. Enerzijds heeft dat te maken met de hierboven beschreven verschillen tussen de onafhankelijke producenten en de omroep, anderzijds speelt de internationale dimensie hierin ook een rol: in het Engels wordt met producer bedoeld op wat wij in deze tekst de producent hebben genoemd, terwijl een producer bij de omroep in Nederland op een organisatorische en administratieve functie zonder eindverantwoordelijkheid duidt. In sommige gevallen opereert de uitvoerend producent breed en op een zeer hoog niveau, in andere gevallen wordt hiermee een excellent organisator aangeduid.

Wij hebben gekozen voor het beschrijven van het beroepsprofiel van de producent, zoals we die in de onafhankelijke productiesector zijn tegen gekomen. Dit is in principe geen startfunctie, maar wel een functie waar door ervaring naar toegegroeid kan worden. Uitvoerend producent en productie leider zijn geschikte functies om de benodigde ervaring op te doen, maar worden niet apart beschreven.

2.7.1.2 Definitie

Een producent is in brede zin verantwoordelijk voor de financiering, de voorbereiding, organisatie en realisatie van een audiovisuele productie. Vanwege het zakelijke risico dat de producent loopt, impliceert de grote verantwoordelijkheid tevens een grote invloed op en betrokkenheid bij de inhoud en vormgeving van de productie. Bij grote producties delegeert de producent de dagelijkse verantwoordelijkheid op de set aan de uitvoerend producent of de productie leider, die de inbreng van diverse vakmensen aan het eindproduct organiseert. De uitvoerend producent en/of productie leider geeft daartoe leiding aan het team van vakmensen dat bij de productie is betrokken.

2.7.1.3 Activiteiten

Artistiek fundament

- komt met een idee of voorstel
- herkent een goed idee of voorstel van anderen

- werkt het idee met scenarioschrijver/formatontwikkelaar en regisseur verder uit tot een artistiek, inhoudelijk, facilitair en financieel haalbaar scenario of format
- is in het artistieke ontwikkelingsproces gesprekspartner van de schrijver en de regisseur; draagt zorg voor aanvullende informatie (research), denkt actief mee in het oplossen van problemen en stuurt aan op een optimaal inhoudelijk en artistiek concept
- ontwikkelt een visie op de vorm en inhoud van de productie die gerealiseerd moet gaan worden
- houdt supervisie over de verdere uitwerking door de verschillende vakmensen die bij de productie betrokken zijn
- houdt de supervisie over de opnames
- houdt de supervisie over de montage en de nabewerking als daarvan sprake is

Theoretisch fundament

- is altijd op zoek naar nieuwe onderwerpen, scenario's en formats
- volgt de ontwikkelingen in de maatschappij nauwgezet, ziet bepaalde trends, bepaalde doelgroepen, analyseert de smaak van het publiek
- volgt de ontwikkelingen in het eigen segment van de audiovisuele sector op de voet, zowel op het gebied van artistieke en technologische ontwikkelingen, als op managementgebied
- ziet, hoort en analyseert voortdurend beeld en geluid op televisie, bioscoop, radio, theater etc.
- is altijd op zoek naar nieuw talent

Technische vaardigheden

- leidt een bedrijf en kent alle verantwoordelijkheden en verplichtingen die daarbij horen
- zorgt door effectieve coaching, indien nodig, voor een artistiek, commercieel en facilitair haalbaar format of scenario, presenteert op overtuigende wijze projecten bij fondsen en opdrachtgevers en verzorgt de financiering
- trekt sleutelfiguren van crew en cast aan en start de productie op
- overziet het productieproces in alle fasen en facetten; stuurt het geheel zowel artistiek als organisatorisch aan, lost problemen op, neemt beslissingen
- werkt meestal aan meerdere projecten tegelijk; verdeelt aandacht, delegeert werkzaamheden, haalt deadlines

- verkoopt en distribueert producties
- brengt producties onder aandacht van het publiek door publiciteit en promotie

Maatschappelijke toerusting

- werkt toe naar een optimaal eindresultaat, brengt die gedrevenheid over op crew en cast, maar heeft ook respect, begrip en waardering voor ieders bijdrage
- werkt meestal aan verschillende projecten tegelijk
- werkt voortdurend aan de promotie van producties die onder zijn verantwoordelijkheid tot stand zijn gekomen, presenteert en profileert zich

2.7.1.4 Ontwikkelingen

Een van de mogelijkheden om de *filmindustrie* in Nederland te versterken is het streven te komen tot private financiering voor films. In Nederland bestaat vooral een subsidiecultuur, hetgeen veelal als reden voor de geringe commerciële successen wordt gezien. Uitgaande van het standpunt dat een gezonde filmcultuur naast artistieke films ook commerciële successen kent, dienen dus films met commercieel succes gemaakt te worden. Dit stelt andere eisen aan de producenten.

Televisieproducenten hebben te maken met steeds krappere marges en zware concurrentie door de druk op de televisiesector. Toch zullen zij vooral kwaliteit en creativiteit moeten leveren om in de concurrentieslag te overleven. Dit vraagt veel inventiviteit van de producenten.

Geld speelt toenemend een hoofdrol in de av-sector en het is de hier beschreven beroepsgroep die daar het meest mee te maken krijgt. Aangenomen mag worden dat hierdoor het belang van de producent alleen maar toe zal nemen en de eisen die aan de producent gesteld zullen worden evenzeer. De verantwoordelijkheden van een producent kunnen zo groot worden dat de behoefte ontstaat aan een verzwaring van de inhoudelijk en artistieke deskundigheid naast de verdieping van kennis en vaardigheden op gebied van de bedrijfsvoering. Deze verzwaring zal in een 2^e fase opleiding aangebracht kunnen worden

2.7.2 Startkwalificaties producent

Kennis en inzicht

Een beginnend producent heeft

- kennis van theatergeschiedenis en dramaturgie

- kennis van de specifieke kenmerken van en vereisten voor diverse soorten film-televisie en multimedia-producties
- inzicht in de artistieke processen die een rol spelen wanneer een scenario of format wordt ontwikkeld
- relevante kennis van alle disciplines die rol spelen bij de totstandkoming van een productie
- kennis van de artistieke en technische mogelijkheden van de beschikbare media
- inzicht in hoe publiek zal reageren; relevante kennis van doelgroepen, marketing en afzetmogelijkheden, distributiekanaalen
- kennis van bedrijfsvoering, projectmanagement
- financieel inzicht, niet alleen in het opstellen en bewaken van productiebudgetten, maar ook in het verkrijgen van de benodigde financiering
- kennis van het auteursrecht en mediarecht

Vaardigheden

Een beginnend producent

- kan een synopsis, treatment, scenario of format analyseren op bruikbaarheid, dramatische werking en productionele haalbaarheid
- kan scenarist, formatontwikkelaar en/of regisseur duidelijke aanwijzingen geven ter verbetering of aanpassing van de plannen
- kan op grond van een scenario of format de productionele en financiële consequenties beoordelen
- kan een productiebegroting opstellen
- heeft een uitstekende mondelinge en schriftelijke uitdrukkingvaardigheid
- kan de financiering rond krijgen door plannen overtuigend te presenteren aan omroep, fonds of financier (pitchen)
- kan een productieplanning maken en de organisatie opstarten
- kan crew en cast bijeenbrengen en weet mensen goed in te schatten
- is in staat tot een goede briefing aan cast, crew en overige medewerkers, is inspirerend en motiverend, houdt regelmatig contact
- superviseert binnen de budgettaire mogelijkheden het regelen van de benodigde faciliteiten
- heeft een scherp oog voor de voortgang van de productie: functioneren van de crew, kwaliteit van de opnamen, voor- of achterlopen op de planning, budgetbewaking etc.

- kan leidinggeven, beslissingen nemen, conflicten oplossen
- kan het uitbrengen van een productie verzorgen en begeleidt of leidt alle daarbij behorende activiteiten als publiciteit, promotie, distributie, festivalstrategie, windowing, onderhandelen en verkopen

Attitude

Een beginnend producent:

- beseft dat de autoriteit waarmee hij het werk doet gebaseerd moet zijn op kennis van zaken, een nauwkeurige voorbereiding en voortschrijdend inzicht
- heeft voldoende zelfvertrouwen, gebaseerd op een brede basiskennis en een goed ontwikkeld analytisch denkvermogen
- is zich bewust van de centrale positie die hij inneemt en weet zich gesteund door goede sociale vaardigheden
- zorgt voor een goede voorbereiding en kan delegeren
- staat open voor feedback en kan deze verwerken in een volgende fase van de productie
- bezit het vermogen om op een creatieve manier te kunnen samenwerken: coöperatief en vasthoudend
- heeft de ambitie om leiding- en richtinggevend te werken
- is vasthoudend om het gestelde doel te bereiken, heeft de wil om een publiek te bereiken

Specialisatie producent

Bij alle specialisaties is het van belang dat de producent het veld artistiek, inhoudelijk, technisch en organisatorisch geheel overziet.

De bestaande producentopleiding leidt op voor *filmproducent* van zowel fictie als documentaire producties.

Voor *speelfilmproducent* wordt uitgegaan van een algehele verzwaring van het profiel van de filmproducent en van kennis van de internationale distributie- en coproductiemogelijkheden.

Een *televisieproducent* moet inzicht verwerven in de specifieke kenmerken van de meer-camera techniek, in de specifieke programmasoorten die voor televisie gemaakt worden en in de nationale en internationale televisiemarkt.

Een *animatieproducent* kent het animatievak in al zijn verschijningsvormen inclusief de specifieke distributiemogelijkheden.

De producent van *opdrachtfilms* onderscheidt zich door goede contacten in het bedrijfsleven en verwerft vaardigheden die in de reclamewereld en de wereld van educatie gebruikelijk zijn.

2.8 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES CAMERAMAN ÉÉN-CAMERA PRODUCTIES¹⁸

2.8.1 Beroepsprofiel cameraman één-camera producties

2.8.1.1 Definitie

De cameraman van een één-camera productie is verantwoordelijk voor de cameravoering en de belichting. Dat wil zeggen: hij bepaalt uiteindelijk de camera- en lichtstandpunten, de beeldkadrering en bedient doorgaans zelf de camera.

De aard van de producties die met de één-camera techniek wordt opgenomen is zeer divers, variërend van een commercial, een tv-reportage (ENG) tot een speelfilm, hetgeen steeds verschillende eisen stelt aan de cameraman. Bij een reportage voor een nieuws of actualiteiten programma zal er snel bruikbaar materiaal moeten worden gedraaid en snelheid en alertheid ter plekke is van groter belang dan een van tevoren uitgedachte decoupage. Dat is bij een speelfilm anders, waarin dit juist wel goed moet worden voorbereid in samenhang met de mise-en-scène, het production design en de spelregie. Ook de taakverdeling wat betreft het camera- en lichtwerk, zal variëren met het soort programma en de hoogte van het budget. Bij een documentaire of reportage met een kleine crew zal de cameraman alle voorkomende voorbereidende en uitvoerende werkzaamheden zelf verrichten, bij een grote speelfilm of dramaproductie geeft de cameraman leiding aan camera- en lichtassistenten.

2.8.1.2 Activiteiten

Artistiek fundament

- werkt samen met de regisseur aan het beeldconcept¹⁹ van de productie
- bezoekt daartoe studio's en/of locaties
- werkt samen met andere vakdisciplines, indien relevant, bijvoorbeeld production design

---

¹⁸ De cameraman zoals wij die hier beschrijven wordt ook director of photography genoemd.

¹⁹ De al dan niet uitgewerkte ideeën van de regisseur over de shots, de belichting, de sfeer, het gebruik van bepaalde lenzen, de camerabewegingen en de decoupage die hij bij de productie vindt passen.

- maakt op grond van het beeldconcept de decoupage samen met de regisseur of werkt deze verder uit
- maakt op grond van het beeldconcept een lichtplan samen met de chef belichter
- bepaalt tijdens de opname de compositie van de shots
- bepaalt tijdens de opname de aard en intensiteit van de belichting
- zorgt voor continuïteit in de beeldvoering en voor monteerbare shots
- houdt het overzicht van de digitale effecten tijdens de voorbereiding, de draaiperiode en de postproductie
- zorgt ervoor dat beeldkwaliteit van de opname voldoende is
- bewaakt in de video-nabewerking of in het filmlaboratorium de kwaliteit van het beeld

Theoretisch fundament

- zie gemeenschappelijke profielkenmerken

Technische vaardigheden

- bestelt en selecteert de benodigde apparatuur of geeft aanwijzingen daartoe
- berekent de benodigde elektriciteit of geeft aanwijzingen daartoe
- bepaalt in overleg met de productie en de regisseur welke beelddrager gebruikt gaat worden
- beoordeelt het productieschema op haalbaarheid
- bedient en installeert gripapparatuur of geeft aanwijzingen daartoe
- stelt de lampen en accessoires of geeft aanwijzingen daartoe
- test en bedient de film- of videocamera of geeft aanwijzingen daartoe
- instrueert voor en tijdens de opname assistenten die onder zijn verantwoordelijkheid vallen

Maatschappelijke toerusting

- werkt over het algemeen voor verschillende opdrachtgevers en aan verschillende producties

2.8.1.3 Ontwikkelingen

Naar verwacht mag worden zal de één-camera sector het interessante werkterrein blijven voor de cameraman, waar hij nog met veel aandacht mooie dingen kan maken. Ook voor de cameraman geldt dat de digitale techniek nieuwe kansen en uitdagingen

biedt. Digitale camera's worden steeds beter en handzamer en zorgen voor nieuwe mogelijkheden bij de opnames en de nabewerking, waarbij het opgenomen beeld nog verder gemanipuleerd en geperfectioneerd kan worden.

2.8.2 Startkwalificaties camera man

Kennis en inzicht

Een beginnend cameraman heeft

- kennis van fotografiegeschiedenis
- kennis van specifieke werkvelden in relatie tot het uitgevoerde camerawerk; een speelfilm, een documentaire of opdrachtfilm kunnen verschillende eisen stellen aan het camerawerk
- inzicht in hoe het publiek zal reageren (het constructieproces van de toeschouwer)
- kennis en inzicht in filmische vormgeving, met name wat betreft camera en licht
- apparatuurkennis op het gebied van camera, licht, beelddragers en randapparatuur
- kennis van de nieuwste technologische ontwikkelingen op het gebied van de computervormgeving (virtual reality, special effects, after effects) en nieuwe media
- kennis van andere disciplines waarmee in de uitvoering van het beeldconcept moet worden samengewerkt: regie, production design, geluid en montage

Vaardigheden

Een beginnend cameraman

- kan een scenario lezen en dit zelfstandig, of in samenwerking met de regisseur omzetten in functionele beelden, eventueel aan de hand van een plattegrond
- kan een studio of locatie beoordelen op benodigde apparatuur om de plannen te verwezenlijken
- kan aan de hand van een plattegrond van een studio of locatie cameraposities met lenshoeken intekenen en een lichtplan ontwerpen
- kan alle ideeën over het beeldconcept vertalen naar productie-eisen ten aanzien van camera, lenzen, licht, beelddragers, grip, elektriciteit en alle noodzakelijke randapparatuur
- kan in het kader van de productionele haalbaarheid de plannen eventueel bijstellen
- heeft een grote bedieningsvaardigheid van professionele apparatuur, zoals film- en videocamera's, grip (steadycam, rails, dolly, kraan) en licht, zowel wat betreft het testen en afregelen tijdens de voorbereidingen, als het bedienen tijdens de repetities en opnames

- kan het beeldconcept voor wat betreft camera en licht tijdens de voortgang van een productie bewaken, dat wil zeggen dat bij eventuele aanpassingen van het script de continuïteit van de filmstijl, belichting en de cameravoering wordt gewaarborgd teneinde goed 'snijdbaar' materiaal voor de montage af te leveren
- kan assistenten voor camera, grip en licht als team organiseren en instrueren
- kan een korte film of documentaire 'draaien' op professioneel niveau

Attitude

Een beginnend cameraman

- streeft altijd naar oorspronkelijk en passend camerawerk binnen de opzet van de productie, is altijd bereid om mee te denken, een probleem op te lossen

Specialisatie

Voor dit beroep is geen specialisatie beschreven.

2.9 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES LICHTONTWERPER

2.9.1 Beroepsprofiel lichtontwerper

2.9.1.1 Inleiding

In de één-camera techniek heeft de cameraman de verantwoordelijkheid voor het licht. Bij de meer-camera techniek ligt die verantwoordelijkheid anders: de camerameden houden zich uitsluitend met de cameravoering bezig en de lichtontwerper zorgt voor het lichtontwerp dat door de operator in de studio wordt uitgevoerd. De lichtontwerper is daarmee degene die samen met de regisseur en de production designer zorgt voor een artistiek bevredigend beeld en een artistieke en scheppende bijdrage aan het eindresultaat levert.

In de praktijk is het zo dat voor dramaproducties en bij culturele producties de moeite genomen wordt om zoveel aandacht te besteden aan het lichtontwerp, dat van een artistieke bijdrage gesproken kan worden. Hoewel showprogramma's natuurlijk ook net zo goed uitgelicht kunnen worden als dramaproducties is bij showprogramma's op televisie het gebruik ontstaan om hier weinig aandacht te schenken aan artistiek vakmanschap; zoals het er nu voor staat is 'showlicht' geen licht dat door een lichtontwerper wordt gedaan. Dit ligt niet zozeer aan het soort programma's, want bijvoorbeeld een musical in het theater wordt wel uitgelicht door een lichtontwerper.

Het is meer een kwestie van tijd en geld en het zou wenselijk zijn als de standaard van het licht bij shows verhoogd zou worden.

2.9.1.2 Definitie

De lichtontwerper is verantwoordelijk voor het lichtontwerp van televisieproducties die met meer camera's in de studio of op locatie gemaakt worden. In de voorbereiding gaat de lichtontwerper met de regisseur mee op locatiebezoek om de sfeer, het licht, de te gebruiken camera's, lenzen en camerastandpunten te bepalen. Het komt een enkele keer voor dat een lichtontwerper betrokken is bij een één-camera productie waarbij een filmcameraman de camera bedient. Dit laatste komt voor wanneer een cameraman niet gewend is aan de setting en de snelheid waarmee bij televisie vaak gewerkt moet worden en om zich volledig met camera bezig te kunnen houden.

De lichtontwerper maakt het lichtontwerp aan de hand van het script, omdat het draaiboek pas gemiddeld twee dagen voor de opname beschikbaar is. Tijdens de opname houdt de lichtontwerper op een monitor de beeldkwaliteit bij. Bij de nabewerking draagt de lichtontwerper de verantwoordelijkheid voor eventuele kleurcorrectie.

2.9.1.3 Activiteiten

Artistiek fundament

- werkt samen met de regisseur aan het beeldconcept²⁰ van de productie (als onderdeel van het regieconcept)
- bezoekt daartoe studio's en/of locaties
- werkt samen met andere vakdisciplines, indien relevant, bijvoorbeeld decorontwerp, kap, grime en kleding
- adviseert de regisseur bij het maken van de decoupage
- maakt op grond van het beeldconcept een lichtplan
- bepaalt tijdens de opname de aard en intensiteit van de belichting
- zorgt voor continuïteit in de belichting en daardoor voor monteerbare shots
- zorgt ervoor dat de beeldkwaliteit van de opname voldoende is

---

²⁰De al dan niet uitgewerkte ideeën van de regisseur over de shots, de belichting, de sfeer, het gebruik van bepaalde lenzen, de camerabewegingen en de decoupage die hij bij de productie vindt passen.

- bewaakt in de video-nabewerking de kwaliteit van het beeld

Theoretisch fundament

- volgt ontwikkelingen in de audiovisuele sector
- houdt vakkennis op het gebied van de filmische vormgeving bij, zowel aan de technische als aan de vormgevende kant

Technische vaardigheden

- bepaalt welke middelen voor de productie nodig zijn binnen vastgestelde budgetten
- bestelt en selecteert de benodigde apparatuur of geeft aanwijzingen daartoe
- berekent de benodigde elektriciteit of geeft aanwijzingen daartoe
- beoordeelt het productieschema op haalbaarheid
- laat de lampen en accessoires stellen
- voert lichttesten uit op make-up, stoffen, pruiken en andere op te nemen zaken
- instrueert voor en tijdens de opname assistenten die onder zijn verantwoordelijkheid vallen

Maatschappelijke toerusting

zie gemeenschappelijke profielkenmerken

2.9.1.4 Ontwikkelingen

De steeds verder toenemende druk op de budgetten bij televisie zet ook de artistieke van de lichtontwerper onder druk. Dit kan leiden tot intensievere samenwerking met bijvoorbeeld het art department, omdat door in overleg te schuiven met posten de mogelijkheden weer wat groter zijn.

In de huidige beroepspraktijk zal het vaak voorkomen dat een lichtontwerper zijn ontwerp inlevert en daarna om budgettaire redenen niet meer bij de productie betrokken kan zijn. Als er tijdens de opnames dan iets veranderd moet worden aan het lichtplan zal de belichter dat doen. Voor freelance lichtontwerpers zal het vaak moeilijk zijn het traject als boven beschreven te kunnen doorlopen. Vaak werken ze voor meerdere producties tegelijk, waardoor het agendatechnisch niet mogelijk is alle opnames bij te wonen.

De digitalisering maakt het lichtvak een stuk sneller, omdat de computer steeds geavanceerdere mogelijkheden biedt. De nieuwe nabewerkingstechnieken roepen ook in het lichtvak discussies op; als het beeld in de nabewerking verregaand

gemanipuleerd kan worden, treden in alle bestaande beroepen en dus ook in het lichtvak verschuivingen op. Hoe dit zich zal ontwikkelen is op dit moment niet te voorzien.

2.9.2 Startkwalificaties lichtontwerper

Kennis en inzicht

Een beginnend lichtontwerper heeft

- gedegen kennis van de fotografiegeschiedenis
- kennis van specifieke genres in relatie tot het uitgevoerde lichtwerk
- inzicht in hoe de blik van de kijker te sturen is door het gebruik van licht
- kennis en inzicht in filmische vormgeving, met name wat betreft licht, camera en montage
- apparatuurkennis op het gebied van camera, licht en randapparatuur
- kennis van de nieuwste technologische ontwikkelingen op het gebied van de computervormgeving (virtual reality, special effects, after effects) en nieuwe media
- kennis van overige disciplines waarmee in de uitvoering van het beeldconcept moet worden samengewerkt: regie, camera en production design

Vaardigheden

Een beginnend lichtontwerper

- kan een scenario lezen en zelfstandig, of in samenwerking met de regisseur, dit omzetten in functionele beelden, eventueel aan de hand van een plattegrond
- kan een studiodecor of locatie beoordelen op benodigde apparatuur om de plannen te kunnen verwezenlijken
- kan aan de hand van een plattegrond van een studio een lichtplan ontwerpen
- vertaalt alle ideeën over het beeldconcept naar productie-eisen ten aanzien van licht, elektriciteit en alle noodzakelijke randapparatuur, en eventueel camera en lenzen
- kan in het kader van de productionele haalbaarheid de plannen eventueel bijstellen
- heeft een grote bedieningsvaardigheid van professionele lichtapparatuur, zowel wat betreft het testen en afregelen tijdens de voorbereidingen, als het laten bedienen tijdens de repetities en opnames
- kan het beeldconcept voor wat betreft camera en licht tijdens de voortgang van een productie bewaken, dat wil zeggen dat bij eventuele aanpassingen van het script door de continuïteit van de belichting de filmstijl gewaarborgd wordt
- kan assistenten voor licht als team organiseren en instrueren

- kan in voorbereiding op en tijdens de uitvoering van de productie goed samenwerken en communiceren met andere vakdisciplines

Attitude

Een beginnend lichtontwerper

- is zeer visueel ingesteld
- streeft altijd naar oorspronkelijk en passend lichtwerk binnen de opzet van de productie

Specialisatie

Voor dit profiel is geen specialisatie beschreven.

2.10 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES EDITOR

2.10.1 Beroepsprofiel editor

2.10.1.1 Definitie

De editor is degene die het opgenomen materiaal rangschikt en aaneenvoegt zodat beeld en geluid in combinatie het verhaal vertellen. Samen met de regisseur²¹ zal de editor allerlei keuzes maken om uiteindelijk definitief te bepalen wat de beeldvolgorde, het ritme en de verhouding van beeld en geluid zal zijn. In de montage krijgen alle los opgenomen beelden in combinatie met geluid, de dialogen, muziek en geluidseffecten, betekenis.

Of het geluid ook in de montage wordt afgewerkt is afhankelijk van de productie.

Voor speelfilm is geluidsnabewerking vanzelfsprekend en komt er na de montage nog een geluidsnabewerkingsfase (zie 2.11 beroepsprofiel sounddirector).

Voor veel andere audiovisuele producties is een aparte geluidsnabewerking niet nodig of financieel haalbaar en zal ook het geluid in de montage door de editor worden afgewerkt. Daarbij dient opgemerkt te worden dat de nieuwste montage-apparatuur veel meer mogelijkheden tot geluidsnabewerking biedt dan voorheen.

---

²¹ In de beschrijving van dit profiel 'richt' de editor zich op de regisseur, maar hier kan ook aan worden toegevoegd: opdrachtgever of producent.

2.10.1.2 Activiteiten

Artistiek fundament

- selecteert en ordent het bruikbare materiaal
- maakt een ruwe montage op grond van het scenario
- presenteert en evalueert de ruwe montage en doet voorstellen voor de opbouw
- neemt in samenspraak met de regisseur montagebeslissingen over beeldvolgorde, continuïteit, ritme, scèneovergangen, snijmomenten etc.
- maakt de definitieve montage inclusief geluidsafwerking en video-effecten
- of begeleidt/overziet de post-productie: maakt het materiaal klaar voor geluidsnabewerking, effecten en titels

Theoretisch fundament

- is zeer (audio)visueel ingesteld

Technische vaardigheden

- bedient montage apparatuur
- maakt complexe video-effecten
- maakt geluidsmontage en -mixage op montage-apparatuur

Maatschappelijke toerusting

- werkt over het algemeen voor verschillende opdrachtgevers en aan verschillende producties

2.10.1.3 Ontwikkelingen

Aangezien de nabewerking steeds vaker digitaal gedaan wordt, zal van de editor steeds meer computervaardigheid gevraagd worden om de vele extra opties van de computer ook aan te kunnen bieden en te verwerken in de montage. Als de trend doorzet dat de opnames met minder nauwkeurigheid toekunnen, omdat het in de nabewerking zorgvuldig gedaan kan worden, komt meer verantwoordelijkheid naar de editor toe. Daar staat tegenover dat regisseurs vaak met eenvoudige sets thuis hun montage al voorbereiden, waardoor zij werk van de editor overnemen. Wellicht zal de meerwaarde van de editor dan gezocht moeten worden in diepgaande kennis van de digitale mogelijkheden.

2.10.2 Startkwalificaties editor

Kennis en inzicht

Een beginnend editor heeft

- kennis van de muziekgeschiedenis en dramaturgie
- kennis van de filmische vormgeving door middel van de montage
- kennis van specifieke programmakenmerken in relatie tot de montage
- inzicht in hoe het publiek zal reageren op de combinatie van beeld en geluid, zowel wat betreft de waarneming als de betekenisgeving (het constructieproces van de toeschouwer)
- apparatuurkennis, waaronder videotechniek en computertechniek
- kennis van andere disciplines waarmee in de uitvoering van de productie wordt samengewerkt, regie, production design, geluid en camera

Vaardigheden

Een beginnend editor

- kan het ruwe materiaal beoordelen en analyseren, al dan niet aan de hand van het scenario
- kan het ruwe materiaal beoordelen en analyseren op de technische kwaliteit
- kan op grond hiervan een beargumenteerd technisch en inhoudelijk advies geven aan de regisseur over de te realiseren montage
- kan een ruwe montage maken en die met de regisseur bespreken
- kan een eindversie maken waarin definitief wordt bepaald wat de beeldvolgorde, het ritme en de verhouding tussen beeld en geluid zal zijn
- past tijdens het monteren de kennis en het inzicht toe over de toeschouwer die voortdurend betekenis zal toekennen aan de beelden en geluiden die hij in zich opneemt
- beheerst computerprogramma's waarin compositing-technieken²² worden toegepast, waarmee het beeld kan worden gemanipuleerd
- heeft een bedieningsvaardigheid op allerlei verschillende montage-apparatuur: de filmmontagetafel, off-line apparatuur, on-line apparatuur, non-lineaire montage-apparatuur

---

²² Compositing is het opbouwen van een beeld in meerdere beeldlagen

- kan een geluidsmontage/mixage maken of bereidt deze voor indien er sprake is van geluidsnabewerking
- kan het montageproces organiseren en controleren om binnen de gestelde tijd tot goed resultaat te komen

Attitude

Een beginnend editor

- streeft altijd naar montagewerk dat past in de opzet van de productie, is altijd bereid om mee te denken, een probleem op te lossen
- stelt zich in op steeds verschillende regisseurs, met verschillende opvattingen over regie en montage en toont zich flexibel
- is zich bewust van de technologische ontwikkelingen die de montage de afgelopen jaren behoorlijk hebben veranderd en zal zich blijven verdiepen in vernieuwingen

Specialisatie

Voor dit profiel is geen specialisatie beschreven.

2.11 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES SOUNDIRECTOR²³

2.11.1 Beroepsprofiel sounddirector

2.11.1.1 Inleiding

Hoewel de sector algemeen aangeduid wordt als de audiovisuele sector wordt telkens opnieuw geconstateerd dat het audiodeel van de sector aanzienlijk minder aandacht krijgt dan het visuele deel. Dit geldt voor de sector als geheel, waar bijvoorbeeld radio vaak vergeten wordt, maar dit geldt ook binnen producties waar geluid om uiteenlopende redenen minder bedeed wordt dan het beeld.

Bij speelfilm komt het geluid er nog het beste af: in de bioscoop kan niemand zich onttrekken aan de effectieve werking van het geluid, dat vaak in belang niet onderdoet voor het beeld. Ondanks dit belang is het in Nederland niet altijd de gewoonte geluid met evenveel prioriteit te behandelen als beeld.

---

²³ De benaming sounddirector is een voorlopige aanduiding; of de term geluidontwerper ook voldoet moet nog bediscussieerd worden.

Bij televisie en multimedia speelt geluid een bescheiden rol. In principe wordt geluid volgens een redelijke norm verzorgd, maar niet zo geraffineerd als dit bij film gedaan wordt. Hoewel radio alleen geluid kent, zijn de artistieke radiomakers bezorgd over het niveau van de beschikbare deskundigheid. De artistieke mogelijkheden van de radio raken steeds meer op de achtergrond: het hoorspel verdwijnt en de radiodocumentaire staat onder zware druk, de bijzondere mogelijkheden van de menselijke stem worden steeds minder onderkend, acteurs leren niet meer met alleen hun stem te werken, scenaristen beseffen onvoldoende hoe interessant schrijven voor radio kan zijn.

In het beroepsprofiel hieronder wordt de sounddirector beschreven, die voor de volle breedte van de audiovisuele sector werkzaam kan zijn. Hierbij wordt aangetekend dat elke sector geheel eigen karakteristieken kent waarmee de startende sounddirector in principe bekend is.

2.11.1.2 Definitie

De in de speelfilm gebruikelijke benaming geluidsman is verlaten en hebben we vervangen door sounddirector, die verantwoordelijk is voor het hele audiotraject van een audiovisuele productie van preproductie tot en met de geluidsnabewerking, en die toeziet op alle aspecten die van invloed kunnen zijn op de kwaliteit van het geluid. Nadrukkelijk wordt de verbinding gelegd naar de artistieke geluidstechnicus bij radio en de sounddesigner bij andere audiovisuele producties. In deze definitie kan de sounddirector in principe ook aan de slag in andere sectoren dan de speelfilmsector. Het werk van een sounddirector valt uiteen in het werk op de set, de opname, en het werk in de geluid(na)bewerking. Tijdens de opname zorgt de sounddirector voor bruikbaar geluidsmateriaal dat zonder problemen in de geluidnabewerking kan worden gebruikt. Afhankelijk van de akoestiek op de set, van de cameraopstelling en van de bewegingen en dialogen van de acteurs of geïnterviewden zal de sounddirector de juiste technische hulpmiddelen inzetten om te zorgen voor een goede geluidsoopname. Tijdens de nabewerking is de sounddirector verantwoordelijk voor de geluidsmontage en de eindmix van een productie. Daarin worden alle geluidbronnen in de juiste verhouding tot elkaar gemixt. De sounddirector gaat dan aan de slag met het geluid opgenomen tijdens de productie, de setnoise en de dialogen en voegt daar allerlei geluidseffecten en muziek aan toe. Deze effecten en muziek zijn vaak speciaal voor de productie gemaakt of gecomponeerd. Bij speelfilm wordt vaak het geluid dat op de

set is opgenomen later in de studio overgedaan; dit vereist specifieke deskundigheid van de sounddirector.

De sounddirector werkt bij film op de set nauw samen met de cameraman en de regisseur. In de nabewerking met de regisseur, de componist en de specialist in het maken van geluidseffecten. Bij multimedia-producties maakt hij vaak deel uit van het projectteam, bij radio is hij de sparringpartner van de programmamaker. Bij televisieprogramma's, die met de meer-camera techniek worden opgenomen, wordt uiteraard wel aandacht aan geluid besteed maar is zelden sprake van een specifiek geluidsontwerp. Het maken van jingles en andere geluidsfragmenten wordt vooraf gedaan, tijdens de opnamen in de studio is het de hoofd geluidtechnicus, die ervoor zorgt dat het geluid goed wordt geregistreerd. Nabewerking om door middel van geluid de zeggingskracht van het programma te vergroten, komt bij televisie niet of nauwelijks voor. Dit in tegenstelling tot de speelfilm, waar de vertoningsituatie in de bioscoop veel mogelijkheden biedt om het publiek door muziek en geluidseffecten mee te voeren in de dramatische werking van de film. Hier speelt de sounddirector in met name de postproductie een cruciale rol, die om budgettaire redenen niet altijd voldoende onderkend wordt; nabewerking komt in tijd altijd achteraan en als er budgetoverschrijdingen geweest zijn moet in de laatste fase vaak extra worden bezuinigd. Bij televisie en nieuwe mediaproducties is geluid nog vaker een sluitpost: het raffinement dat in kostbare speelfilms op audiogebied bereikt wordt, wordt hier niet nagestreefd. Vaak wordt het geluid in de beeldmontage met relatief eenvoudige middelen afgewerkt en vindt er geen geluidsnabewerking plaats. Een en ander heeft te maken met het soort programma en de productiebudgetten.

2.11.1.3 Activiteiten

Artistiek fundament

- werkt samen met regisseur/vormgever en eventueel componist aan het geluidsontwerp²⁴ van een productie
- analyseert een scenario of format om te komen tot een interessant en effectief ontwerp

---

²⁴ De al niet uitgewerkte ideeën van de regisseur over het geluidsbeeld (de sfeer, de effecten, de soort muziek, het volume etc.) van de productie.

opname:

- vertaalt het geluidsontwerp naar de concrete opnamesituaties op locatie of in een studio, zodanig dat het geluid dat wordt opgenomen representatief is voor de scène, dat het geluid aan technische en akoestische voorwaarden voldoet en dat het de dramatische functie van het directe geluid, door de veranderingen in toonhoogte, volume en klankkleur zo goed mogelijk ondersteunt
- neemt beslissingen over de inzet van apparatuur of het aanpassen van de omstandigheden om te zorgen voor een goede geluidsopname
- bewaakt de kwaliteit van het opgenomen geluid

nabewerking:

- beoordeelt tijdens de nabewerking alle geluidselementen en het directe geluid, maar ook muziek of geluidseffecten op kwaliteit en functionaliteit
- draagt zorg voor totstandkoming of verwerving van andere geluiden dan via registratie
- is verantwoordelijk voor een eindmix van het geluid die perfect aansluit op de beeldmontage
- geeft bij grote producties leiding aan de technische medewerkers, die de eindmix uitvoeren

Theoretisch fundament

- is zeer auditief ingesteld

Technische vaardigheden

- is in staat om alle technische middelen in te zetten om een geluidsontwerp te maken
- gebruikt technische vaardigheden om onder uiteenlopende omstandigheden en met diverse apparatuur geluidsopnamen van goede kwaliteit te maken
- bepaalt welke middelen nodig zijn binnen vastgestelde budgetten
- bestelt, selecteert en test de benodigde apparatuur of geeft aanwijzingen daartoe
- bedient de geluidsapparatuur tijdens de registratie en zorgt voor continuïteit in het geluid
- instrueert assistenten die onder zijn verantwoordelijkheid vallen
- beoordeelt tijdens de nabewerking alle verschillende geluidscomponenten

- begeleidt de componist of geluidseffectenmaker
- gebruikt technische vaardigheden om met geluidafwerkingsapparatuur een geluidsmixage van goede kwaliteit te maken

Maatschappelijke toerusting

- werkt over het algemeen voor verschillende opdrachtgevers en aan verschillende producties

2.11.2 Startkwalificaties sounddirector

Kennis en inzicht

Een beginnend sounddirector heeft

- kennis van muziekgeschiedenis
- inzicht in hoe het publiek zal reageren op de combinatie van beeld en geluid (het constructieproces van de toeschouwer)
- kennis van het gebruik van geluid binnen de specifieke deelsectoren, zoals film, animatie, radio, televisie en nieuwe media
- inzicht in de combinatie van geluid en beeld
- apparatuur- en programmatuurkennis op het gebied van geluidsregistratie en geluidsbewerking

Vaardigheden

Een beginnend sounddirector

- kan een scenario of format lezen en zelfstandig of samen met de regisseur/vormgever dit vertalen naar een gewenst geluidsconcept
- kan een studio of locatie beoordelen op akoestiek en omgevingsgeluid om vervolgens met de juiste apparatuur tot een goed resultaat te komen
- kan alle eisen en wensen ten aanzien van het geluid vertalen naar productie-eisen wat betreft de benodigde geluidsapparatuur en programmatuur
- kan adviseren over de productionele haalbaarheid van de plannen
- kan de benodigde professionele apparatuur (laten) bedienen
- heeft een goed getraind gehoor en kan registraties op hun bruikbaarheid beoordelen
- kan het geluidsconcept tijdens de voortgang van de productie bewaken en speelt in op mogelijke veranderingen
- kan assistenten voor geluid als team organiseren en instrueren

- kan een goede administratie bijhouden van het geluidsmateriaal en dit desgewenst overdragen
- kan een geluidsscript maken voor de geluidafwerking/nabewerking
- kan de geluidsnabewerking op een efficiënte manier organiseren binnen de gestelde tijd
- kan de geluidsopname en nabewerking op professioneel niveau uitvoeren

Attitude

Een beginnend sounddirector

- streeft altijd naar geluidswerk dat past in de opzet van de productie, is altijd bereid om een mee te denken, een probleem op te lossen

Specialisatie

Voor dit profiel is geen specialisatie beschreven.

2.12 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES ANIMATOR

2.12.1 Beroepsprofiel animator

2.12.1.1 Inleiding

De animator gebruikt een camera niet voor het opnemen van 'live-action', maar voor het beeld voor beeld opnemen van bijvoorbeeld tekeningen, silhouetten, objecten, poppen en kleifiguren waarbij elke keer het beeld een fractie wordt veranderd. Door alle opgenomen beelden op normale projectiesnelheid te vertonen ontstaat er beweging en actie.

Animatie kent vele vormen. Zeer bekend zijn natuurlijk de grote tekenfilms van Walt Disney, maar ook Loeki de Leeuw en de vele leaders van televisieprogramma's zijn voorbeelden van animatie. Ook in voorlichtings- en onderwijsfilms wordt veel van animatie gebruik gemaakt. Om een bepaald procédé, een nieuwe techniek of een nieuw ontwerp te visualiseren op een wijze die nauwelijks op een andere manier aan een publiek duidelijk gemaakt kunnen worden.

Binnen de animatiefilm is er ook een sterke autonome stroom die animatie een eigen plek binnen de av-sector bezorgd heeft. Bekende Nederlandse namen zijn Paul Driessen, Gerrit van Dijk, Piet Kroon, Monique Renault en Borge Ring, die allen internationale faam genieten.

In het laatste decennium heeft de computer binnen de animatiefilm een belangrijke plaats verworven. Waar bijvoorbeeld voorheen alle opeenvolgende tekeningen van een beweging handmatig gemaakt moesten worden, kan tegenwoordig de computer bij een gegeven begin- en eindstadium van die beweging, de tussenliggende plaatjes 'berekenen'. De computer is aldus een zeer geavanceerd hulpmiddel geworden, maar de techniek om beeld voor beeld met allerlei figuren en voorwerpen te werken is in grote lijnen hetzelfde gebleven. Vanwege de lagere kosten zal de computeranimatie op grote schaal worden toegepast, niet alleen binnen de animatiefilm zelf, maar vooral ook in combinatie met bijvoorbeeld film, televisie en nieuwe mediaproducties en voor toepassingen op het internet.

Net als bij andere audiovisuele producties zien we bij animatiefilms de taakverdeling evenredig toenemen met de omvang van de productie. Bij grote producties zullen onder verantwoordelijkheid van een producent en onder aanvoering van een regisseur een scenarioschrijver, decorateurs, storyboarders, modelmakers, inbetweeners, 3D-animators, computeranimators, sounddirectors en belichters in teamverband aan een animatiefilm werken. Voor een aantal van deze beroepen is weliswaar kennis en inzicht in de animatiefilm noodzakelijk, maar hoeft men niet over professionele animatievaardigheden te beschikken. Dit geldt bijvoorbeeld voor de producent, de sounddirector en de computerprogrammeur.

Vanwege de toenemende noodzaak om een project op papier te kunnen voorleggen aan producent of fonds wordt ook in de animatiesector steeds belangrijker dat een filmplan in de vorm van een scenario wordt gepresenteerd en besproken. De scenarioschrijver is tot op heden meestal de animator zelf, maar naar analogie van bijvoorbeeld film is het niet uitgesloten dat er in de toekomst ook een behoefte zal ontstaan aan scenarioschrijvers voor animatie.

2.12.1.2 Definitie

Een animator visualiseert een verhaal of situatie met behulp met de traditionele twee- en driedimensionale animatietechnieken en/of met behulp van computeranimatie. De animator is daarmee in feite een combinatie van een verhalenverteller, een regisseur en een vormgever.

2.12.1.3 Activiteiten

Artistiek fundament

- ontwikkelt een idee
- onderzoekt een onderwerp en/of thema, verzamelt materiaal en documentatie
- gebruikt beeldende fantasie en beeldende vaardigheden om tot een concept te komen
- maakt in de rol van vormgever allerlei tekeningen of 3D-modellen; soms alleen als ontwerper, soms zowel als ontwerper als uitvoerder
- maakt in de rol van vormgever (computer)animaties
- maakt in de rol van regisseur in overleg met de producent keuzes voor medewerkers, specialisten en facilitaire toeleveranciers

Theoretisch fundament

- volgt de ontwikkeling in de maatschappij nauwgezet
- volgt de ontwikkelingen in de beeldende kunst op de voet
- volgt de ontwikkelingen in de animatiesector op de voet, met name mondiale ontwikkelingen
- volgt de nieuwe technologische ontwikkelingen

Technische vaardigheden

- schrijft een scenario voor een animatiefilm
- maakt een storyboard
- werkt scenario en storyboard concreet uit met 2D, 3D of computer, animatietechnieken of een combinatie hiervan

Maatschappelijke toerusting

- werkt over het algemeen voor verschillende opdrachtgevers en aan verschillende producties

2.12.2 Startkwalificaties animator

Kennis en inzicht

Een beginnend animator heeft

- kennis van dramaturgie en muziek
- kennis van animatiegeschiedenis

- grote kennis en inzicht in de specifieke werking van de animatietechniek
- apparatuurkennis op het gebied van film, video, geluid, computer en specifieke kennis van speciale animatiefaciliteiten
- kennis van de meest gebruikte materialen waarmee in de animatie wordt gewerkt
- inzicht in de creatieve processen die een rol spelen wanneer een idee voor een animatiefilm wordt ontwikkeld naar een uitvoerbaar concept
- kennis van de productionele kanten van het maken van een animatiefilm
- kennis van de internationale animatiewereld

Vaardigheden

Een beginnend animator

- heeft een grote tekenvaardigheid
- heeft een groot visueel voorstellingsvermogen
- heeft een goed gevoel voor timing, ritme en compositie
- beheerst de belangrijkste tweedimensionale animatietechnieken
- beheerst de belangrijkste driedimensionale animatietechnieken
- beheerst de belangrijkste computeranimatie software
- kan een scenario schrijven met daarin het verhaal opgedeeld in scènes, met dialogen, gags en timing van de film in zijn geheel
- kan een storyboard maken, waarin aangegeven beeldcompositie, camera-standpunten, bewegingen en timing
- kan aan de hand van het storyboard karakters ontwerpen en uitwerken, en verder
- keydrawings ontwerpen en uitwerken
- inbetweenings maken van bewegingen
- achtergronden 2-dimensionaal ontwerpen en uitwerken
- decors 2- en 3-dimensionaal ontwerpen en uitwerken
- zetstukken in 3-dimensionale projecten ontwerpen en uitwerken
- modelsheets vervaardigen voor poppen, objecten, attributen en props in 3-dimensionale projecten
- modellen maken en laten bewegen
- kan bovenstaande onderdelen van het animatieproces ook met de computer of met behulp van de computer ontwerpen en uitwerken
- of geeft leiding aan specialisten die deze werkzaamheden verrichten en behoudt dan het overzicht en bewaakt de stijl

- kan leiding geven aan medewerkers op de set die poppen, decors, licht, props etc beeld voor beeld animeren
- kan samenwerken met de sounddirector en componist om tot een goede geluidsband te komen

Attitude

Een beginnend animator

- heeft voldoende zelfvertrouwen ten aanzien van het immer kwetsbare eigen werk
- maar kan ook omgaan met kritiek en deze verwerken in een volgende fase van een project
- heeft het vermogen om op een creatieve manier samen te werken met anderen, met name de producent; coöperatief maar ook vasthoudend

Specialisatie

Voor dit profiel is geen specialisatie beschreven

2.13 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES INTERACTION DESIGNER

2.13.1 Beroepsprofiel interactio n designer

2.13.1.1 Inleiding

Het opstellen van beroepsprofielen voor een weinig uitgekristalliseerde beroepspraktijk is lastig en riskant. Lastig omdat het moeilijk is een sector in ontwikkeling vast te leggen. Riskant omdat al te vast omschreven profielen toekomstige ontwikkelingen in de weg zouden kunnen staan.

Bij de herstructurering van het Kunstvakonderwijs is gekozen voor de aanpak om vanuit de beschrijving van de beroepspraktijk te komen tot de herstructurering van het onderwijs. In de sector nieuwe media zijn degenen die de onderwijsprogramma's verzorgen soms zelf voortrekkers in de ontwikkeling van de beroepspraktijk, waardoor de werkwijze noodzakelijkerwijs enigszins anders moet zijn.

Door het experimentele stadium waarin de nieuwe media zich bevinden bestaat er een probleem zowel bij de omschrijving van de functie als bij de benoeming ervan. Voor de benoeming hebben we gekozen voor de term die de essentie van het beroep in onze ogen het best weergeeft. De pijlers van de nieuwe beroepen in deze sector zijn ontwikkelen, vormgeven en programmeren van interactiviteit. Voor ontwikkelen en vormgeven geldt in hoge mate dat artistieke, inzicht in de mogelijke samenwerking

van mens en machine en inzicht in techniek en programmatuur een grote rol speelt. Het echte programmeren is door ons niet binnen het domein van het kunstvak geplaatst. Het ontwikkelen van nieuwe mediaproducties gebeurt op projectmatige basis: meteen bij de start van een project wordt het team samengesteld, dat in hechte samenwerking het gehele traject doorloopt. Hierin onderscheidt deze sector zich enigszins van de reguliere beroepspraktijk in de av-sector, waar gewoonlijk eerst het concept uitgewerkt wordt alvorens het team wordt geformeerd ten behoeve van de realisatie.

Projectteams bestaan uit multi-getalenteerde generalisten, multidisciplinair georiënteerd met enige specialisatie om aan de vraag naar specifieke vaardigheden te kunnen voldoen.

Hoewel het van belang is dat mensen die nieuwe media producties programmeren inzicht hebben in de creatieve kanten van het werk, ligt hun opleiding in een technische omgeving en niet in het kunstvakonderwijs. Hier beschrijven wij het beroepsprofiel van de interaction designer, die verantwoordelijk is voor het ontwikkelen en vormgeven van de interactiviteit. Bij de beschrijving van het beroepsprofiel is uitgegaan van de toegepaste kunstvorm omdat die in de praktijk het meeste voorkomt. Op deze plaats moet met nadruk gewezen worden op het belang van ruimte voor de vrije kunstvorm voor individuele ontwikkelaars om vernieuwingen te kunnen creëren.

2.13.1.2 Definitie

De interaction designer zorgt voor de ontwikkeling en uitwerking van een interactieve productie en voor de vormgeving van een interactiepatroon. De interaction designer maakt door een gedegen interactie-ontwerp de communicatie tussen mens en machine mogelijk en optimaal.

De interaction designer verwerkt didactisch/communicatieve ontwerpen, die een specifieke gebruikersvraag vertalen naar effectieve, functionele en verrassende oplossingen. De interaction designer past zijn fantasie en creativiteit toe om die oplossingen om te zetten in toepassingen, die door de gebruiker intuïtief en als vanzelfsprekend te gebruiken zijn.

Het ontwikkelen van interactieve producties is een projectmatig proces. Afhankelijk van het project is de inbreng vereist van interaction designers, av-regisseurs, tekstschrijvers, contentdeskundigen, psychologen, onderwijskundigen, programmeurs en opdrachtgevers.

2.13.1.3 Activiteiten

Artistiek fundament

- ontwikkelt een idee voor een interactief concept, van idee, scenario, ontwerp naar presentatie
- ontwikkelt, geeft vorm aan demo's en prototypes
- gebruikt zijn fantasie en creativiteit om tot een verrassende uitwerking te komen
- geeft vorm aan uiterlijk, bediening en gedrag van een interface en ontwerpt interactiemomenten

Theoretisch fundament

- ontwikkelt door de verdieping in de communicatieve en creatieve potentie van nieuwe media een visie op deze media
- stemt format, doel en doelgroep op elkaar af
- onderscheidt mogelijkheden en knelpunten in de relatie tussen mens en machine, en maakt hier effectief gebruik van
- structureert mede op grond van zijn kennis en algemene ontwikkeling de research voor een nieuwe productie, zowel naar de context als vakinhoudelijk
- experimenteert met interactieve toepassingen en heeft grondige kennis van bestaande toepassingen
- beschikt over voldoende kennis van disciplines in het proces om te kunnen samenwerken

Technische vaardigheden

- kan infrastructuur van informatie hanteren
- heeft kennis van relevante software en van programmeren en kan deze kennis gebruiken en toepassen
- hanteert mogelijkheden en beperkingen van audio en video in relatie tot interactieve media en voert beeldbewerkende en corrigerende taken uit
- maakt door een gedegen interactie ontwerp de communicatie tussen mens en machine mogelijk en optimaal
- maakt door de vormgeving communicatie tussen mens en machine mogelijk en optimaal
- organiseert en budgetteert het werk in de vereiste zakelijke context

Maatschappelijke toerusting

- is in staat om binnen een projectteam helder te functioneren
- is in staat om in wisselende rollen te functioneren
- kan communiceren met alle betrokken partijen
- is kritisch over eigen werk en kan kritiek incasseren en verwerken

2.13.2 Startkwalificaties interaction designer

Kennis en inzicht

Een beginnend interaction designer heeft

- kennis van de multidisciplinaire velden van interactieve communicatie als functieleer, informatie-verwerkingsprocessen, overdracht, kleurenleer, ergonomie, art direction, animatie, sounddesign, marketing
- kennis van waarde en toepassingen van verschillende media
- inzicht in de productionele consequenties van concepten
- grondige kennis van informatie en communicatietechnologie en de toepassingen daarvan

Vaardigheden

Een beginnend interaction designer

- kan in alle fasen van het ontwikkelproces het concept in de geëigende vorm presenteren
- kan alle benodigde informatie verwerken tot een duidelijk, aantrekkelijk en verrassend geheel
- kan plannen en deadlines halen

Attitude

Een beginnend interaction designer heeft op grond van de opgedane kennis, inzicht en vaardigheden een houding ten opzichte van de professionele beroepsbeoefening ontwikkeld die zich kenmerkt door

- voldoende zelfvertrouwen ten aanzien van het eigen werk, tegelijk
- het kunnen omgaan met kritiek en deze verwerken in een volgende fase van het project
- het vermogen om op een creatieve manier te kunnen samenwerken, coöperatief en vasthoudend
- experimenteert voortdurend, op zoek naar nieuwe mogelijkheden en toepassingen

2.14 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES PRODUCTION DESIGNER

2.14.1 Beroepsprofiel production designer

2.14.1.1 Inleiding

Op dit moment worden de namen production designer en artdirector door elkaar gebruikt. De artdirector heeft de oudste papieren, de production designer is een specialist die zich in de laatste jaren vooral in Amerika sterk heeft geprofileerd. Vroeger toen de producties nog wat eenvoudiger, met minder speciale effecten en geraffineerde vormgeving gemaakt werden, was er een artdirector, die vooral voor het ontwerp van de set inclusief de props zorgde. Met kap en grime en kostuums bemoeide de artdirector zich niet.

De production designer is verantwoordelijk voor het totale ontworpen en materieel vormgegeven beeld van de gehele productie inclusief de special effects. Bij grote speelfilms kan dit het aansturen van een gehele 'fabriek' betekenen, die met man en macht één tot twee jaar aan een productie kan werken. In Nederland is dat allemaal van een wat bescheidener niveau en kan het voorkomen dat de production designer ook als artdirector fungeert.

Zoals bij veel beroepen in de audiovisuele sector is de production designer, in de zin van ontwerper/leidinggevende, niet direct een startberoep voor studenten die van een kunstacademie afkomen. Veeleer zal men beginnen in een uitvoerende functie binnen het art department. In het beroepsprofiel wordt het accent gelegd op de leidinggevende en ontwerpkant, in de beschrijving van de startkwalificaties komt tot uitdrukking dat de basis hiervoor onder andere gelegen is in een behoorlijke vaardigheid op uitvoerend niveau. Vaardigheden die bruikbaar zijn om te starten, maar tevens het uitgangspunt kunnen zijn voor verdere groei en ontwikkeling.

2.14.1.2 Definitie

De production designer maakt in samenwerking met regisseur en producent een interpretatie van het scenario of format voor wat betreft de tijdgeest, de sfeer, de kleuren, de interieurs, de kleding etc. Film- en televisieproducties spelen zich af in een bepaalde historische, futuristische of alledaagse setting. Alles wat in beeld gebracht wordt, moeten passen in dat tijdsbeeld, in die bepaalde visuele stijl. De production designer is daarmee verantwoordelijk voor de ontworpen en materiele vormgeving

van een productie en geeft leiding aan een grote groep specialisten, zoals de set dresser, de decorontwerper, de grimeur, kostuumontwerper: het zogenaamde art department.

Op grond van de interpretatie van het scenario of format, komt de production designer met een ontwerp voor de realisatie; een soort visueel rapport met schetsen, aantekeningen, stijl en kleuraanzetten en aanbevelingen voor de benodigde middelen. Wordt het ontwerp goedgekeurd, dan werkt de production designer de plannen verder uit en stelt het art department samen. De production designer blijft tijdens de hele productie actief.

2.14.1.3 Activiteiten

Artistiek fundament

- analyseert en interpreteert het scenario of format; maakt een sfeerimpressie, maakt een inventarisatie van de karakters, locaties en special effects
- stelt op grond van zijn bevindingen een visueel rapport op en bespreekt dit met de regisseur en producent op haalbaarheid
- werkt met de leden van art department de ontwerpen verder uit en bespreekt ze met regisseur, artdirector, cameraman
- laat de definitieve ontwerpen uitvoeren

Theoretisch fundament

- volgt de ontwikkelingen in de beeldende kunst en vormgeving op de voet
- volgt de ontwikkelingen in de maatschappij op het gebied van mode, trends, leefstijlen, subculturen etc.

Technische vaardigheden

- maakt door middel van schetsen, beeldmateriaal en andere voorbeelden duidelijk welke vormgeving hij voor ogen heeft
- doet research naar de vormgevende elementen die bij de productie passen
- maakt een driedimensionaal ontwerp in de vorm van een maquette of met behulp van de computer
- werkt in verschillende fasen toe naar een steeds definitiever ontwerp en bespreekt dat met betrokkenen
- maakt een begroting van alle elementen die onder het production design vallen

- geeft leiding aan alle verschillende specialisten die bij het art department betrokken zijn, zoals de artdirector, decorontwerper, locatie-scout, decorbouwer, rekvisiteur, set dresser, kostuumontwerper; kap en grime, special effects, productiemedewerkers van het art department

Maatschappelijke toerusting

- werkt regelmatig aan verschillende projecten tegelijk
- onderhoudt goede contacten in de sector, in het bijzonder met facilitaire bedrijven en allerlei specialisten op het gebied van het production design

2.14.1.4 Ontwikkelingen

Een van de grote ontwikkelingen van nu en de naaste toekomst is dat de computer ook steeds meer in staat is om als het ware een complete filmset of televisiestudio te suggereren. Virtual reality wordt binnen production design de realiteit. Technisch gezien kunnen acteurs, presentatoren en gasten in kale ruimten hun werk doen, waarna in combinatie met een volledig op de computer ontworpen achtergrond een volwaardig film- of televisiebeeld kan worden gemaakt. Als er zo gewerkt gaat worden, zal het vak drastisch veranderen, want dan is de combinatie van allerlei ambachtelijke specialistische taken binnen het art department niet meer nodig. Uitvoerende en scheppende taken zullen dan worden verplaatst naar het ontwerpproces met behulp van de computer.

Of het zover komt is de vraag. Het is momenteel nog erg kostbaar om met dergelijke apparatuur een hele productie te realiseren, maar afgezien daarvan is het werken in een lege ruimte voor acteurs of televisiepresentatoren nog geen gewoonte en dus moeilijk.

Wellicht is het het meest aannemelijk dat oude en nieuwe vormen door elkaar gebruikt gaan worden. Onderdelen van films of televisieprogramma's die met eenvoudige middelen op de conventionele manier te realiseren zijn, zullen waarschijnlijk op dezelfde manier als voorheen worden geproduceerd, andere onderdelen die eigenlijk niet eens op de gewone manier kunnen worden gemaakt, zullen nu wel mogelijk worden door de computer in te zetten.

2.14.2 Startkwalificaties production designer

Kennis en inzicht

Een beginnend production designer heeft

- kennis van bouwkunst, toegepaste kunst en binnenhuisarchitectuur
- kennis van specifieke film- en televisie categorieën
- kennis van alle facetten van het production design; niet alleen van de diverse onderdelen van het art department, maar ook van allerlei vormgevende elementen, zoals het licht en kleurgebruik, compositie, grafisch ontwerp en special effects
- kennis van de productionele kanten van het production design
- kennis van materialen en bouwtechnische kennis
- kennis van nieuwste ontwerpprogramma's op de computer
- kennis van andere disciplines waarmee in de uitvoering van de productie wordt samengewerkt, scenario/format, productie, regie, camera, licht, geluid en montage

Vaardigheden

Een beginnend production designer

- kan een scenario of format analyseren op aspecten als algemene sfeer, tijdsbeeld, karakters en alle overige zaken die in de uitvoering speciale aandacht van de production designer vragen
- is in staat om op grond van die analyse een ontwerp te maken en daarover met de regisseur, producent, artdirector etc. te communiceren
- heeft voldoende tekenvaardigheid, om zijn ideeën over de vormgeving aan anderen duidelijk te maken
- heeft een groot visueel voorstellingsvermogen
- kan systematisch werken aan het omzetten van een ontwerp naar concrete opnamesituatie
- kan ontwerpen maken, zowel twee als driedimensionaal, als op de computer
- kan een goede inschatting maken van de bruikbaarheid van locaties en de manier waarop deze moeten worden aangepast
- kan decorontwerpen ook zelf uitvoeren, heeft daartoe basisvaardigheden op het gebied van constructiebouw
- kan een set 'aankleden' met de juiste meubels, props etc.
- kan samenwerken met andere disciplines, met name camera, licht, geluid en 'special effects'

- kan binnen gestelde financiële kaders werken en een begroting maken van de totale kosten van het production design
- beheerst de logistiek van alle zaken die bij de uitvoering aan de orde zijn
- geeft leiding aan de medewerkers die bovenstaande werkzaamheden verrichten en behoudt het overzicht en bewaakt de stijl

Attitude

Een beginnend production designer

- streeft altijd naar een production design dat past in de opzet en mogelijkheden van de productie
- stelt zich in op verschillende rollen; enerzijds gericht op de wensen van regie en productie, anderzijds leiding geven aan het art department

Specialisaties

Voor dit profiel is geen specialisatie ontwikkeld.

2.15 BEROEPSPROFIEL EN START KWALIFICATIES DOCENT AUDIOVISUELE VORMGEVING²⁵

2.15.1 Beroepsprofiel docent audiovisuele vormgeving

2.15.1.1 Inleiding

Audiovisuele vormgeving is het vakgebied waarbij alle mogelijkheden van beeld en geluid worden gebruikt om verhalen te vertellen en waar onderzocht wordt hoe audiovisuele verhalen in elkaar zitten. Het begrip 'verhaal' is in dit kader breed opgevat: het heeft betrekking op alle mogelijke fictie- en non-fictie genres die in audiovisuele communicatie te onderscheiden zijn.

Audiovisuele communicatie is de afgelopen decennia steeds belangrijker geworden. In de loop van deze eeuw zijn talloze toepassingsmogelijkheden van film, radio, televisie, video, computer en CD-apparatuur binnen bereik gekomen. In feite is ook ICT (informatie- en communicatietechnologie) een voortdurend veranderend pakket audiovisuele media. Jongeren zijn over het algemeen dol op deze media en besteden er veel tijd aan.

---

²⁵ Het verdient aanbeveling het curriculum voor docent audiovisuele vormgeving en media-educatie te vergelijken met curricula die in het buitenland zijn ontwikkeld. De Raad voor Cultuur oriënteert zich momenteel op deze materie.

Gezien deze ontwikkelingen is het opmerkelijk dat een vak als audiovisuele vormgeving nog maar zo kort bestaat en zo'n marginale positie inneemt in het onderwijs. Een aantal factoren heeft vernieuwing op dit punt belemmerd. De initiatieven daartoe waren vaak onvoldoende breed en samenhangend en stuiten op de gebruikelijke weerstanden tegen ingrijpende vernieuwingen in het onderwijs. Bovendien waren er onduidelijkheden over de afbakening van het vak en praktische bezwaren zoals de bekostiging (audiovisuele apparatuur is duur) en wet- en regelgeving.

Sinds de jaren zestig/zeventig zijn diverse pogingen ondernomen om 'audiovisuele vorming' in onderwijscurricula op te nemen. Audiovisuele vorming was de Nederlandse benaming voor wat internationaal werd aangeduid als 'media education', later steeds vaker vertaald als 'media-educatie'. De belangrijkste doelstelling van media-educatie/audiovisuele vorming is door de jaren heen dezelfde gebleven, namelijk kundig en kritisch mediagebruik te bevorderen.

De ontwikkeling van 'audiovisuele vorming' naar 'audiovisuele vormgeving' impliceert een beperking, waarbij het accent wordt gelegd op het beeldende in het omgaan met audiovisuele media. Op zichzelf is die nadruk op het visuele terecht, als tegenhanger van de grote aandacht in het onderwijs voor tekst en taal. Het gevaar van een te eenzijdige benadering van audiovisuele media vanuit de beeldende disciplines is dat daarmee de complexiteit van deze media onvoldoende uit de verf komt. Juist de interactie tussen beeld en tekst, dat wat we zien en dat wat we horen/lezen vertegenwoordigt immers de kracht van audiovisuele media. Het gegeven dat veel mediaproducties deze mogelijkheden onvoldoende benutten doet daar niets aan af. Toch is de introductie van het vak audiovisuele vormgeving een flinke stap in de goede richting. Met dit vak als 'uitvalsbasis' zou de aandacht voor kwalitatieve aspecten in de omgang met audiovisuele media ook in andere vakken een impuls kunnen krijgen.

Naar aanleiding van de introductie van ICT in het onderwijs, kwam de Raad voor Cultuur eind 1996 met een advies *Media-educatie*²⁶. Daarin wordt media-educatie niet als afzonderlijk schoolvak beschouwd, maar als een verzamelnaam voor kennis en vaardigheden die via de kerndoelen integraal in het hele onderwijscurriculum ingevoegd zouden moeten worden. De Raad omschrijft media-educatie als kennis en vaardigheden die betrekking hebben op de perceptie en selectie van media, processen

---

²⁶ Raad voor Cultuur, december 1996, *Advies Media-educatie*, Den Haag.

van betekenisgeving, toetsing aan de persoonlijke ervaring, reflectie, en als resultaat daarvan het "handelingsbekwaam en kritisch omgaan met media" (p.2). De Raad acht de kerndoelen voor audiovisuele vormgeving een geschikt uitgangspunt voor media-educatie, maar noemt ook kerndoelen media-educatie voor veel andere vakgebieden. In die visie is audiovisuele vormgeving binnen de kunstvakken een belangrijk startpunt, maar zouden aspecten van media-educatie ook in andere vakken een plaats moeten krijgen.

Voor media-educatie als integraal, vakkendoorsnijdend aandachtspunt is nog een lange weg te gaan. Na recente aanpassingen vertoont ons regulier onderwijs nog alle sporen van de moeizame worsteling om audiovisuele vormgeving (als beginpunt) te positioneren. Voor de basisvorming is in de herziene kerndoelen voor de beeldende vakken sprake van "een bewuster incorporeren van de kwaliteiten van av (bewegend beeld, beeld plus geluid, etc.)" (p.40). In het concept examenprogramma vbo/mavo beeldende vakken zijn eindtermen veelal voor de afzonderlijke vakken toegelicht. Dit geldt ook voor audiovisuele vormgeving waarbij vaak toevoegingen zijn gegeven omdat specifieke aspecten een rol spelen, zoals beweging, kadrering en geluid en omdat het werkproces vaak een groepsproces is, waarbij verschillende taken als scenario, regie, camera en geluid kunnen zijn verdeeld. Voor de tweede fase van het voortgezet onderwijs ligt het weer anders: audiovisuele vormgeving is daar ondergebracht bij de beeldende vakken. Gezien de ontwikkelingen op dit gebied, zal er in de toekomst behoefte zijn aan specifieke docenten av. Vanuit dit perspectief is het beroepsprofiel docent audiovisuele vormgeving volgens dezelfde uitgangspunten als voor de overige beroepsprofielen docenten kunstvakken opgesteld.

2.15.1.2 Definitie

De docent audiovisuele vormgeving verzorgt onderwijs in de praktijk en de theorie van de audiovisuele vormgeving en onderwijs in kunst- en mediacultuur. De docent kan werkzaam zijn binnen de verschillende onderwijssectoren en/of de buitenschoolse kunsteducatie/het amateurkunstonderwijs. De docent audiovisueel helpt leerlingen, studenten of cursisten audiovisuele producten te analyseren, te ontwikkelen, voor te bereiden en te realiseren. De docent put hiervoor uit de rijke traditie van de film- en mediastudie waar het gaat om de narratieve structuren in fictieve verhalen of van de televisie- en radiojournalistiek wanneer het gaat om de constructie of deconstructie van een informatief of journalistiek onderwerp.

Audiovisuele vormgeving omvat diverse onderdelen.

De manier waarop een boodschap, een verhaal vorm krijgt, neemt in de audiovisuele vormgeving een prominente plaats in. Bij deze praktische kant van het vak staan experiment en eigen productie-activiteit centraal. Hier gaat het over ideeën, storyboard, decoupage, cameravoering, production design, belichting, geluidsonwerp en montage. In de omgang met film en televisie, maar bijvoorbeeld ook bij nieuwemediaproducties is teamwork een cruciaal aandachtspunt. De hele logistiek van een project, de productontwikkeling en productie, krijgen de nodige aandacht. Hoe bescheiden de film mag zijn, productie is een belangrijke voorwaardenscheppende functie.

De theoretische en reflectieve kant van het vak heeft betrekking op de analyse en geschiedenis van audiovisuele media. Centraal staat de relatie tussen vorm en inhoud van films, televisieprogramma's, interactieve programma's en dergelijke. De analyse legt het fundament voor het kritisch en bewust omgaan met media door gericht te leren kijken en de mechanismen van betekenisvorming via mediamiddelen te onderzoeken. Daarbij gaat het niet alleen om de ethische aspecten, zoals mediamanipulatie en mediageweld, maar ook en vooral om het ontdekken van de kracht die uitgaat van een goed verhaal, de schoonheid van bepaalde beelden, de manier waarop mediamiddelen ervaringen en emoties teweeg brengen.

Een bijkomend aspect van media-educatie is het kunnen omgaan met informatiestromen. Ook in andere vakken en in mediatheken zal dit aspect aandacht moeten krijgen. Hier ligt een link met ontwikkelingen in de maatschappij, de audiovisuele sector en de informatiesector. Informatie via zowel kabel als satelliet zal in toenemende mate audiovisuele informatie worden, met de mogelijkheid tot interactie. Dat betekent dat elke mediagebruiker in principe naast consument ook producent is. Voor de consument is het kunnen selecteren en beoordelen van de kwaliteit van de informatie van belang. Voor de producent is daarnaast het effectief en kwalitatief produceren essentieel.

Het werkgebied van de docent strekt zich uit over de volgende sectoren:

- Primair Onderwijs (PO)
- Voortgezet Onderwijs (VO)
- Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (BVE)
- Hoger Beroepsonderwijs (HBO)
- Buitenschoolse kunsteducatie
- Amateurkunst.

In dit profiel wordt de therapeutische en orthopedagogische kunstbeoefening buiten beschouwing gelaten omdat in deze situaties geen sprake is van kunstbeoefening of kunstoverdracht, maar van het hanteren van kunst en kunstzinnige middelen binnen met name- het terrein van de gezondheidszorg.

Evenmin wordt de kunstcoördinator beschreven. Er is een afzonderlijke bevoegdheid kunstcoördinator, die gerealiseerd kan worden middels een zogenoemde CKV-1 omscholingscursus. Als voorwaarden voor toelating tot deze cursus gelden dat de cursist werkzaam is binnen het Voortgezet Onderwijs en over de bevoegdheid in een van de kunstvakken beschikt, dan wel eerstegraads bevoegd is voor de vakken Nederlands, één van de moderne vreemde talen of de klassieke talen.

Omdat de functie van consulent typisch een doorgroefunctie betreft wordt deze niet in het profiel opgenomen. Wel is de startkwalificatie zodanig beschreven dat deze de doorgroeicompetentie tot consulent in zich heeft.

Wettelijk kader

- Wetgeving PO/VO
- WHW
- WEB
- Bevoegdheidsregelingen
- Erkenningenregeling eerste lijn (inspectie KV/AK)
- Erkenningenregeling tweede lijn (inspectie KV/AK)

2.15.1.3 Activiteiten

De docent audiovisuele vormgeving

- initieert, ontwerpt, verzorgt en evalueert onderwijs op het gebied van audiovisuele vormgeving, culturele, kunstzinnige en mediavorming vanuit een kunstvakgerichte pedagogische en didactische visie
- gaat daarbij uit van de algemene doelen en de kerndoelen/eindtermen van de betreffende onderwijssector/-fase dan wel van de doelen van de instellingen voor kunstzinnige vorming of amateurkunst

Artistieke dimensie

De docent audiovisuele vormgeving

- verricht conceptuele activiteiten, gericht op het creëren c.q. tot stand brengen van audiovisueel werk: conceptuele activiteiten als brainstormen, fantaseren, beschrijven, analyseren, probleemstellingen ontwerpen, audiovisuele oplossingen uitwerken, beoordelen, evalueren, beslissen
- verricht fysieke activiteiten gericht op het creëren c.q. tot stand brengen van audiovisueel werk (camerawerk, production design, belichten, geluid opnemen, monteren, acteurs regisseren, presentatie en interview etc.)
- verricht activiteiten gericht op de ontwikkeling of verdieping van het kunstenaarschap, tracht impulsen en indrukken op te doen die bruikbaar kunnen zijn voor het eigen werk, reflecteert op eigen artistieke ontwikkeling
- verricht activiteiten gericht op het bijhouden en verwerven van kennis en inzicht, o.a. bespreken van werk van en met collega's

De docent audiovisuele vormgeving

- draagt zijn fascinatie voor kunst en cultuur/audiovisuele vormgeving over aan leerlingen, collega's en schoolleiding/leiding van de instelling
- hanteert een visie op de rol van kunsten en media in het onderwijs
- hanteert een visie op onderwijs in audiovisuele vormgeving
- creëert binnen de leeromgeving een kunstzinnig klimaat
- organiseert en inspireert het leerproces van de leerling
- ontwikkelt inzicht bij leerlingen in samenhang tussen de diverse kunstdisciplines
- begeleidt leerlingen bij eigen audiovisuele experimenten
- legt relaties tussen productieve en receptieve activiteiten van leerlingen
- positioneert audiovisuele vormgeving en media-educatie binnen het geheel van leeractiviteiten
- stimuleert interculturele belangstelling

Vaktechnische en onderwijskundige/didactische/(ped)agogische dimensie

De docent audiovisuele vormgeving

- verricht activiteiten gericht op de ontwikkeling van eigen vaardigheden: het onderhouden en verbeteren van vaardigheden, aanleren van nieuwe vaardigheden, bijhouden van vakliteratuur, experimenteren met nieuwe technieken
- verricht faciliterende activiteiten m.b.t. materialen, apparatuur, werkruimte

De docent audiovisuele vormgeving

- formuleert doelen voor curricula en lessen, gerelateerd aan algemene doelen en kerndoelen/eindtermen
- maakt keuzen met betrekking tot lesmethodes
- stelt leerplannen en lesprogramma's op, in samenspraak met collegae
- voert onderwijs uit, rekening houdend met kenmerken van leerlingen waaronder leeftijd, niveau, verschillen in sociale en culturele achtergrond
- onderkent gedrags- en leerproblemen van leerlingen
- hanteert verschillende werkvormen
- maakt gebruik van zowel 'oude' als 'nieuwe' media
- raadpleegt mediatheek, internet, databanken
- beheert het vaklokaal, rekening houdend met veiligheids- en milieu-eisen
- begeleidt leerlingen bij de presentatie van hun eigen werk
- toetst de studievoortgang van leerlingen en neemt examens af

Theoretische dimensie

De docent audiovisuele vormgeving

- volgt ontwikkelingen op het gebied van audiovisuele vormgeving, media-educatie en ICT
- volgt ontwikkelingen op het gebied van kunst, cultuur en media
- levert een bijdrage aan onderzoek naar functie en betekenis van audiovisuele vormgeving met name in pedagogisch en didactisch perspectief
- plaatst culturele ontwikkelingen, met name op het gebied van jeugd- en mediacultuur en multi-/interculturaliteit, in een maatschappelijk perspectief
- houdt cultuurhistorische, mediahistorische en kunstfilosofische kennis bij
- houdt mediapedagogische, onderwijskundige en didactische kennis bij

Maatschappelijke dimensie

De docent audiovisuele vormgeving

- draagt bij aan gemeenschappelijke en algemene vorming op intellectueel, cultureel en sociaal gebied, die als grondslag dient voor een verdere ontwikkeling van de

persoonlijkheid, voor het zinvol functioneren als lid van de samenleving en voor een verantwoorde keuze van verdere scholing en van een beroep²⁷

- onderhoudt een eigen kunstzinnig/cultureel netwerk en participeert in landelijke of regionale netwerken voor kunst, cultuur en media
- participeert in uitvoering van algemene vakoverstijgende onderwijstaken
- organiseert en neemt deel aan verschillende vormen van overleg, zowel binnen de school als met andere belanghebbenden, zoals ouders, toeleverende scholen, collegae van andere scholen en buitenschoolse instellingen
- adviseert het management van de school/instelling inzake audiovisuele media, ICT, kunst en cultuur
- signaleert eigen bij- en nascholingsbehoeften en neemt deel aan bij- en nascholing
- functioneert als 'ondernemer' in de buitenschoolse kunsteducatie, verkent potentiële werkvelden, vertaalt klantvragen in educatieve activiteiten/projecten, draagt bij aan de verwezenlijking ervan op inhoudelijk en zakelijk/organisatorisch gebied

Attitude

De houding van de docent wordt gekenmerkt door een gedrevenheid om zijn betrokkenheid bij en zijn inspiratie door de kunst over te brengen aan en te delen met anderen, de leerlingen, de studenten of de deelnemers

2.15.2 Algemene startkwalificaties van een docent in een kunstvak

Van een docent mag verwacht worden dat hij de grondslagen van de Nederlandse samenleving kent, actief participeert in die samenleving met haar toenemende internationalisering en interculturalisering, en dat hij op betrokken en vernieuwende wijze zijn beroep uitoefent.

Grondslag van beginnend docentschap in een kunstvak

- De beginnend docent in een kunstvak heeft op zijn vakgebied artistieke vaardigheden op uitvoerend niveau, kunsttheoretische kennis en een persoonlijke visie op de kunsten, met name op zijn eigen kunstdiscipline.

---

²⁷ WRR, 1986

- De beginnend docent in een kunstvak beschikt over voldoende vakinhoudelijke en vakdidactische kennis om met inzicht en overzicht zijn onderwijs voor te bereiden en uit te voeren.
- De beginnend docent in een kunstvak bezit voldoende startbekwaamheden om met uiteenlopende, gangbare middelen en materialen, onderwijs te verzorgen (voorbereiden, uitvoeren en evalueren) met inachtneming van en respect voor culturele en individuele verschillen tussen zijn leerlingen/cursisten.
- De beginnend docent in een kunstvak heeft de bekwaamheid om als teamlid te werken ten behoeve van de samenhang tussen de kunstvakken en functioneert als lid van een schoolorganisatie/instelling.
- De beginnend docent in een kunstvak bezit voldoende bekwaamheden om te functioneren in de relatie (onderwijs)instelling-maatschappij.
- De beginnend docent in een kunstvak heeft een professionele onderzoekende houding, gericht op innovatie en op doorgroei in beroep en vakgebied.

2.15.3 Startkwalificaties van de docent audiovisuele vormgeving

2.15.3.1 Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen

Kunsttheoretische kennis

De beginnend docent

- heeft inzicht in kernconcepten, structuren en werkwijzen van de audiovisuele vormgeving en communicatie en de historische en sociaal-maatschappelijke achtergronden daarvan en kan deze relateren aan andere kunsten
- heeft een brede kennis van de actuele ontwikkelingen binnen de kunsten, nationaal en internationaal, in het bijzonder binnen de audiovisuele vormgeving en media-educatie
- is bekend met opvattingen over de uiteenlopende wijzen waarop audiovisuele producties beschouwd kunnen worden
- heeft brede kennis van informatiebronnen, nationaal en internationaal, op het gebied van de kunsten in het algemeen en de audiovisuele vormgeving en media-educatie in het bijzonder

Artistieke vaardigheden op uitvoerend niveau

De beginnend docent

- beschikt over een goed ontwikkeld vermogen om verhalend en beeldend te denken en te werken
- is in staat de eigen waarnemingen, indrukken en emoties in artistieke ideeën te transformeren
- weet de eigen artistieke ideeën en eigen artistieke visie met behulp van audiovisuele middelen in producties uit te werken
- heeft kennis van de verschillende audiovisuele werkvelden als film, televisie, audio en digitale media
- heeft kennis van de verschillende relevante technieken en kan deze gebruiken
- bezit reflectieve vaardigheden om zich op het gebied van de audiovisuele vormgeving verder te kunnen ontwikkelen
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere av-makers en av-docenten

Artistieke attitude

De beginnend docent

- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen artistieke visie
- heeft de behoefte en de ambitie om zelf op uitvoerend niveau actief te zijn op het gebied van de audiovisuele vormgeving
- heeft een grote culturele en mediagerichte belangstelling

2.15.3.2 Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houdingen, vakoverstijging/vakkenintegratie

Kennis, vaardigheden en houdingen om al dan niet in teamverband onderwijscurricula en educatieve projecten op het gebied van de audiovisuele vormgeving en media-educatie en van de kunst in het algemeen te initiëren, te ontwerpen, uit te voeren en te evalueren in verschillende onderwijssectoren.

De beginnend docent

- is in staat om een pedagogische en didactische visie te hanteren op onderwijs in de audiovisuele vormgeving in het bijzonder en op kunst en cultuur in het algemeen
- kan een bijdrage leveren aan onderzoek naar functie en betekenis van audiovisuele vormgeving, met name in pedagogisch en didactisch perspectief

- heeft kennis van de kerndoelen/eindtermen van vakken op het gebied van audiovisuele vormgeving en van de kunstvakken van de betreffende onderwijssector/-fase en kan die doelen betrekken in zijn eigen onderwijsprogramma

De beginnend docent

- kan op grond van zijn kunsten mediapedagogische visie en vakinhoudelijke kennis een beargumenteerde keuze maken voor het gebruik van methodisch les-, onderwijs-, of werkmateriaal
- kan door de wijze van omgaan met audiovisuele vormgeving de materiële en immateriële leeromgeving zo inrichten dat interesse bij leerlingen in audiovisuele vormgeving wordt gestimuleerd en verdiept

De beginnend docent bezit de noodzakelijke kennis en vaardigheden om leerlingen te onderwijzen en te begeleiden bij

- het ontwikkelen en/of verwerken van verbeeldende en narratieve problemen
- het audiovisuele werkproces
- de keuze en het gebruik van audiovisuele middelen
- het kritisch beschouwen van de eigen producties
- het kritisch beschouwen van audiovisuele producties

De beginnend docent

- bezit kennis en vaardigheden om te onderwijzen in het maatschappelijk functioneren van kunst in cultuur- en mediahistorische context
- heeft inzicht in de samenhang tussen de diverse kunstdisciplines en kan deze samenhang in zijn onderwijs concretiseren
- kan leerlingen adviseren en begeleiden bij culturele activiteiten (kunstmentoraat)
- bezit kennis om leerlingen te informeren over studies en beroepen waarin kunst, cultuur en media een rol spelen

De beginnend docent is in staat

- om valide en betrouwbare instrumenten ten behoeve van proces- en productevaluaties (toetsing, examinering en afsluiting) met betrekking tot zowel praktijkwerkstukken als theorie/beschouwing samen te stellen, af te nemen en de resultaten ervan te interpreteren
- om bij evaluaties vakoverstijgende en algemene onderwijsdoelen te betrekken

2.15.3.3 Algemene (ped-)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen

Pedagogische kennis en vaardigheden

De beginnend docent

- heeft inzicht in de relaties tussen onderwijs, vorming en opvoeding binnen een sociaal-culturele en mediacontext
- is in staat een actieve, zo zelfstandig mogelijke lerende leerling centraal te stellen
- kan een veilig en stimulerend pedagogisch klimaat creëren
- heeft inzicht in verschillen tussen leerlingen wat betreft sekse, cultuur, sociaal-economische achtergrond, ontwikkelingspsychologie, houdt rekening met deze verschillen en gebruikt ze in positieve zin
- bezit voldoende kennis en vaardigheden om sociaal-pedagogische of leer- en gedragsproblemen te signaleren en weet wanneer de hulp van externe deskundigheid ingeroepen moet worden

Algemene onderwijskundige en didactische kennis en vaardigheden

De beginnend docent

- heeft kennis van algemene en vakoverstijgende onderwijsdoelen voor de verschillende onderwijssectoren
- heeft algemene didactische en onderwijskundige kennis en vaardigheden op het gebied van onderwijsdoelen, leerinhouden selecteren en ordenen, leeractiviteiten, mediagebruik, werkvormen, groeperingsvormen, leeromgevingen en zelfstandig leren, studievaardigheden, groepsdynamische processen, effectief onderwijs, beroepsgerichtheid en praktijkleren, proces- en productevaluatie
- heeft kennis van de Nederlandse educatieve binnenschoolse en buitenschoolse structuren
- bezit kennis en vaardigheden om met collegiale hulp intercultureel onderwijs in zijn onderwijs te integreren
- bezit gevorderde ICT-vaardigheden en kan deze vaardigheden bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van zijn onderwijs inzetten

Kennis, vaardigheden en houdingen om te functioneren in (school)team en (school)organisatie

De beginnend docent

- is in staat zijn kunst- en mediapedagogische visie en de daaruit voortvloeiende keuzes te verantwoorden in het kader van de waarden en identiteitsuitspraken, die gelden binnen de school/instelling waar hij werkzaam is
- is in staat tot constructief overleg met collegae en kan in teamverband uitvoering geven aan de verzorging van vakoverstijgend onderwijs
- kan collegiale ondersteuning accepteren en geven
- kan op constructieve wijze participeren in de uitvoering van algemene vakoverstijgende onderwijstaken en in de ontwikkeling van de school als lerende arbeidsorganisatie
- kan bijdragen aan het systeem van kwaliteitszorg dat binnen de school of instelling geldt

Kennis, vaardigheden en houdingen ten aanzien van relaties tussen onderwijs en maatschappij; relaties met buitenschoolse instellingen en groepen

De beginnend docent

- is in staat te communiceren met ouders/verzorgers/(jong)volwassenen
- is in staat contacten buiten school te leggen en te onderhouden voor de uitvoering van vak-(overstijgende) zaken
- is bereid en in staat om een eigen kunstzinnig/cultureel netwerk te onderhouden en/of te participeren in landelijke en/of regionale en plaatselijke netwerken van kunst, cultuur en media
- heeft kennis, vaardigheden en houdingen op het gebied van ondernemerschap in de kunsten media-educatie: kennis en kennisverwerving van potentiële werkvelden en klanten, klantgerichte houding, kan klantvragen vertalen naar educatieve activiteiten en deze activiteiten plannen, begroten en zorgen dat er publiciteit aan wordt gegeven

Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompentie

Vernieuwingsgerichte houding en vaardigheden

De beginnend docent

- kan actuele inhoudelijke ontwikkelingen in de kunst en in het eigen vakgebied onderzoeken en toepassen in onderwijspraktijk

- kan culturele ontwikkelingen met name op het gebied van jeugd- en mediacultuur en multi-/interculturaliteit in een maatschappelijk perspectief plaatsen en relateren aan het eigen vakgebied
- kan individueel of met collegae bijdragen aan adoptie en implementatie van onderwijsvernieuwingen

Doorgroeicompetentie

De beginnend docent

- beschikt over een reflectieve houding ten aanzien van de eigen onderwijspraktijk en is in staat tot zelfevaluatie
- kan nascholingsvragen formuleren en is bereid tot deelnemen aan nascholing
- is bereid de coördinatie van media-educatieve activiteiten in het onderwijs op zich te nemen of daaraan mede sturing te geven

Bijlage 1: Beroepsprofiel en startkwalificaties grimeur; beroep casting director

1 Beroepsprofiel grimeur

1.1 INLEIDING

Deze beroepsbeoefenaar maakt deel uit van het Art Department dat door de production designer wordt aangestuurd.

Er bestaat geen reguliere opleiding voor dit beroep. In 1998 is door het SCO-Kohnstamm-instituut een onderzoek uitgevoerd naar de haalbaarheid van een HBO-opleiding kap en grime. Opdrachtgever van dit onderzoek is het Hoofdbedrijfschap Ambachten in Voorburg²⁸.

Eén van de conclusies van dit onderzoek is dat er behoefte bestaat aan gekwalificeerde grimeurs met een kunstvakopleiding op HBO-niveau. Gezien de beperkte behoefte aan HBO-grimeurs lijkt een zelfstandige opleiding moeilijk haalbaar. Omdat het beroep van groot belang is voor de av-sector en de grimeurs spectaculaire resultaten kunnen behalen is het voor het overzicht van belang dat dit profiel in deze rapportage niet ontbreekt.

Het profiel van een grimeur is hieronder uitgewerkt.

Een grimeur is werkzaam voor theater, film en televisie. Een grimeur kan binnen de equipe van een production designer werkzaam zijn maar kan ook rechtstreeks door een regisseur worden aangestuurd.

1.2 DEFINITIE

De grimeur maakt op basis van een regieconcept van een regisseur of een beeldconcept van een production designer een karakterisering van menselijke types, historische persoonlijkheden en bijzondere mens- en diergestalten. Dit werk kan uiteenlopen van door middel van kleur en plastische vormgeving gezichtskenmerken zichtbaar maken om een acteur te ondersteunen bij het uitbeelden van zijn rol, tot door middel van special effects komen tot spectaculaire vervormingen of onbestaanbare personages. Het werk van de grimeur richt zich op gelaat, lijf, kapsel en baardvormen.

---

²⁸ SCO -Kohnstammstituut, Amsterdam, 1998, *Haalbaarheidsonderzoek Beroepsopleiding Toneelkappen & Grime*, HBA publicatierreeks nr 190

1.3 ACTIVITEITEN

Artistiek fundament

- analyseert en interpreteert het scenario of format; maakt een inventarisatie van de karakters en special effects
- maakt de vereiste ontwerpen en bespreekt ze met regisseur of production designer
- voert de ontwerpen uit met behulp van door hemzelf gemaakte vormgevingsmiddelen

Theoretisch fundament

- heeft grote affiniteit met theater, film en televisie
- volgt de ontwikkelingen in de toneelsector en de audiovisuele sector op de voet
- volgt de ontwikkelingen in de beeldende kunst en vormgeving
- volgt de ontwikkelingen in de maatschappij op het gebied van mode, trends, leefstijlen, subculturen etc.

Technische vaardigheden

- maakt door schetsen en andere voorbeelden duidelijk welke vormgeving hij voor ogen heeft
- doet research naar de vormgevende elementen die bij de productie passen
- maakt de benodigde onderdelen als maskers, misvormingen en plastische gezichtsdelens
- maakt een begroting van alle elementen die onder grime vallen

Maatschappelijke toerusting

- heeft een onderzoekende houding
- heeft een flexibele instelling
- kent de branche en heeft goede contacten in de sector
- gaat goed om met stress van anderen, daar hij altijd als laatste in de rij de mensen met plankenkoorts onder handen heeft (grimeurs zijn beroemd om hun vertrouwensfunctie)
- gaat goed om met eigen stress daar hij altijd als eerste moet komen en als laatste weg mag en daartussen door moet wachten en beschikbaar zijn
- werkt over 't algemeen voor verschillende opdrachtgevers
- zorgt voor vernieuwing van vakkennis door scholing

1.4 ONTWIKKELINGEN

Eén van de grote ontwikkelingen van nu en de naaste toekomst is, dat de computer ook steeds meer in staat is om een virtual reality te creëren; met name voor film en televisie is dit een belangrijke ontwikkeling. Allerlei uitvoerende en scheppende taken kunnen worden verplaatst naar het ontwerpproces met behulp van de computer. Aangenomen mag worden dat een deel van het grimeerwerk ook door een computer gedaan kan worden. Het meest aannemelijk is dat oude en nieuwe vormen door elkaar gebruikt gaan worden.

Bij theater lijkt deze ontwikkelingen geen wezenlijke gevolgen te hebben voor de beroepsuitoefening van de grimeur.

2 Startkwalificaties grimeur

Kennis en inzicht

Een beginnend grimeur heeft

- kennis van theater-, film- en televisiegeschiedenis, kennis van sociale geschiedenis en kunstgeschiedenis
- kennis van geschiedenis van de toegepaste kunst inclusief specifieke kennis van haar- en baardvormen
- kennis van allerlei vormgevende elementen, zoals licht, kleurgebruik en compositie, grafisch ontwerp, special effects
- kennis van de productionele kanten van kap en grime
- kennis van anatomie
- kennis van psychologie en hoe die zich vertaalt in mimiek en motoriek
- kennis van nieuwste ontwerpprogramma's op de computer
- kennis van andere disciplines waarmee bij de realisering van de productie wordt samengewerkt, zoals overige medewerkers art department, regie, camera en licht

Vaardigheden

Een beginnend grimeur

- kan een scenario of format analyseren op aspecten als algemene sfeer, tijdsbeeld, karakters en alle overige zaken die in de uitvoering speciale aandacht van de grimeur vragen

- is in staat om op grond van die analyse een ontwerp te maken en daarover met anderen als regisseur en production designer te communiceren
- heeft voldoende tekenvaardigheid om zijn ideeën over de vormgeving aan anderen duidelijk te maken
- heeft een groot inbeeldings- en voorstellingsvermogen
- kan systematisch werken aan het omzetten van een ontwerp naar concrete opnamesituatie:
- kan ontwerpen maken, zowel twee- als driedimensionaal, met de hand en op de computer
- kan de ontwerpen ook zelf uitvoeren; heeft daartoe basisvaardigheden
- kan samenwerken met andere disciplines, met name camera/licht, en overige 'special effects'
- kan binnen gestelde financiële kaders werken en een begroting maken van de totale kosten van het grimeerwerk
- beheerst de logistiek van alle zaken die bij de uitvoering aan de orde zijn, of geeft leiding aan de medewerkers die deze werkzaamheden verrichten en behoudt dan het overzicht en bewaakt de stijl
- kan in teamverband werken
- heeft goede sociale vaardigheden
- heeft zeer goede communicatieve vaardigheden

Attitude

Een beginnend grimeur

- heeft een open en onderzoekende houding, gericht op het opdoen van ervaring
- streeft altijd naar een ontwerp dat past in de opzet en de mogelijkheden van de productie
- is flexibel en kan onder zeer verschillende omstandigheden zijn werk doen
- is bereid om letterlijk de handen uit de mouwen te steken
- houdt rekening met een bestaan als freelancer en bereidt zich daar ook zakelijk op voor

3 Beroep casting director²⁹

Een casting director zoekt voor theaterproducties en audiovisuele producties de acteurs en figuranten op. Dit beroep is van groot belang omdat de geloofwaardigheid van de acteurs individueel en in hun samenspel met de overige acteurs, en hun vermogen om goed samen te werken met de crew van vitaal belang zijn voor de productie.

Voor het beroep casting director bestaat geen opleiding; in overleg met een casting director is gekeken naar de gewenste opleiding en zijn de voornaamste profielkenmerken geïdentificeerd. Van dit beroep is geen profiel gemaakt. In deze bijlage wordt volstaan met een beschrijving van het beroep.

Een casting director moet bij voorbaat een *acteur* zijn; motivatie hiervoor is dat het een diepgaand inzicht in het vak vereist om kwaliteiten en mogelijkheden te herkennen in acteurs.

Een tweede motivatie is gelegen in het feit dat een goede casting director *auditietraining* kan geven aan acteurs, die hij voor rollen wil voordragen.

Een casting director kan werken voor theater, film of televisie. Werken voor film en televisie is redelijk verwant, voor theater werken is toch weer anders. Ervaring in het theater en op de set zijn belangrijk.

Als toeleveraar moet de casting director de smaak van derden kunnen volgen, met behoud van zijn eigen artistieke inbreng.

Inzicht in het vak *regie* is nodig; ervaring als regieassistent bij verschillende regisseurs is belangrijk.

Basiskennis van *psychologie* is vereist, inzicht in menselijk gedrag en in interactie is essentieel.

Een casting director moet *scripts* kunnen lezen en beoordelen en moet inzicht hebben in *dramaturgie*. Hij moet een scenario kunnen interpreteren zodat hij de regisseur een stap kan voorblijven en voor verrassingen kan zorgen. In dit verband wordt erop gewezen dat het voor de cast lastig is als scenario en regie door één persoon gedaan worden. Er bestaat dan zo'n vast beeld van de personages, dat de ruimte bij het casten relatief klein is.

Een casting director moet goed *Frans, Engels en Duits* spreken en lezen, hij moet in staat zijn onvertaalde scripts te casten.

---

²⁹ De beschrijving van dit beroep is gebaseerd op een gesprek met Job Gosschalk, casting director Hans Kemna casting Amsterdam.

Een casting director heeft voldoende inzicht in de mogelijkheden van *kostuum* en *grime* om deze aspecten te laten meewegen bij zijn selectie.

Een casting director heeft een *brede algemene ontwikkeling* en heeft specifieke kennis van *theater-, film- en televisiegeschiedenis* en van *dramaturgie*.

Door de intermediaire rol is een *goede omgang met mensen* de basis van het vak.

Belangrijk is dat een goede uitoefening van het vak veel te maken heeft met mensen loswaken van vastgeroeste ideeën en ze open maken voor verrassingen.

Overige kenmerken

- kent de codes en wetten van het vak
- heeft een zeer goed geheugen voor mensen en beelden
- heeft de productionele vaardigheid om het onmogelijke te zoeken
- heeft een open geest, probeert zo onbevooroordeeld te zijn als mogelijk
- kan een eigen bedrijf runnen
- kan het opbrengen om op alle uren van de dag toneel, film en TV te bekijken om voortdurend nieuw talent op te sporen

Een lange *stage* van bijvoorbeeld een jaar op verschillende plekken is een belangrijke afronding van het opleidingstraject.

Bijlage 2: Uitgangspunten en verantwoording m.b.t. beroepsprofielen en startkwalificaties van docenten in de kunstvakken

Om tot de definiëring van de beroepen en de beschrijving van de beroepsprofielen en startkwalificaties te komen dient een aantal uitgangspunten vastgesteld te worden. Dit is van wezenlijk belang voor de te ontwikkelen kwalificatiestructuur en voor de positionering van de docentenopleidingen in de kunstvakken binnen het kunstvakonderwijs en in het stelsel van de lerarenopleidingen.

1. Het hoofdberoep van een docent in een kunstvak is het verzorgen van onderwijs in het betreffende kunstvak binnen de verschillende sectoren/fasen van het onderwijs, dan wel het geven van lessen, cursussen of het opzetten en begeleiden van projecten binnen de buitenschoolse kunsteducatie of de amateuristische kunstbeoefening.
2. In de profielen en startkwalificaties wordt de docent beschreven die volledig bevoegd is voor het binnenschoolse gebied, maar tevens de bevoegdheid heeft in de buitenschoolse kunsteducatie en de sector van de amateuristische kunstbeoefening te werken.
3. Docenten voor de binnenschoolse kunsteducatie worden uitsluitend opgeleid (aan docentenopleidingen) binnen het kunstvakonderwijs. Aan het getuigschrift van deze opleidingen is de volledige eerstegraadsonderwijsbevoegdheid verbonden. Deze eerstegraadsbevoegdheid is een volledige bevoegdheid omdat hiermee ook de bevoegdheid wordt verleend voor het tweedegraadsgebied en het primair onderwijs. Daarom wordt gesproken van een ongegradeerde opleiding. In dit verband worden geen eerste- en tweedegraads opleidingen meer onderscheiden. Er worden slechts docenten(opleidingen) in de kunstvakken aangeduid.
4. Afgestudeerden van deze docentenopleidingen zijn ook bevoegd voor de buitenschoolse kunsteducatie. Benoembaarheidseisen bepalen dan of genoten opleiding, opgedane praktijkervaring en bekwaamheid voldoende zijn om in een bepaald beroep werkzaam te zijn. (Niet voor alle werkzaamheden in de sector van de kunsteducatie gelden benoembaarheidseisen. Deze zijn vooral van toepassing binnen de gesubsidieerde centra voor kunsteducatie waar de erkenningsregeling geldt).
5. Binnen het muziekonderwijs aan amateurs kennen we de docent muziek instrumentaal/vocaal, de docerend musicus. Het profiel van deze docent en de startkwalificaties zijn beschreven binnen de sector muziek. De docent muziek instrumentaal/vocaal heeft geen bevoegdheid voor de binnenschoolse kunsteducatie. Dat is voorbehouden aan de docent schoolmuziek. De werkzaamheden van de docent

muziek instrumentaal/vocaal spelen zich vooral binnen een eigen prive-praktijk of binnen een muziekschool.

6. Doceren in een kunstvak, dan wel kunstactiviteiten verrichten in de buitenschoolse kunsteducatie is niet voorbehouden aan docenten met een volledige onderwijsbevoegdheid. Veel functies/werkzaamheden binnen de kunsteducatie en de amateuristische kunstbeoefening zijn voorbehouden aan docenten/kunstenaars die anderszins een kunstopleiding gevolgd hebben. Vaak gaat het hierbij om een vakspecialistische inbreng. De docent afkomstig van een docentenopleiding is veeleer de generalist met een vakspecialisatie.

7. Algemeen wordt het principe erkend dat de docent in een kunstvak zowel voor de binnenschoolse als voor de buitenschoolse kunsteducatie (inclusief de amateuristische kunstbeoefening) moet zijn gekwalificeerd. Hierop worden profielen en startkwalificaties gebaseerd. Hierbij wordt aangetekend dat een opleidingstijd van vier jaar onvoldoende is om op een adequate wijze voldoende artistieke bekwaamheid en een startbekwaamheid voor het docentschap in een kunstvak in alle onderwijssectoren, inclusief CKV 1 en 2,3 te verwerven. De CKV-vakken vereisen immers kennis van alle kunstdisciplines en cultuurtheoretische kennis. Daarnaast behoren werkzaamheden in de buitenschoolse kunsteducatie en in de amateurkunst onlosmakelijk tot het profiel van de docent in een kunstvak. In den brede wordt de wenselijkheid onderkend van een bekwaamheid die tot een brede inzetbaarheid leidt.

Bijlage 3: ontwikkelingen bij de docerende beroepen

Belangrijke ontwikkelingen ten aanzien van de binnen- en buitenschoolse kunsteducatie die gevolgen hebben voor de docentenopleidingen zijn:

- sturing door herziene kerndoelen en examenprogramma's en invoering van nieuwe kunstvakken (CKV 1 en CKV 2,3)
- onderwijskundige veranderingen in het voortgezet onderwijs: zelfverantwoordelijk leren en nadruk op algemene vakoverstijgende vaardigheden
- grotere nadruk op theorie en reflectie in de kunstvakken
- een tendens tot samenwerking tussen -en in sommige opzichten integratie van- de kunstvakken
- invloed van maatschappelijke ontwikkelingen: zoals in het gehele onderwijs een toenemende noodzaak van intercultureel onderwijs en verdere toepassing van ICT
- ontwikkelingen in de kunsten zelf en in de jeugdcultuur
- een grotere wisselwerking tussen binnen- en buitenschoolse kunsteducatie
- grotere nadruk op cultureel ondernemerschap en bredere inzet van docenten in de buitenschoolse kunsteducatie

Literatuuropgave

Audiovisueel Platform, *Herstructurering Kunstvakonderwijs Film, Omroep en Nieuwe Media in Nederland, rapportage deelproject 2 en 3*, 1998.

European Commission, *Green Paper on the Convergence of the Telecommunications, Media and Information Technology sectors, and the Implications for Regulations*, Brussels, 1997.

European Commission Staff Working Paper, *Culture and Cultural Industries and Employment*, Directorate General, sec (98) 837, 1998.

High Level Group on Audiovisual Policy, *The Digital Age: European Audiovisual Policy*, Brussels European Commission Audiovisual Policy Homepage, 1998.

Konigsberg, Ira, *The complete film dictionary*, New York, 1997.

Lange, Prof. Dr. BerndPeter, *New Technologies and Developments in Broadcasting and their impact on Personnel Planning and future training strategies*, Dusseldorf European Institute of the Media, 1998.

Millerson, Gerald, *The Technique of Television Production*, London Boston, 1995.

Oosthoek, Eric; Revoort, Ab, *Basisboek Televisie Maken*, Groningen, 1995.

Raad voor Cultuur, *Advies Media Educatie*, Den Haag, 1996.

Vonk, Peter, *De kijker aan zet, handboek filmische vormgeving*, Amsterdam 1995.

Vijver, Jules H.J.M. van de, *Emergent Media en het Beeldende Kunstonderwijs*, presentatie t.b.v. minisymposium voor Projectorganisatie Kunstvakonderwijs 18 februari 1999.

Skrien.

Studiegidsen opleidingen in het kunstvakonderwijs gericht op de audiovisuele sector.

Referenten

– Algemeen

Jan Dirkx, manager Arbeidsvoorziening Hilversum

Peter de Groot, Stichting ABC/Multi Media Pool Hilversum

Digna Sinke, filmmaakster

Meindert Kok, Nederlandse Film en Televisie Academie

Claire van Daal, Nederlandse Film en Televisie Academie

– Scenarioschrijver

Willem Capteyn, voorzitter Netwerk Scenarioschrijvers

– Formatontwikkelaar

Bart Romer, KRO Hoofd afdeling Amusement Televisie

– Regisseur één-camera

Hans Hylkema, voorzitter Dutch Directors Guild

Ike Bertels, voorzitter Dutch Documentary and Independent Filmmakers Association

– Regisseur meer-camera

Els Prins, hoofd Opleidingen Media Academie

– Producent

Leo Janssen, John de Mol Producties, managing director Infotainment

Gerard Bueters, voorzitter Samenwerkende Kleine Onafhankelijke film en televisie

Producenten

Henk Muller AHK Nederlandse Film en Televisie Academie

– Cameraman één-camera producties

Theo Bierkens voorzitter Netherlands Society of Cinematographers

Dirk Teenstra AHK Nederlandse Film en Televisie Academie

– Lichtontwerper

Berna Geels, lichtontwerper NOB

Beat Scheidegger, manager Flashlight Company, lichtontwerper

– Editor

Gerrit Vaas, AHK Nederlandse Film en Televisie Academie

Harry Oudekerk, AHK Nederlandse Film en Televisie Academie

– Sounddirector

Jan van Sandwijk, Cineco, postproduction supervisor

Pander Roskam, voorzitter Vereniging Constructief Audio

– Animator

Ton Crone, Nederlands Instituut voor Animatie Film

Adriaan Lokman, Lokman Producties Rotterdam

Egbert de Ruiter, HKU docent afdeling media

– Nieuwe Media

Bob Smits, directeur ATMM Hilversum

Annemarie Oosthoek, Interaction Designer ATMM Hilversum

Anne Nigten, managing director V2-Lab Rotterdam

Huub Duysens, HKU hoofd Media

– Production Design

Anita Smit, AHK Nederlandse Film en Televisie Academie

– Docent Audiovisuele Vormgeving

Leo Capel, AHK

Tonny Holtrust, Raad voor Cultuur

Deel 2 Fotografie

1 Voorwoord fotografie

De Projectorganisatie Kunstvakonderwijs heeft besloten aan fotografie apart aandacht te besteden. De overweging was dat fotografie binnen het subsidiebeleid meestal tot de beeldende kunst wordt gerekend, maar binnen het kunstvakonderwijs doorgaans is ingebed in de vormgeving, wat een beschrijving als onderdeel van die discipline mogelijk maakt. De beroepspraktijk van fotografen en vormgevers verschilt evenwel waardoor zo'n beschrijving tot ongewenste discrepanties kan leiden. Fotografen beschouwen zichzelf ook niet als vormgevers, en vormgevers, op hun beurt, zien de fotografie niet als onderdeel van hun discipline, maar als toeleverancier. De scheiding tussen de beroepen komt ook tot uitdrukking in het feit dat er voor beide sectoren aparte beroepsverenigingen bestaan.

De profielen van fotografen zijn door Josephine van Bennekom vervaardigd in het kader van het projectonderdeel Beeldende Kunst en Vormgeving, maar uiteindelijk als zelfstandige rapportage toegevoegd aan de rapportage van de audiovisuele sector. Deze beslissing weerspiegelt de positie van de fotografie in het veld.

Als we de historische bril opzetten, die we gebruikt hebben bij het zoeken naar de sleutelprofielen in de av-sector, zou gezegd kunnen worden dat fotografie een logisch onderdeel uitmaakt van het verhaal: de hele geschiedenis is met fotografie begonnen. Als we vanuit de huidige situatie naar fotografie kijken is het lastiger omdat het wezenskenmerk van audiovisuele producties, beweging, ontbreekt bij fotografen. Ook zijn ze geen teamwerkers zoals de av-professionals dat zijn. Maar er kan ook geconstateerd worden dat een cameraman veel met een fotograaf gemeen heeft: beiden kaderen een bestaande werkelijkheid voor de lens en leggen die vast, beiden moeten weten wat ze willen vertellen met hun beeld, en in beide beroepen spelen technische aspecten als lichtval en timing een belangrijke rol. In de beroepsprofielen valt op dat de documentaire fotograaf en de functionele fotograaf qua intentie bezig zijn met hun materiaal zoals ook een documentairemaker of een opdrachtfilmer dat is; fotojournalisten hebben vanzelfsprekend verwantschap met de audiovisuele journalistiek.

Aangenomen wordt dat scheidslijnen in het toekomstig kunstvakonderwijs geslecht moeten worden waar dat inspirerend kan werken. Fotografie is een zelfstandig medium dat raakvlakken heeft met de audiovisuele media, beeldende kunst en vormgeving. Daar de rapportage van de audiovisuele sector als een geheel is opgebouwd en hierin geen rekening gehouden is met de fotografie, is besloten deze

als zelfstandige rapportage toe te voegen aan het rapport van de audiovisuele sector. Een nadere toetsing bij de (georganiseerde) beroepspraktijk en het betreffende kunstvakonderwijs heeft plaatsgevonden.

In de fotografieprofielen is de indeling en terminologie van de profielen voor beeldende kunst en vormgeving aangehouden, omdat de startkwalificaties uiteindelijk mét die voor beeldend kunstenaars en vormgevers door de kunstacademies moeten worden gehanteerd. Uiteenlopende formats zouden het proces van het formuleren van curricula te zeer belemmeren. De beschrijving van fotografie beperkt zich hier overigens tot de fotografen die toegepast werk maken. De beroepspraktijk van fotografen die als beeldend kunstenaar werken en beeldend kunstenaars die fotografie als medium hebben gekozen, wordt gedekt door het beroepsprofiel van beeldend kunstenaars. In hoeverre een fotograaf die autonoom werk maakt afwijkt van het laatstgenoemde beroepsprofiel zal in de verdere ontwikkeling van het kwalificatiestelsel onderzocht moeten worden.

2 De sector fotografie

Identiteit en reikwijdte

Fotografie is een medium waarmee de fotograaf visuele informatie overbrengt aan de kijker. De fotograaf gebruikt ingrediënten uit de wereld om hem heen, vastgelegd zoals hij ze aantroef of geënceneerd. De camera isoleert een stukje van de werkelijkheid en legt deze vast. De foto is te beschouwen als een plat vlak, waarin een afbeelding van de werkelijkheid staat. De betekenis van een foto staat nooit vast, omdat een foto op meerdere manieren kan worden geïnterpreteerd, afhankelijk van context, cultuur en ervaring.

De wijze waarop foto's tot stand komen, bepaalt de wezenlijke karaktertrek van de fotografie. De opnamen worden gemaakt met behulp van een camera: een donkere doos met aan één kant een lens met een sluiters en aan de andere kant een lichtgevoelige drager. Vervolgens wordt het latente beeld ontwikkeld en afgedrukt via een chemisch procédé. De belichting van de gevoelige laag en het ontwikkelproces resulteren in het negatief. De keuze van uitsnede en de methode van afdrukken van

het negatief bepalen uiteindelijk de foto.³⁰ Bij de digitale fotografie wordt het beeld in pixels opgeslagen.

Fotografie schept een illusionaire ruimte in een plat vlak. Het medium heeft echter een zo sterke analogie met de werkelijkheid, dat een merkwaardige paradox ontstaat: in één en hetzelfde beeld zijn de grootst mogelijke gelijkenis met de werkelijkheid en tegelijkertijd een illusionaire vervreemding daarvan aanwezig. Deze paradox vormt de grondslag van de fotografische beeldtaal.³¹

Er zijn fotografen die zich uitsluitend toeleggen op de fotografie als artistiek medium en er zijn fotografen die zich niet verwant voelen met kunsth fotografie en zich liever bezig houden met documentaire fotografie. Bovendien heeft het fotografische medium een kameleontische aard. Foto's die aanvankelijk een functioneel gebruik hadden, kunnen later als 'object ter contemplatie' in een museum of galerie terecht komen.

Fotografie wordt in het beroepsveld om uiteenlopende redenen gewaardeerd, vanwege de persoonlijke beeldtaal van de fotograaf, diens artistieke visie of zijn technisch vernuft, vaak in combinatie met de journalistieke impact van het beeld of de (kunst)historische of documentaire waarde. Kunstmusea waarderen foto's in hun verzameling in de eerste plaats om hun artistieke zeggingskracht en uniciteit. Bij andere instellingen worden foto's in eerste aanleg beschouwd als onderdeel van een onderwerpverzameling.³² Fotografie wordt door een groot publiek om uiteenlopende redenen gewaardeerd, zoals vanwege de affectieve waarde, de herkenbaarheid, de zeggingskracht, de nieuws waarde, de herinneringen, de mogelijkheid tot identificatie en onderzoek, de sfeer enzovoort.

Het terrein van de fotografie is enorm uitgebreid en niet aan één kenmerk op te hangen. De sector strekt zich uit van autonome fotografie via journalistieke en documentaire fotografie tot productfotografie en alle tussenvormen. Fotografie is vertegenwoordigd in gedrukte en digitale media, in kunstinstellingen,

---

³⁰ Ton Hendriks, *Beeldspraak. Fotografie als visuele communicatie*, Focus Publishing Amsterdam, 1995.

³¹ Ingeborg Leijerzapf, 'Hetgeen ik zoek met stift of lens ...' *Henri Berssenbrugge en het picturalisme in de Nederlandse fotografie*, Academisch Proefschrift, Leiden 1996.

³² *Foto's naar waarde geschat. Selectiecriteria voor de waardering van fotocollecties*. Een uitgave van de Vereniging Nederlands Fotogenootschap, Rotterdam, 1996.

overheidsgebouwen en bedrijven, in gemeente-, rijks- en bedrijfsarchieven, bij verzamelaars en in huiskamers.

De sector fotografie kent, naast beroepen als beeldend kunstenaar, fotojournalist, documentair fotograaf, modiefotograaf enzovoort, ook andere beroepen. Voorbeelden zijn: laborant, fotoredacteur, stylist, visualizer, galeriehouder, verzamelaar, publicitair agent, tentoonstellingsmaker, docent, criticus, lijstenmaker, producent van fotomaterialen, fotorestaurator.

De reikwijdte van fotografie is mede als gevolg van haar reproduceerbaarheid groot. Fotografie is niet gebonden aan de aanwezigheid van een muur of wand. De laagdrempeligheid van het medium nodigt velen uit tot het beoefenen en tonen ervan. Met de opkomst van internet en digitale media is het bereik van fotografie wezenlijk uitgebreid. De reikwijdte van de sector wordt ook bepaald door de maatschappelijke positie. Een graadmeter daarvoor is het aantal werkzame beroepsbeoefenaren. De grootste groep fotografen bestaat uit fotografen die vrij en gebonden werk combineren. De sociaal-economische positie van fotografen wijkt, juist door die gedeelde beroepspraktijk, waarschijnlijk af van die van de gemiddelde autonome beeldend kunstenaar in Nederland. Bijna alle freelance fotografen halen hun omzet uit opdrachten van bedrijven en de media. Er zijn nauwelijks fotografen die zich uitsluitend richten op de markt van de vrije fotografie. Ook het gebruiks- en auteursrecht is, naast de (kunst)uitleen van foto's, een bron van inkomsten. Veel fotografen zijn aangesloten bij stockbureau's, die foto's in voorraad hebben voor potentiële afnemers. De fotograaf ontvangt voor het gebruik van zijn foto van het bureau een vergoeding, die afhankelijk is van de aard van het gebruik.

De overige omzet uit fotografie bestaat uit verkoop en publicatierechten in het buitenland. 21% van de fotografen geeft les, 8% ontvangt een subsidie of een stipendium. Aparte aandacht verdient het feit dat inkomens van fotografen -als gevolg van kostbare investeringen op digitaal gebied- onder druk staan. De meeste fotografen - tussen de 6 a 7000 in Nederland - zijn van het mannelijk geslacht.³³ De afbakening van fotografiestijlen en -toepassingen is een abstracte. De intentie waarmee gefotografeerd wordt en de toepassing van het medium vormen veelal de

---

³³ *Fotografen in Nederland 1. De sociaal-economische positie van fotografen belicht*, ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Rijswijk, januari 1996, en *Fotografen in Nederland 2. Erkenning en inkomensvorming van fotografen*

sleutel tot 'identificatie' of 'labeling'. In de praktijk van de fotograaf lopen de disciplines vaak in elkaar over. Grofweg kan worden gesteld dat de fotografie zich onderscheidt in drie sectoren, namelijk fotografie als artistiek medium, fotografie als informatief medium en fotografie als functioneel medium.³⁴ Het beroepsprofiel van de fotograaf die het medium als instrument gebruikt om tot artistiek werk te komen, in de betekenis van beeldende kunst, komt overeen met dat van de beeldend kunstenaar en wordt hier niet apart belicht (zie beroepsprofiel *Beeldend kunstenaar*).

Ontwikkelingen

De sector fotografie is verankerd in een maatschappij die voortdurend aan verandering onderhevig is. De volgende ontwikkelingen oefenen grote invloed uit op de sector fotografie.

1. De waardering voor het medium fotografie neemt toe. Als gevolg hiervan is er een toenemende bemoeienis van de overheid gaande. Opdrachten worden door meer gemeenten en provincies verstrekt. De erfenis van prof. mr. H.W. Wertheimer wordt aangegrepen voor plannen, die op hun beurt nauwlettend door het ministerie van OC&W worden gevolgd.³⁵ De waardering voor en kennis over fotografiëgeschiedenis neemt toe. De recente promotie van Ingeborg Leijerzapf op een proefschrift over fotografie aan de Rijksuniversiteit van Leiden is hiervan een voorbeeld. Er is in het veld een groeiende aandacht voor het verzamelen, ontsluiten, digitaliseren en het conserveren van fotografie.

2. De krantenfoto ontwikkelde zich van 'een plaatje bij een praatje' naar 'de andere foto': de kunstzinnige nieuwsfoto. De anonieme plaatjesmaker werd een fotojournalist met een eigen kijk op de nieuwsgebeurtenissen. Op dit moment nemen echter de mogelijkheden tot publicatie van journalistieke foto's in tijdschriften en kranten in snel tempo af, terwijl lifestyle-bladen geïllustreerd worden met esthetische sfeerfoto's die politieke of sociale betrokkenheid missen. De verwachting is dat de (fusion)fotografie, waarbij de grenzen van de fotografische genres worden verkend en verlegd, tot nieuwe vormen en een nieuwe inhoud zullen leiden. Eenzelfde foto(serie) zal

---

via *het beeldende kunstbeleid van het Rijk*, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Rijswijk, januari 1996.

³⁴ Bart Hofstede. Dilemma's van fotografen, in: *Stilstaande beelden. Opkomst en ondergang van de fotografie*, Kunst en beleid in Nederland 7, Boekmanstudies/Van Gennep Amsterdam, 1995.

³⁵ Brief dr. F. van der Ploeg, Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen aan Burgemeester en Wethouders van Amsterdam resp. Rotterdam d.d. 12 januari 1999 m.b.t. de oprichting van het Instituut voor de Beeldcultuur.

bovendien zowel gepubliceerd kunnen worden in glimmende vrouwenbladen als tentoongesteld kunnen worden in een museum, zowel een reclame-uiting kunnen zijn als een proeve van maatschappelijk engagement.

– Het tijdperk van de natte donkere kamer lijkt bijna voorbij. Veel fotografen werken met laptops vanuit hun huis of creëren mobiele studio's en e-mailen hun met Photoshop bewerkte afdrucken naar de krant via de telefoonlijn. Freelancers zijn vaak regionaal georiënteerd. In de nabije toekomst ligt de wereld aan hun voeten. Digitale beeldbanken nemen in belang toe en de roep om beelden van Nederlandse onderwerpen die internationaal verkopen, wordt groter. Fotografen evolueren tot beeldredacteuren, die foto's voor cd roms kiezen en foto-essays (incl. tekst) maken. De fotograaf wordt beeldbankier, met 'links' naar eigen en andermans sites. De groepsgewijze presentatie van gelijkgestemde fotografen op 'het net', zal toenemen. Snelheid en efficiëntie nemen evenredig toe.

– De belangrijkste inkomstenbron voor fotografen vormt het auteursrecht. Het recht op naamsvermelding en de wijze waarop inbreuken financieel worden gecompenseerd zijn voorbeelden van de ontwikkeling die het auteursrecht heeft doorgemaakt. Digitale opslag- en *mail*technieken maken het voor de fotograaf steeds moeilijker om het zicht te bewaren op wat er met zijn werken gebeurt. Een van de oplossingen biedt het digitale watermerk, dat ervoor zorgt dat foto's niet straffeloos kunnen worden gereproduceerd. Betalingsregelingen via de computer liggen nog in het verschiet.

3. Een goede archivering en conservering van foto's en negatieven vormt een voorwaarde voor het hergebruik van archiefmateriaal ten behoeve van (toekomstige) klanten, computergestuurde producties of een showmap. Eigen beeldbanken vergen archiefontsluiting waarbij een efficiënt opzoeksysteem tijdbesparend kan werken. Tegelijkertijd zorgen verantwoorde verpakkingsmaterialen en geklimatiseerde ruimtes voor het behoud van chemische en digitale (polyester) materialen. Er is bij fotografen een toenemend bewustzijn waarneembaar met betrekking tot deze problematiek.

3 Algemene profielkenmerken van fotografen

Definitie

Een fotograaf maakt foto's om te kunnen communiceren met de buitenwereld, er zijn en betekenis mee aan het leven te geven en er een maatschappelijk bestaan mee op te bouwen. Hij verbeeldt een persoonlijke visie op de werkelijkheid of creëert een

denkbeeldige wereld met behulp van visuele ingrediënten uit de werkelijkheid. Hij maakt hiertoe gebruik van een camera, het licht, films en van chemische en/of digitale bestanddelen. De fotograaf zet een compact (tijds)beeld neer, waaruit persoonlijke betrokkenheid, artistiek inzicht en een eigen identiteit spreken. Fotografen brengen met hun werk informatie over op een visueel aansprekende wijze. In een notendop (één beeld zegt meer dan duizend woorden) worden verschillende effecten bij een publiek teweeggebracht. Dat kunnen bijvoorbeeld emotionele reacties zijn (afschuw c.q. verleiding) waarop rationele handelingen volgen (maatschappelijke actie c.q. productaankoop).

De kunstzinnigheid van fotografie blijkt o.a. uit de mate waarin de fotograaf erin slaagt via zijn werk uitspraken te doen over het fotograferen zelf. Fotografie heeft daarmee ook een intern doel: het verrijken van de eigen discipline. De gefotografeerde gebeurtenis of de persoon is daarmee in sommige gevallen een voertuig voor uitspraken die de oorspronkelijke functie van de gebeurtenis of de persoon in kwestie kunnen overvleugelen. De thema's waarover fotografen zich door middel van hun werk kunnen uiten zijn even veelzijdig als de werkelijkheid. Kunstzinnigheid kan ook blijken uit een persoonlijke artistieke visie die uit een foto naar voren kan komen. De fotograaf die een eigen, herkenbare stijl ontwikkelt, stijgt daarmee in esthetisch opzicht uit boven de anderen. Artistischeit verradt zich in timing, een doordachte beeldopbouw, een onverwacht standpunt, een verrassende cameravoering, origineel materiaalgebruik of een combinatie daarvan. Daarnaast maken zeggingskracht, actualiteit, een originele onderwerpskeuze of een nieuwe visie op een bestaand onderwerp foto's betekenisvol.

Foto's worden in het beroepsveld vooral gewaardeerd vanwege de persoonlijke beeldtaal en de documentaire kracht in combinatie met het technische vernuft van de maker. In de sector fotografie worden uiteenlopende criteria gehanteerd om te bepalen of iemand daadwerkelijk als fotograaf functioneert. Er wordt waarde gehecht aan het eerbetoon door prijzen en nominaties, het verkrijgen van gerenommeerde opdrachten, het aantal publicaties in de media, exposities in een variëteit aan instellingen, van alternatieve tentoonstellingen en fotomanifestaties tot musea, de ontvangst van stipendia, beurzen en subsidies en artikelen over het werk in tijdschriften en dagbladen. De toepasbaarheid van deze criteria wordt over het algemeen als een graadmeter van de 'compleetheid' van de fotograaf beschouwd.

Activiteiten

De activiteiten van fotografen zijn gerangschikt volgens het model dat ook in het profiel van beeldend kunstenaars is gebruikt. Er worden vier hoofdactiviteiten onderscheiden, die elk weer verschillende subactiviteiten hebben. Niet alle activiteiten worden door alle fotografen uitgevoerd.

Welke activiteiten een fotograaf uitvoert, is afhankelijk van zijn beroepsmatige positie. Een fotojournalist en een documentair fotograaf werken individueel. De fotojournalist houdt nauw contact met zijn opdrachtgever, terwijl een documentair fotograaf onafhankelijker te werk kan gaan. Een modiefotograaf werkt vaak in teamverband en kan aan assistenten werk uitbesteden, terwijl een architectuurfotograaf individueel werkzaam is en nagenoeg alle taken zelf verricht. De wisselwerking tussen fotografen en opdrachtgevers is veelal groot. Fotografen zijn bekend met de administratieve aspecten van het werk en besteden daar ook zelf tijd aan.

Voor alle fotografen geldt dat ze aandacht besteden aan het voortraject: het interpreteren, analyseren en (her)formuleren van de opdracht, het inlezen en inleven in het onderwerp, het onderzoeken van invalshoeken en het benaderen van potentiële opdrachtgevers.

Bij het interpreteren en analyseren van de opdracht probeert de fotograaf duidelijkheid te verkrijgen over het doel van de opdracht. Hij stelt zich daarbij vragen als:

- voor wie is de foto(serie,reportage) bedoeld?
- welke informatie moet er overgebracht worden, welke handelingen worden er van de kijker verwacht, welke emotie moet de foto(serie,reportage) oproepen?
- wat is het doel daarvan, wat wil de opdrachtgever daarmee bereiken?
- op welk manier (met welke camera's, negatiefformaten, uitsnedes, decors) kan de fotograaf het beoogde doel bereiken?

Activiteiten gericht op de ontwikkeling of verdieping van het vakmanschap

Vaardigheden

Een fotograaf

- oefent bewust dan wel onbewust zijn technische vaardigheden en leert nieuwe vaardigheden aan, zelfstandig dan wel door deelname aan cursussen of stages; het gaat daarbij ook om het bedienen van computerprogramma's

- houdt de technische of ambachtelijke vakliteratuur bij die relevant is voor de wijze waarop hij de fotografie beoefent
- experimenteert met nieuwe materialen, technieken en instrumenten
- oefent bewust of onbewust het eigen handschrift

Kennis en inzicht

Een fotograaf

- houdt zich op de hoogte van werk en visies van fotografen en beeldend kunstenaars
- houdt zich op de hoogte van de stand van zaken in de fotografie, de beeldende kunst en de (beeld)cultuur in algemene zin, onder andere door het bezoeken van tentoonstellingen en het lezen van vakliteratuur
- verdiept zich in de geschiedenis van de fotografie
- tracht voortdurend impulsen en indrukken op te doen die bruikbaar kunnen zijn voor het eigen werk, bijvoorbeeld door te reizen, te lezen, films en televisieprogramma's te bekijken, tentoonstellingen te bezoeken, muziek te beluisteren, met collega's te praten enzovoort
- reflecteert over zijn eigen artistieke visie, de positie die hij in de kunsten inneemt, de ontwikkeling die hij doormaakt of wil doormaken en zijn mogelijkheden en kansen
- reflecteert over de samenleving en de eigen positie daarin

Activiteiten gericht op het realiseren van een opdracht

Conceptuele activiteiten

Een fotograaf

- genereert ideeën door te brainstormen, te fantaseren en te reageren op impulsen, indrukken en waarnemingen
- interpreteert, analyseert en beoordeelt de inhoud van de opdracht
- leest en leeft zich in in het onderwerp van de opdracht
- analyseert en beoordeelt het bestaande licht, (weer)situaties, gebeurtenissen, problemen, sferen, beelden, vormen, kleuren, geluiden, geuren en verhoudingen
- evalueert de eigen werkwijze en de resultaten van de werkzaamheden
- neemt al dan niet bewust beslissingen over te volgen strategieën, werkwijzen, te gebruiken materialen en instrumenten en te hanteren technieken

Communicatieve activiteiten

Een fotograaf

- overlegt en onderhandelt met opdrachtgevers over de inhoud van de opdracht
- raadpleegt deskundigen om kennis over het onderwerp van de opdracht te verwerven
- bespreekt werkzaamheden met (foto)redacteuren, auteurs, projectleiders, of neemt opdrachten door met medewerkers en assistenten
- biedt tegenspel aan opdrachtgevers door opdrachtomschrijvingen te analyseren, te bekritisieren en te beoordelen en over de formulering van de opdracht te onderhandelen
- delegeert eventueel onderdelen van zijn werkzaamheden aan assistenten, laboranten en ambachtslieden

Fysieke activiteiten

Een fotograaf

- reist
- onderzoekt de locatie en situatie
- en vraagt, indien nodig, toestemming
- vervaardigt aantekeningen, ontwerpen en schetsen
- maakt voor de opdracht benodigde afspraken met te fotograferen personen
- regisseert
- zet de benodigde apparatuur klaar (studio) of vervoert deze (reportage)
- ontwikkelt de films, vervaardigt contactafdrukken en maakt vergrotingen in de donkere kamer
- bekijkt de beelden op het beeldscherm en kiest daaruit
- tracht in het resultaat van zijn werkzaamheden zijn artistieke visie tot uitdrukking te laten komen
- verzendt zijn foto's naar de opdrachtgever of levert deze persoonlijk af

Activiteiten gericht op het faciliteren van de scheppende werkzaamheden

Organisatorische, logistieke en faciliterende activiteiten

Een fotograaf

- runt een atelier en een donkere kamer, die hij naar eigen behoefte heeft ingericht en met apparatuur en instrumenten heeft uitgerust

- schaft materialen, instrumenten en apparatuur aan die hij bij de scheppende werkzaamheden nodig heeft
- legt een beeldbestand aan
- legt een knipselarchief/documentatiebestand aan
- archiveert gerealiseerde opdrachten
- bouwt een netwerk op dat hem in staat stelt inhoudelijke, deskundige kennis te verkrijgen
- treft maatregelen ter bescherming van zijn gezondheid en het milieu
- trekt medewerkers en stagiaires aan
- maakt werkafspraken met opdrachtgevers en contactpersonen in het veld
- zorgt voor eigen vervoer en onderdak
- vervaardigt een planning en houdt zich aan deadlines

Verwerving inkomsten

Een fotograaf

- concipieert ideeën voor potentiële opdrachtgevers
- benadert potentiële opdrachtgevers
- stelt begrotingen, projecten productbeschrijvingen, tijdsplanningen en offertes op, alsmede subsidieverzoeken
- schrijft in op open opdrachten
- onderhandelt met opdrachtgevers over honoraria en onkostenvergoedingen, onder andere op basis van prijscalculaties en tijdsplanningen, en legt afspraken vast in contracten
- sluit verzekeringen af
- voert een administratie en boekhouding (of besteedt die uit) en doet aangifte van omzet- en inkomstenbelasting

Activiteiten gericht op het verspreiden (van de bekendheid) van het werk

Publicitaire en verspreidingsactiviteiten

Een fotograaf

- vermeldt de eigen naam achterop, in of bij het vervaardigde product
- verspreidt voorbeelden van eigen werk via gedrukte en digitale media (een eigen site)
- kiest een fotoagentschap of fotobureau

- maakt portfolio's, boeken en tentoonstellingen van het eigen werk
- geeft interviews aan tijdschriften en andere media en onderhoudt contacten met de pers
- onderhoudt actief zijn klantenbestand

Bepalend voor de inhoud van het beroep van fotograaf zijn behalve activiteiten ook de intenties waarmee ze worden verricht.

Voorbeelden zijn

- de wil om te communiceren met een publiek
- de intentie hebben een foto(reeks) te vervaardigen die optimaal voor het beoogde doel kan worden gebruikt
- de intentie om te reageren op maatschappelijke ontwikkelingen
- de intentie om een eigen visie in een persoonlijke beeldtaal tot uitdrukking te brengen
- de intentie om de grenzen van de eigen visie te verleggen
- de intentie om een werk te scheppen en daarbij integer te werk te gaan
- de intentie om in een persoonlijk handschrift en volgens een eigen visie een oeuvre tot stand te brengen
- de intentie om de emoties en het bewustzijn van anderen te beïnvloeden
- de intentie om anderen tot reflectie aan te zetten
- de intentie om zich als individu te uiten
- de intentie om met fotografie in het eigen bestaan te voorzien

Ontwikkelingen

De ontwikkelingen in de fotografie worden hieronder puntsgewijs opgesomd.

- De vraag naar fotografie als middel voor het overbrengen van informatie wordt groter, onder andere door de toenemende behoefte naar bedrijfsidentiteiten c.q. profilering en de (daarmee gepaard gaande) toename van het gebruik van publieksmedia (drukwerk, websites, cd-rom's). Hierdoor neemt de werkdruk voor fotografen toe.
- Fotografen voeren steeds meer taken uit die voorheen tot de competentie van vakambachtelijke uitvoerders behoorden; moderne media (computers, scanners, opmaakprogramma's) stellen hen in staat om ook als redacteur, zetter, lithograaf of zelfs drukker te fungeren; bij hoogwaardige ontwerpen en hoogwaardig drukwerk

wordt de lithografie nog steeds uitbesteed; de benodigde apparatuur is te specialistisch en te kostbaar om door zelfstandige fotografen te worden aangeschaft.

- Het gebruik van de computer maakt dat traditionele en specialistische vakambachtelijke kennis van fotografen verloren gaat, bijvoorbeeld op het gebied van de chemie, densitometrie en historische fotografische procédés.
- De beschikbaarheid van geavanceerde computerprogrammatuur maakt dat leken foto's kunnen genereren die in technische zin moeilijk te onderscheiden zijn van het werk van geschoolde fotografen; voor opdrachtgevers wordt het herkennen van kwaliteit en authenticiteit steeds moeilijker.
- Het vak van fotograaf verandert drastisch als gevolg van de nieuwe technologie. De interactieve media veranderen hem in een beeldprogrammeur; beeldmanipulaties (montages, omzetten van origineel materiaal in nieuw produkt) zijn onzichtbaar.
- De fysieke en virtuele bewegingsvrijheid van fotografen wordt groter als gevolg van de toenemende digitalisering. Denk hierbij aan mobiele telefoons en mobiele studio's inclusief internet-aansluitingen.
- Fotografen worden steeds zichtbaarder. Hij kan zich niet meer verstoppen in de donkere kamer en is voor anderen direct aanspreekbaar op zijn werk en de keuzes die hij daarin maakt.

4 Beroepsprofiel informatie ve fotografen

Definitie

De term 'informatieve fotografen' is een paraplueterm voor documentaire fotografen en fotojournalisten. Zij verbeelden onderwerpen met een zekere actualiteitswaarde, of met een bepaalde betekenis voor de doelgroep van het informatiemedium waar de foto's in terecht komen. Deze praktijk wordt het meest gebruikt om de hedendaagse geschiedenis te documenteren. De produktiesnelheid van informatieve fotografen is in de regel hoog.

Soms ondersteunen de foto's een verklarende tekst, soms worden ze zelf door tekst verduidelijkt. Ze worden gebruikt binnen een informatie- of nieuwsmedium. Dit toegepaste aspect deelt deze praktijk met de fotografie als functioneel medium. Tegelijk zijn fotografen die binnen deze praktijk werken altijd vrij ten aanzien van de manier waarop het onderwerp afgebeeld wordt en het bepalen van kwaliteitsnormen. Wel zijn het meestal redacteurs die beslissen welke foto's uit een reportage daadwerkelijk gepubliceerd worden.

De informatieve fotograaf identificeert zich met bepaalde processen of onderwerpen, verwondert zich daarover of is nieuwsgierig. De meesten werken vanuit een concreet onderwerp. Zij zoeken naar journalistieke onderwerpen, die hen boeien. Informatieve fotografen bieden een venster op de werkelijkheid. Subjectiviteit is wezenlijk voor de individuele stijl. Een standpuntbepaling is belangrijk voor de impact van de foto.

Fotografen die fotografie als informatief medium uitoefenen richten hun loyaliteit meestal op de gebruiker van de foto's, het publiek. De artistieke autonomie, die deze fotografen genieten, hangt nauw samen met het beleid van het medium waarvoor ze werken. Voor informatieve fotografen geldt dat ze in meer of mindere mate aandacht besteden aan het voortraject: het inlezen en inleven in het onderwerp, het consulteren van specialisten en het aanboren van nieuwe afzetgebieden.

Informatieve fotografen zijn sterk afhankelijk van het bestaande licht, de weersomstandigheden, de medewerking van de te portretteren personen en andere factoren (bijvoorbeeld officials) ter plaatse. Inventiviteit en flexibiliteit bepalen in hoge mate de artistieke resultaten. De esthetische kwaliteit als informatieve fotograaf blijkt uit de eigen herkenbare stijl, het innemen van onverwachte standpunten en originele invalshoeken en een uitgekiend camera- en lensgebruik waardoor de zeggingskracht van de foto wordt versterkt.

Activiteiten

De activiteiten in dit cluster komen overeen met de activiteiten die voor de sector fotografie als geheel beschreven zijn en worden hier dus niet apart belicht.

Persoonlijkheidskenmerken

Voor fotografen kunnen geen persoonlijkheidskenmerken worden geformuleerd die niet ook als vermogens of kwalificaties kunnen worden gespecificeerd.

Wettelijk Kader

Voor het beroep van informatief fotograaf geldt geen wettelijk kader. Informatieve fotografen die in belastingtechnische zin ondernemers zijn, worden geacht aan de wettelijke verplichtingen van het ondernemerschap te voldoen. Informatieve fotografen vallen verder onder de milieuwetgeving en de wetgeving in verband met aansprakelijkheid, maar daarin verschillen ze niet van personen in andere beroepsgroepen.

Ontwikkelingen

De ontwikkelingen in dit cluster sluiten aan bij de ontwikkelingen die voor de sector fotografie als geheel beschreven zijn. De ontwikkelingen op digitaal gebied maken vooral in deze sector een grotere productiesnelheid mogelijk: de foto kan direct na de opname worden verstuurd.

In verband met digitale beeldmanipulatie zal de vraag naar de authenticiteit van de foto nog actueler worden.

5 Beroepsprofiel functionele fotografen

Definitie

Onder functionele fotografen worden fotografen verstaan die toegepast werk vervaardigen. Het zijn meestal de gefotografeerde onderwerpen die het onderscheid bepalen, variërend van product- of reisfotografie tot sport-, stunt- of bruidsfotografie. De meeste functionele fotografen zijn technici met een artistieke inslag die een degelijke en tegelijkertijd fantasievolle afbeelding kunnen produceren.

Er zijn verschillende toegepaste praktijken. De gebondenheid aan een opdracht is sterk. Een reclamefotograaf werkt vanuit een concept, dat door een reclamebureau wordt geformuleerd. Hij moet ideeën, die soms al beeldend zijn uitgedacht, vormgeven in een foto. Een architectuurfotograaf zal de schoonheid van een gebouw optimaal tot uitdrukking laten komen. Het gebouw stelt daarbij als het ware de randvoorwaarden vast.

Een portretfotograaf schommelt tussen de uitersten van registratie en regie. Hij kan enerzijds de geportretteerde zoveel mogelijk van zichzelf laten zien. Op dat moment is de fotograaf de onzichtbare persoon achter de camera. In het sociale portret gaat het

veel minder om de afbeelding van het individu, maar meer om de symbolische waarde. In het tweede geval overschrijdt de fotograaf al snel de grens van functioneel naar kunstzinnig.

Ieder onderwerp stelt eigen technische eisen aan de apparatuur en vaardigheid van de fotograaf en maakt bovendien deel uit van eigen sociale arrangementen. Zo zijn mode-, reclame-, en architectuurfotografie verwant aan de praktijk van de autonome fotografie, omdat ze van een fotograaf meer dan technische volmaaktheid verlangen.

Een fotograaf die zich specialiseert in architectuurfotografie zal echter niet tegelijkertijd ook een succesvol modefotograaf zijn, omdat het fotograferen van modellen andere vakmatige eisen stelt dan het fotograferen van gebouwen.

Het grote verschil tussen de fotografie als functioneel medium en de fotografie als informatief medium is de concurrentie waar fotografen mee te maken hebben. De relatie met de opdrachtgever is in het tweede geval losser: een freelance fotojournalist bijvoorbeeld maakt eerst een foto die hij vervolgens zijn opdrachtgever aanbiedt, om pas later te weten of deze foto ook afgedrukt wordt. Een reclamefotograaf weet daarentegen waar hij aan toe is als hij zijn opdracht binnen heeft. Hierdoor is er een loyaliteitsverschil tussen beide praktijken: fotografen die fotografie als informatief medium uitoefenen richten hun loyaliteit meestal op de gebruiker van de foto's, het publiek, terwijl de loyaliteit van fotografen die fotografie als functioneel medium uitoefenen eerder naar de opdrachtgever uit zal gaan.

Functionele fotografen zullen het onderwerp goed tot zijn recht willen laten komen door speciale belichting, beelduitsnede, het gebruik van decors of achterdoeken. Het eigen karakter van elk onderwerp, object of ieder persoon vraagt om uitgebalanceerd camera- en filmgebruik. De functionele fotograaf heeft een groot scala aan visuele middelen ter beschikking om een eigen beeldtaal te creëren, die op zijn beurt bijdraagt aan de kwaliteit van het werk. De esthetische kwaliteit als functioneel fotograaf blijkt uit het eigen, herkenbare handschrift, het gebruik van onverwachte standpunten en nieuwe invalshoeken en een origineel camera- en lensgebruik waardoor de zeggingskracht van de foto wordt versterkt.

Activiteiten

De activiteiten in dit cluster komen overeen met de activiteiten die voor de sector fotografie als geheel beschreven zijn en worden hier dus niet apart belicht.

Persoonlijkheidskenmerken

Voor fotografen kunnen geen persoonlijkheidskenmerken worden geformuleerd die niet ook als vermogens of kwalificaties kunnen worden gespecificeerd.

Wettelijk Kader

Voor het beroep van functioneel fotograaf geldt geen wettelijk kader. Functionele fotografen die in belastingtechnische zin ondernemers zijn, worden geacht aan de wettelijke verplichtingen van het ondernemerschap te voldoen. Functionele fotografen vallen verder onder de milieuwetgeving en de wetgeving in verband met aansprakelijkheid, maar daarin verschillen ze niet van personen in andere beroepsgroepen.

Ontwikkelingen

De ontwikkelingen in dit cluster sluiten aan bij de ontwikkelingen die voor de sector fotografie als geheel beschreven zijn. Voor bijv. catalogusfotografen zullen er als gevolg van de verdergaande digitalisering besparingen op materiaal plaatsvinden.

6 Startkwalificaties fotografen

6.1 INLEIDING

De startkwalificaties voor fotografen zijn afgeleid van het *Beroepsprofiel Fotografen*. Bij het formuleren van de kwalificaties zijn de in dat profiel gespecificeerde beroepsactiviteiten als uitgangspunt genomen. Aangezien niet elke fotograaf alle activiteiten uitvoert, is er een selectie gemaakt van kwalificaties die voor het merendeel van de beginnende beroepsbeoefenaren zouden moeten gelden. De nadruk die op verschillende kwalificaties wordt gelegd kan echter verschillen. Voor het goede begrip dient erop gewezen te worden dat de startkwalificaties het geheel aan kennis, vaardigheden en attitudes van een *beginnend* beroepsbeoefenaar specificeren die voor de uitoefening van het beroep en het maatschappelijk functioneren van belang worden geacht.

Bij het formuleren van de kwalificaties is uitgegaan van een model, dat aansluit bij het professionaliteitsbegrip dat door de Visitatiecommissie Beeldende Kunst en Vormgeving gehanteerd is. In het model wordt onderscheid gemaakt tussen drie soorten kwalificaties, waarvan er hier twee gespecificeerd worden: algemene en basiskwalificaties.

- *Algemene kwalificaties*, die voor beginnende beroepsbeoefenaars in de gehele beroepsgroep vereist zijn; in dit geval voor alle beginnende fotografen
- *Basiskwalificaties*, die voor beginnende beroepsbeoefenaars in een bepaald cluster vereist zijn; in dit geval voor beginnende fotografen in de clusters 'informatief' en 'functioneel'.

De algemene kwalificaties zijn ingedeeld naar kennis, vaardigheden en attitude. In de basiskwalificaties worden, naar analogie met het professionaliteitsbegrip van de Visitatiecommissie, vier categorieën van bekwaamheden onderscheiden. Ze worden aangeduid met de termen 'artistiek fundament', 'theoretisch fundament', 'technische vaardigheden' en 'maatschappelijke toerusting'. In de praktijk van het 'fotograferschap' kunnen deze bekwaamheden zozeer met elkaar verweven zijn dat ze niet altijd afzonderlijk toetsbaar zijn. Omwille van de overzichtelijkheid zijn ze hier toch afzonderlijk gespecificeerd.

6.2 ALGEMENE KWALIFICATIES FOTOGRAFEN

Kennis

Een beginnend fotograaf

- is bekend met uiteenlopende visies op en benaderingen van het fotograferschap en heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen visie
- is bekend met de theorievorming en de moderne geschiedenis van het eigen vak
- heeft kennis van de fotografie en de daarin te gebruiken methoden, materialen, instrumenten en technieken
- heeft kennis van historische en actuele ontwikkelingen in de fotografie en de beeldende kunsten in relatie tot maatschappelijke en culturele context
- heeft zicht op de mate waarin hij technische vaardigheden beheerst
- is zich bewust van de eigen houding ten opzichte van het eigen werk
- heeft kennis van de organisatorische, financiële, juridische en maatschappelijke aspecten van het beroep van fotograaf
- heeft een overzicht van de markt en van publiciteitsmedia

Vaardigheden

Een beginnend fotograaf

- is in staat om over de eigen artistieke opvattingen te reflecteren
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen stijl
- heeft ervaring in het onderzoeken en ontwikkelen van concepten
- is in staat zelfstandig onderzoek te doen naar alle zaken die voor een foto van belang kunnen zijn
- is in staat om het resultaat van de eigen werkzaamheden op de functionele en artistieke waarde te beoordelen
- heeft ervaring in het interpreteren, analyseren, beoordelen en herformuleren van een opdracht
- is in staat om informatie die voor de opdracht van belang is grondig te bestuderen en heeft ervaring in het bekijken en analyseren van werk van anderen
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere fotografen
- is in staat om werkgereedschap te hanteren, van camera tot computer
- is in staat om de eigen vaardigheden in teamverband in te zetten
- is in staat om met uitvoerenden over de technische aspecten van het werk te overleggen
- kan zich inleven in de opdrachtgever

- is in staat om met opdrachtgevers, producenten en distributeurs te communiceren
- is in staat om artistieke en technische problemen te analyseren en er oplossingen voor te bedenken
- is in staat een vruchtbare balans te creëren tussen de fotograferende activiteiten en logistieke, faciliterende en publicitaire activiteiten
- is in staat om met opdrachtgevers te onderhandelen over de inhoudelijke aspecten en de financiële randvoorwaarden van een opdracht
- heeft ervaring in het opstellen van verzoeken om stipendia, beurzen en subsidies
- is in staat het eigen werk te presenteren en toe te lichten en het te documenteren, te conserveren en te archiveren
- is in staat om het totale werkproces te managen
- is in principe in staat om het beroep van fotograaf als ondernemer uit te oefenen (dit houdt in dat de fotograaf in staat is een eenvoudige administratie en boekhouding te (laten) voeren, prijscalculaties te laten maken, begrotingen op te stellen, project- en produktbeschrijvingen te vervaardigen, gespecialiseerde verzekeringen af te sluiten, contracten te beoordelen en aangifte van omzet- en inkomstenbelastingen te (laten) doen)

Attitude

Een beginnend fotograaf

- heeft de ambitie om als fotograaf werkzaam te zijn
- heeft de ambitie om een bijdrage te leveren aan een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving
- heeft een kritische, onderzoekende houding, gericht op innovatie en op doorgroei in beroep en vakgebied
- heeft grote belangstelling voor de beeldende disciplines in de kunsten en een sterk ontwikkelde culturele interesse
- ziet de beheersing van vaardigheden als een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een eigen stijl
- is bereid om in opdrachtsituaties te werken
- is bereid om in teamverband te werken als de gekozen beroepspositie dat vereist
- heeft inzicht in het beroep van fotograaf en een visie op de rol die hij daarmee in het vakgebied en de maatschappij wil verwerven
- is bereid om de zakelijke voorzieningen te treffen die nodig zijn om op de lange termijn als fotograaf werkzaam te zijn

6.3 BASISKWALIFICATIES INFORMATIEVE FOTOGRAFEN

6.3.1 Artistiek fundament

Kennis

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- is bekend met uiteenlopende visies op en benaderingen van het fotograferschap, zowel vanuit historisch als contemporair perspectief
- kent de actualiteit en loopt daar -zo nodig- op vooruit
- heeft passende kennis van de fotografie en de daarin te gebruiken methoden
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen (artistieke) visie op het gebruik van de camera ten behoeve van informatieoverdracht
- is zich bewust van de boodschappen die hij de wereld instuurt
- is zich bewust van de eigen houding ten opzichte van het eigen werk

Vaardigheden

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- is in staat een inspirerende werkomgeving te creëren
- beschikt over een sterk ontwikkeld vermogen om beeldend te denken
- kan zich in een opdracht(gever) verplaatsen
- is in staat om over de eigen artistieke opvattingen te reflecteren
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen handschrift
- heeft ervaring in het onderzoeken en bedenken van concepten en ideeën
- is in staat zelfstandig onderzoek te doen naar de bruikbaarheid van beelden en teksten ten behoeve van informatieoverdracht
- is in staat om implicaties van keuzes en beslissingen ten aanzien van een foto te overzien
- is in staat artistieke problemen te analyseren en er oplossingen voor uit te denken
- is in staat keuzes en beslissingen ten aanzien van een foto voor- en achteraf te verantwoorden of te verklaren
- is in staat het resultaat van zijn of haar werkzaamheden op hun gebruikswaarde en artistieke waarde te beoordelen

Attitude

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- heeft een neus voor nieuws
- heeft de ambitie om als informatief fotograaf werkzaam te zijn
- heeft de ambitie om een bijdrage te leveren aan een kwalitatief hoogwaardig beeldgebruik in de samenleving
- heeft een kritische, onderzoekende houding, gericht op innovatie en op doorgroei in beroep en vakgebied
- heeft een visie op de relatie tussen fotografie en werkelijkheid en onderkent het belang van technische vaardigheden om deze visie tot uitdrukking te brengen
- is zich bewust van de ethische kanten van zijn werk

6.3.2 Theoretisch fundament

Kennis

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- beschikt over een referentiekader dat hem in staat stelt een grote variëteit aan foto-opdrachten te plaatsen en te interpreteren
- heeft kennis van en inzicht in de associatieve, manipulatieve en beeldende betekenis van foto's, teksten en contexten
- heeft algemene kennis van en inzicht in de historische en actuele ontwikkeling van het eigen vakgebied in relatie tot de culturele en maatschappelijke context
- kent de geschiedenis van de fotografie en journalistiek in hoofdlijnen en die van de actuele fotografie in detail
- is bekend met het werk en de daaraan ten grondslag liggende visies van collega-fotografen
- heeft kennis van de media, materialen, instrumenten en technieken die hij of zij eerder bij het fotograferen heeft gebruikt
- heeft een overzicht van de bronnen aan de hand waarvan technische en artistieke ontwikkelingen in het vakgebied gevolgd kunnen worden

Vaardigheden

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- heeft ervaring in het bedenken, interpreteren, analyseren, beoordelen en herformuleren van de inhoud van een opdracht

- is in staat om informatie die voor het realiseren van een opdracht van belang is vanuit de eigen visie grondig te bestuderen
- heeft kennis van en ervaring in het bekijken en analyseren van beeldende kunst
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere fotografen

Attitude

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- heeft grote belangstelling voor de dagelijkse actualiteit
- heeft een sterk ontwikkelde culturele interesse, die verder gaat dan de beeldende disciplines, en staat open voor een grote variëteit aan zaken die onderwerp van informatieoverdracht kunnen zijn

6.3.3 Technische vaardigheden

Kennis

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- heeft een zodanige kennis van beschikbare media, technieken, instrumenten en materialen dat hij steeds bewust voor een bepaald medium, een bepaalde techniek, een bepaald materiaal of een bepaald instrument kan kiezen of de toepassing daarvan achteraf kan verantwoorden
- heeft kennis van de toepassing van uiteenlopende media, technieken en materialen die ten behoeve van informatieoverdracht kunnen worden gebruikt
- heeft zicht op de mate waarin hij technische vaardigheden beheerst

Vaardigheden

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- is in staat om de camera op een vanzelfsprekende manier te hanteren
- is in staat met de digitale techniek om te gaan
- is in staat om technische problemen te analyseren en er oplossingen voor te bedenken
- heeft een zodanige vaardigheid in het toepassen van tenminste één specialisme, dat een groep deskundige beschouwers, die geacht mogen worden namens het beroepsveld te oordelen, de technische aspecten van het werk, in samenhang met de artistieke aspecten, unaniem als bevredigend kwalificeren

Attitude

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- is zich ervan bewust dat technische vaardigheden van groot belang zijn voor de artistieke ontwikkeling
- ziet de beheersing van vaardigheden als een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een eigen handschrift

6.3.4 Maatschappelijke toerusting

Kennis

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- bezit de kennis die nodig is om een studio en een donkere kamer in te richten en materialen, instrumenten en apparaten aan te schaffen
- heeft kennis van de organisatorische, financiële en juridische aspecten die betrekking hebben op het fotograferen
- heeft kennis van facilitaire bedrijven als vaklaboratoria en koeriers
- heeft kennis van gangbare honoraria en onkostenvergoedingen voor het werken in opdracht en een overzicht van beschikbare fondsen voor subsidies, stipendia en beurzen
- heeft een overzicht van de afzetmarkt en van media
- heeft kennis van wetgeving op het gebied van intellectueel eigendom en auteursrecht
- heeft kennis van (de werking van) audiovisuele media
- heeft kennis van digitale montageapparatuur en -technieken

Vaardigheden

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- is in staat om zelf initiatieven voor projecten te nemen
- is in staat een vruchtbare balans te creëren tussen de fotografische activiteiten en de logistieke, faciliterende en publicitaire activiteiten
- is in staat zich in te leven in de wensen en de positie van de opdrachtgever en de gebruiker
- is in staat om met opdrachtgevers te onderhandelen over de inhoudelijke aspecten en de financiële randvoorwaarden van een opdracht
- heeft ervaring in het opstellen van verzoeken om opdrachten, stipendia en beurzen

- is in staat het eigen werk te presenteren en er een informatieve en overtuigende toelichting op te geven
- is in staat een begeleidende tekst te produceren
- is in staat het eigen werk te conserveren, te documenteren en te archiveren
- is in staat om acquisitie te plegen
- is in staat om één of meer vreemde talen te spreken
- is in principe in staat om het beroep van fotograaf als ondernemer uit te oefenen
- heeft vaardigheid in de bediening van digitale apparatuur
- is in staat zijn werk digitaal te exploiteren

Attitude

Een beginnend 'informatief fotograaf'

- is bereid om opdrachten te concipiëren
- is bereid om in opdrachtsituaties te werken, waarin hij een duidelijke eigen inbreng kan hebben
- is bereid te reizen
- is bereid met anderen te communiceren, anders dan met zijn camera
- heeft inzicht in het beroep en de rol die hij wil verwerven in het vakgebied en de maatschappij
- is bereid om de zakelijke voorzieningen te treffen die nodig zijn om op de lange termijn als fotograaf werkzaam te zijn
- is bereid (zakelijke en/of fysieke) risico's te nemen

6.4 BASISKWALIFICATIES 'FUNCTIONELE FOTOGRAFEN'

6.4.1 Artistiek fundament

Kennis

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- is bekend met uiteenlopende visies op en benaderingen van het fotograferschap, zowel vanuit historisch als contemporair perspectief
- heeft passende kennis van de fotografie en de daarbij te gebruiken methoden
- heeft kennis van en inzicht in de associatieve en beeldende betekenis van foto's
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen visie op het fotograferen
- is zich bewust van de eigen houding ten opzichte van het eigen werk

Vaardigheden

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- is in staat alle aspecten van de opdracht in onderlinge samenhang te zien en vorm te geven
- is in staat om de relatie tussen 'mens en object' in het fotografieproces te betrekken, onder andere door de foto's op menselijke behoeften en maatstaven af te stemmen
- is in staat om over de eigen fotografieopvattingen te reflecteren
- beschikt over een sterk analytisch vermogen en het vermogen om beeldend te denken
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen handschrift
- heeft ervaring in het onderzoeken en ontwikkelen van concepten
- is in staat zelfstandig onderzoek te doen naar de bruikbaarheid van beelden, vormen, kleuren, materialen, verhoudingen en productieprocessen voor de realisatie van foto's
- is in staat keuzes en beslissingen ten aanzien van een foto achteraf te verantwoorden of te verklaren
- is in staat het resultaat van de eigen werkzaamheden op hun gebruikswaarde en artistieke waarde te beoordelen

Attitude

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- heeft de ambitie om als functioneel fotograaf werkzaam te zijn
- heeft de ambitie om een bijdrage te leveren aan een kwalitatief hoogwaardig beeldgebruik in de samenleving
- heeft een kritische, onderzoekende houding, gericht op innovatie en door groei in beroep en vakgebied
- heeft een visie op de relatie tussen fotografie en werkelijkheid en onderkent het belang van technische vaardigheden om deze visie tot uitdrukking te brengen

6.4.2 Theoretisch fundament

Kennis

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- beschikt over een referentiekader dat hem in staat stelt een grote variëteit aan foto-opdrachten te plaatsen en te interpreteren
- heeft algemene kennis van en inzicht in de historische en actuele ontwikkeling van het eigen vakgebied in relatie tot de culturele en maatschappelijke context
- kent de geschiedenis van de fotografie en van zijn specialisatie-onderwerp in hoofdlijnen en die van de actuele fotografie op dat gebied in detail
- heeft algemene kennis van de menswetenschappen
- is bekend met het werk en de daaraan ten grondslag liggende visies van collega-fotografen
- heeft kennis van de materialen, instrumenten en technieken die hij eerder bij het fotograferen heeft gebruikt
- heeft een overzicht van de bronnen aan de hand waarvan technische en artistieke ontwikkelingen in het vakgebied gevolgd kunnen worden

Vaardigheden

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- heeft ervaring in het bedenken, interpreteren, analyseren, beoordelen en herformuleren van de inhoud van een opdracht
- heeft inzicht en vaardigheid in de methoden van onderzoek ten dienste van de opzet en voorbereiding van een project
- is in staat om informatie die voor het realiseren van een opdracht van belang is vanuit de eigen visie grondig te bestuderen
- heeft kennis van en ervaring in het bekijken en analyseren van binnen het vakgebied gerealiseerde werken
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere 'functionele fotografen'

Attitude

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- heeft grote belangstelling voor het onderwerp waarin hij is gespecialiseerd
- heeft een sterk ontwikkelde culturele interesse, die verder gaat dan de beeldende disciplines, en staat open voor een grote variëteit aan zaken die met de menselijke leefomgeving te maken hebben

6.4.3 Technische vaardigheden

Kennis

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- heeft passende kennis van en inzicht in beeldconstructies en in de daarmee samenhangende fysische aspecten van camera-uitrusting, technieken en materialen
- heeft passende kennis van en inzicht in de eigenschappen, verwerkings- en toepassingsmogelijkheden van materialen, producten, technieken, instrumenten en machines
- heeft zicht op de mate waarin hij technische vaardigheden beheerst

Vaardigheden

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- is in staat de voor de vakuitoefening geëigende uitrusting te hanteren (van camera tot computer)
- is in staat om technische problemen te analyseren en er oplossingen voor te bedenken
- is in staat om met uitvoerenden over technische aspecten van het werk te overleggen
- heeft de technische bekwaamheid om als fotograaf, binnen door begrotingsfactoren en door andere voorschriften gestelde grenzen, te kunnen voldoen aan de eisen van gebruikers
- is in staat camera-uitrusting, materialen en technieken op daarvoor geëigende wijze en in onderlinge afstemming toe te passen
- bezit de vaardigheid om foto's schriftelijk en verbaal voor anderen inzichtelijk te maken

Attitude

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- is zich ervan bewust dat technische vaardigheden van groot belang zijn voor de ontwikkeling in het beroep
- ziet de beheersing van technische vaardigheden als een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een eigen handschrift

6.4.4 Maatschappelijke toerusting

Kennis

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- bezit de kennis die nodig is om een studio en donkere kamer in te richten en materialen, instrumenten en gereedschappen aan te schaffen
- heeft kennis van de organisatorische, financiële en juridische aspecten die betrekking hebben op het fotograferen
- heeft een stage gehad in een bedrijfssituatie
- heeft kennis van wetgeving op het gebied van intellectueel eigendom en auteursrecht
- heeft basiskennis van milieuvraagstukken die met het fotograferen samenhangen
- heeft kennis van gangbare honoraria en onkostenvergoedingen voor het werken in opdracht en een overzicht van beschikbare fondsen voor subsidies, stipendia en beurzen
- heeft een overzicht van de markt en van publiciteitsmedia
- heeft kennis van (de werking van) audiovisuele media
- heeft kennis van digitale montage-apparatuur en technieken

Vaardigheden

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- is in staat een vruchtbare balans te creëren tussen de fotograferende activiteiten en de logistieke, faciliterende en publicitaire activiteiten
- is in staat zich in te leven in de wensen en de positie van de opdrachtgever en de gebruiker
- heeft ervaring in het samenwerken met anderen
- is in staat om met opdrachtgevers te onderhandelen over de inhoudelijke aspecten en financiële randvoorwaarden van een opdracht
- heeft ervaring in het opstellen van verzoeken om stipendia en beurzen
- is in staat om met opdrachtgevers, distributeurs, collega's en uitvoerders te overleggen
- is in staat het eigen werk te presenteren en er een informatieve en overtuigende toelichting op te geven
- is in staat het eigen werk te documenteren en te archiveren
- is in staat acquisitie te plegen
- is in principe in staat om het beroep van fotograaf als ondernemer uit te oefenen

- bezit leidinggevende en regisserende kwaliteiten

Attitude

Een beginnend 'functioneel fotograaf'

- is bereid om in opdrachtsituaties te werken, waarin hij een duidelijke eigen inbreng kan hebben
- vindt het vanzelfsprekend om de eigen visie en het eigen handschrift dienstbaar te maken aan het belang van de gebruiker
- heeft inzicht in het beroep en de rol die hij daarmee wil verwerven in het vakgebied en de maatschappij
- is bereid om de zakelijke voorzieningen te treffen die nodig zijn om op de lange termijn als fotograaf werkzaam te zijn

Referenten

Martijn de Jonge, fotograaf, voorzitter GKf

Ad van Denderen, fotograaf, GKf-lid

Corinne Noordenbos, fotografe, GKf-lid, bestuurslid Nederlands Foto Instituut, docent fotografie, coördinator Fotografie van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

Ruurd van de Noord, fotograaf, docent fotografie, coördinator Compositie Multi Media van de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten Den Haag

Bas Vroege, directeur stichting Paradox, tentoonstellingsmaker.